

Obsah

1. Úvod	2
2. Klíčová slova	5
3. Základní pojmy	6
2.1. Regenerace	6
2.2. Panelové sídliště	6
2.3. Veřejné prostory	6
2.4. Funkční plochy	6
4. Cíl disertační práce	7
5. Současný stav veřejných prostorů na sídlišti	11
5.1. Obecná charakteristika veřejných prostorů	11
5.2 strukturní členění funkčních ploch na sídlišti	17
5.2.1. Pěší komunikace	18
5.2.2. Automobilové komunikace	20
5.2.3. Parkoviště	21
5.2.4. Centrální prostranství	23
5.2.5. Veřejné rekreační plochy	25
5.2.6. Dětská hřiště	26
5.2.7. Veřejná zeleň	30
6. Důvody pro regenerace veřejných prostorů panelových sídlišť	32
7. Analýza názorů obyvatel ve vybraných sídlištích	38
6.1. Parkování vozidel	45
6.2. Pěší komunikace	52
6.3. Veřejně rekreační plochy	53
6.4. Dětská hřiště	57
6.5. Veřejná zeleň	59
6.6. Bezpečí na sídlišti	62
8. Příklady zpracování konkrétních veřejných prostorů panelových sídlišť	65
7.1. Chropyně	65
7.2. Hulín - Sadová	70
7.3. Kroměříž - Zachar	74
9. Principy, zásady a metodika regenerace veřejných prostorů	78
8.1. Pěší komunikace	81
8.2. Automobilové komunikace	85
8.3. Parkoviště	87
8.4. Centrální prostranství	90
8.5. Veřejně rekreační plochy	93
8.6. Dětská hřiště	95
8.7. Veřejná zeleň	100
10. Přínos disertační práce pro využití v praxi	104
11. Závěr	106
Seznam použitých zdrojů	108
Seznam obrázků	109
Seznam grafů	111

1. Úvod

Regenerace veřejných prostorů v panelových sídlištích je nezbytnou záležitostí současné doby. Není to jednoduchá záležitost, poněvadž výstavba panelových sídlišť spadá do let minulých, kdy nároky lidí na vlastní na bydlení byly sice vyšší, ale vládní systém socialistického Československa měl zcela jiné priority.

Panelová sídliště jsou velké obytné celky stavěné buď v blízkosti center měst a někdy i mimo tato centra. Tato sídliště vznikala na volných plochách, kde se buď nevyskytovala žádná zástavba, nebo vznikala na částech městských čtvrtí, kde byly vybourány stávající nevyhovující nízkopodlažní domy. Jsou to městské obytné celky tvořené vícepatrovými bytovými domy, které jsou postaveny panelovou technologií, podle jednotných koncepcí tehdejších typologických zásad.

Obrázek 1- Pohled na obytnou zástavbu v Mladé Boleslavi (R.Vraníková 2009)

Obytné sídlištní celky se začaly stavět ve 20. a 30. letech 20.stol. a to pod výrazným vlivem výstavby zahradních měst. Převládal dostatek slunce a zeleně, zástavba byla prosvětlená a provzdušněná. Sídlíště měla lidská měřítka díky prostorovému uspořádání a výšce obytných domů. Tehdejší funkcionalisté si už

uvědomili, že musí začít přihlížet i k duchovním potřebám člověka. Než však začali tyto myšlenky realizovat, nastal v našich zemích přelom ve formě 2. světové války.

Obrázek 2 - Charakteristická panelová výstavba v Bystřici pod Hostýnem (R.Vraníková 2008)

Sídliště, která po druhé světové válce vznikají, jsou koncipována v duchu Athénské charty, často s důrazem na dopravní řešení a bezkoliznost provozu, se zahuštěním (hlavně výškovým) v hlavních provozních trasách (KOUTNÝ, 2004).

Navrhovaná urbanistická řešení této generace sídlišť byla v řadě případů dobrá. Veřejné prostory mezi domy se zřetelným členěním vypadaly přívětivě a zachovaly si lidské dimenze.

Druhá a třetí generace sídlišť byla stavěna především panelovou technologií. Tehdejší tendence vlády, přislíbit žadatelům co nejvíc bytů, vedla k velkému zahušťování výstavby a veřejná prostranství byla čím dál menší na úkor zastavěné plochy. Začaly vznikat nekvalitní městské prostory, a to i přes snahu architektů, oživit tato místa prvky moderní architektury. Přesto však v těchto obytných celcích žije vysoké procento naší populace.

Tato sídliště nejvíce poznamenala česká a moravská města, zejména města malá a středně velká, protože zde sídliště často bezprostředně navazují na městské historické

jádro, aniž by respektovala nebo odkazovala na vzhled a charakter dosavadní zástavby.

Obrázek 3- Okrajová výstavba na sídlišti Pražská v Doksech (R.Vraníková 2009)

Obrázek 4- Absence vzrostlé zeleně nepůsobí vlnitým dojmem (R.Vraníková 2009)

Obrázek 5- Pohled na nevyužitý vnitroblok na sídlišti Pražská-Doksy (R.Vraníková 2009)

Obrázek 6- Parkování vozidel podél komunikací (R.Vraníková 2009)

Sídliště jsou tak nejviditelnějším hmotným dědictvím po této době a nejen to, budou vyžadovat i v budoucnosti četné opravy a úpravy. O jejich hromadném odstraňování, jak se dělo a děje v řadě západoevropských zemí, nelze - vzhledem k současnému nedostatku zdrojů v České republice a k naší bytové nouzi - v nejbližší době uvažovat. Realistickou cestou je jejich úprava a humanizace. (HORSKÁ, 2002)

Z výše uvedeného je zřejmé, že je nezbytné se touto problematikou zabývat. Jde o to, aby lidé sídliště hromadně nezačali opouštět, a aby se tyto celky nestaly problematickými útvary, v nichž budou žít jen asociální skupiny obyvatel.

Vyskytují se i názory odborné veřejnosti, že bydlení na sídlištích je nekvalitní a že by se tato sídliště měla zbourat. Toto je velmi jednoduché tvrzení, poněvadž dnes už víme, že bydlení nelze řešit pouze v rodinných domech, které jsou stavěny především

v předměstských satelitních městech, ale je nezbytné věnovat pozornost zlepšení kvality bydlení právě na těchto sídlištích.

Všeobecně se soudí, že éra sídliště již pominula a je proto snadné je odsuzovat. Je však víc než zřejmé, že města nevystačí pouze s obnovou a využitím svých existujících stavebních fondů. Řešením není ani živelný růst nekonečných domečkových předměstí. Místo dnes tak populárního odsuzování je daleko potřebnější dělat co nejvíc pro rehabilitaci jejich prostředí, protože tvoří podstatnou součást nového bytového fondu mnoha zemí – na východě i na západě. Dříve či později bude v důsledku migrace do měst a růstu nároků na výměnu bytů nutno přistoupit opět k výstavbě dalších nových městských čtvrtí. Z tohoto hlediska je potřebné věcně postihnout nejen zápory, ale i klady dosavadních sídlišť. (HRŮZA J. –Z., 1999)

Obrázek 7- Nová dostavba sídliště v Bystřici p.Host (R.Vraníková 2008).

Obrázek 8- Nedořešené veřejné prostory na sídlišti (R.Vraníková 2008)

Znamená to tedy, že kromě bydlení v samotných domech je zapotřebí postarat se o napojení sídliště na občanskou vybavenost a co se týká okolí domů, tak je nezbytné postarat se o bezpečný a klidný pohyb a zabezpečení trávení volného času všech skupin obyvatel. V současné době se regenerací veřejných prostranství na sídlištích v České republice zabývá Ministerstvo pro místní rozvoj, Ústav územního rozvoje a Nadace partnerství.

2. Klíčová slova

Regenerace, veřejný prostor, panelové sídliště, funkční plocha

3. Základní pojmy

2.1. REGENERACE

Regenerací rozumíme obnovu veřejných prostorů panelových sídlišť za účelem všestranného zlepšení obytného prostředí. Obnovou není míněna jen úprava stávajícího stavu, ale je to nové vytváření plnohodnotných veřejných prostorů, které vedou k fungování celé lokality ve vnitřních a vnějších vztazích, k napomáhání dobrého sociálního soužití občanů, a k prevenci morální degradace.

2.2. PANELOVÉ SÍDLIŠTĚ

Panelové sídliště je ucelená část území obce zastavěná vícepatrovými bytovými domy, případně obytnými panelovými věžovými domy postavenými panelovou technologií. Tato sídliště byla stavěna v 60. až 80. letech 20. století na okrajích, nebo i v blízkosti center měst. Jednalo se o hromadnou bytovou výstavbu a z občanské vybavenosti se zde nacházely obchody, školy, mateřské školky, jesle, sportovní zařízení a drobné služby.

2.3. VEŘEJNÉ PROSTORY

Veřejné prostory jsou místa sloužící pro společné soužití všech věkových a sociálních skupin, pro setkávání lidí a pro navazování komunikace mezi nimi. Zde by měl člověk poznat nové lidi, měl by tu umět odpočívat i bavit se, měl by mít možnost odpoutat se od každodenních starostí a načerpat zde nové síly. Veřejné prostory by měly především sloužit pro ty, kteří je používají.

2.4. FUNKČNÍ PLOCHY

Funkční plochy jsou ucelené soubory ploch, které charakterizují určitou a specifickou funkci, která na těchto místech převládá. Jsou to plochy dopravní, plochy pro aktivní, případně pasivní odpočinek, dětská hřiště, centrální plochy pro společenské funkce, veřejně rekreační plochy a plochy zeleně.

4. Cíl disertační práce

Hlavní cíl této práce je kladen na vytvoření nového strukturálního členění jednotlivých ploch, které mají převážné zastoupení na veřejných prostranstvích panelových sídlišť. Veřejný prostor je soubor prvků, které jsou navzájem propojeny. Přesto toto široké pojetí daného systému, který má každý jinou funkci je nutné vnímat kontinuálně. Vzhledem k tomu, že jsem se ve své praxi od roku 2001 zabývala regeneracemi veřejných prostranství na sídlišti, uvědomila jsem si, jak je důležité vymezit funkční plochy z důvodů projednávání projektových prací a následnou realizaci úpravy těchto ploch s investorem, se státní správou a v neposlední řadě se samotnými občany.

Tato práce pak dále nabízí jakýsi návod nejen k regeneraci a navrhování, ale i k plánovacímu procesu „kvalitního veřejného prostoru v panelových sídlištích“. Jde se především o takové plochy, které vytváří tvář panelových sídlišť v malých a středně velkých městech, o prostory, ke kterým si obyvatelé vytvářejí vztah. Též by to měl být prostor s duší či identitou, poněvadž jedině tak si k němu lidé najdou cestu. Ochrana stávajících veřejných prostranství by měly být součástí každého dobrého plánování.

V tomto dokumentu najdeme výsledky již realizovaných úprav a odpovědi na otázky, co by se mohlo v této oblasti zlepšit. Shrnutí v praxi prověřených metod a postupů a analýza jejich účinnosti, vytipování opomíjených aspektů a doporučení a v neposlední řadě dokumentace přínosu realizovaných projektů v reálném životě obyvatel sídlišť může být užitečným nástrojem pro zlepšení argumentace a komunikace pracovníků veřejné správy, samosprávy i projektantů.

▪ Strukturální členění funkčních ploch v rámci regenerace veřejných prostorů na sídlišti

Veřejné prostory jsou v současné době středem zájmů odborníků i široké veřejnosti. Jsou to soubory všech ploch veškerého nezastavěného „místa“ na sídlišti. Obklopují budovy, které buď zvýrazňují, nebo potlačují, navazují na další městské celky, poskytují místo k pohybu i odpočinku pro občany všech věkových kategorií.

Na téma členění veřejných prostorů už vzniklo velké množství publikací a odborné literatury. Co se týká veřejných prostorů na sídlištích, je patrné, že mají poněkud jiný charakter, než veřejné prostory v historické zástavbě měst, nebo třeba ve venkovském prostředí. Pro praktické utváření regenerací bylo důležité dát pojmenování určitým funkčním celkům, které mají podobné charakteristické vlastnosti.

▪ **Důvody pro regenerace veřejných prostorů panelových sídlišť**

Prostředí, kde člověk bydlí, nepřímo ovlivňuje jeho život tím, že působí na jeho vědomí. Jedinec se nemůže bránit jevům a věcem, které každodenně vnímá. Je rozdíl, jít cestou domů pod voňavými rozkvetlými stromy, nebo po frekventované ulici plné smogu. Neupravené veřejné prostory působí na psychiku depresivně. Z převládajících stresových faktorů, kterým se člověk nemůže dlouhodobě bránit, vzniká nervozita, nevraživost a z toho vyplývá asociální chování v dané lokalitě. Je proto velmi důležité věnovat pozornost kvalitě a estetice místům, kde lidé tráví spoustu svého času. V poslední době vidíme, že vzrostl zájem o péči a regeneraci veřejných sídlištních prostorů a že tento problém přestal být na okraji zájmu lidské společnosti.

▪ **Analýza názorů obyvatel na zlepšení veřejných prostorů na sídlišti**

Přínosem je zhodnocení názorů obyvatel sídliště a tím i jejich zapojení do celého procesu plánování regenerací. Lidé své domácí prostředí dobře znají a mají představu o tom, jak by měly tyto společné venkovní plochy vypadat a k čemu by měly sloužit. Nápadů občanů ovlivňují to, jakým způsobem se budou regenerace ubírat, jak se bude zasahovat do existujících prostorů a představy lidí určitě pozitivně ovlivní a zkvalitní uvedený proces regenerace.

▪ **Příklady probíhajících průzkumů a úprav prostorů na sídlišti**

Účast veřejnosti má v procesu regenerace nezastupitelnou úlohu. Všichni, kterých se týká úprava veřejného prostoru by měli dostat šanci na rozhodování, co se v jejich

okolí bude mít. Úkolem projektanta by pak mělo být všechny tyto připomínky zahrnout do návrhu a sjednotit je tak, aby vznikl dobře strukturovaný a životaschopný projekt, který má svou identitu.

Příklady realizace regenerace konkrétních veřejných prostorů které zde uvádím, jsou přímým důkazem, že regenerace mají smysl a do budoucna je s nimi třeba počítat.

▪ **Principy a zásady při regeneracích stávajících veřejných prostorů na sídlišti**

Strukturální členění, analýza názorů obyvatel a podklady z průzkumů slouží k vyhodnocení principů a zásad při navrhování regenerací veřejných prostorů na sídlišti. Kvalitní záměr je charakteristický především v zadání, jak skloubit specifikum daného prostoru s požadavky, potřeby a nároky všech zúčastněných, kterých se proces týká. Důležitá je též analýza prostoru a vyhodnocení jeho a potenciálu a stávajících problémů. Tento záměr musí ovšem směřovat k využitelnosti prostoru všech skupin obyvatel od dětí, přes mládež po starší občany, nesmí se zapomínat na tělesně postižené a nakonec i problémové skupiny obyvatel. Pravidelný kontakt s lidmi může ve velké míře kvalitativně ovlivnit stav našeho okolí.

Obrázek 9- Zdravý optimismus dětí na sídlišti v Hranicích (R.Vraníková 2009)

Prostředí může uzdravovat i ubližovat. Místa, která svou krásou povzbuzují naši duši, jsou upřímná, nic nepředstírají, s laskavou péčí zřetelnou v každém detailu vyživují jak jednotlivce, tak společnost. Podporují cit pro pocity ostatních, odpovědnost za vlastní konání, zájem o společnost a upřímnost; zajišťují spokojenost duše, aniž by potřebovaly fyzické kulisy, a pomáhají vybudovat začlenění do společenství a místa: fyzické, ekologické a duchovní. (DAY, 2004)

Tato slova upozorňují na citlivý přístup, do kterého můžeme zahrnout i vytváření a regeneraci veřejných prostranství pro občany, a toto je potřebné si uvědomit nejen při projektování, ale i při realizaci těchto zásahů.

Obrázek 10- Oživení veřejného prostranství skluzavkou pro děti – Kroměříž (R.Vraníková 2006)

5. Současný stav veřejných prostorů na sídlišti

Veřejné prostory na sídlištích jsou prostorově vymezeny obytnou a občanskou zástavbou. Není zde však patrná definice prostoru tak, jak je to charakteristické pro domy v městské uliční zástavbě. Tím, jak se vzdálenost mezi budovami zvětšuje, stává se veřejný prostor hůř definovatelný. Chybí zde kladné aspekty psychologické povahy, jako je bezpečnost, intimita a lidské měřítko. Důležité pro kvalitní veřejný prostor je však to, že v něm pobývají lidé a tráví v něm určitou část svého volného času.

Podle Šilhánkové veřejné prostory v panelových sídlištích tvoří podmnožinu veřejných prostorů obecných.

Tyto veřejné prostory jsou důležitou součástí v zastavěném území panelových domů a nemalou mírou ovlivňují kvalitu života obyvatel.

Názory na využití veřejných ploch v panelových sídlištích nejsou jednotné. Někteří toto bydlení odsuzují a další se zas snaží obhájit jejich klady. Na základě podrobnějšího průzkumu ohledně bydlení na sídlištích, který v osmdesátých letech udělal sociolog Jiří Musil, je však zřejmé, že jedna z hlavních hodnot, které lidé zde velmi oceňují, je vzrostlá zeleň. Obyvatelé domů pak mají pocit, že žijí v parku. Pokud jsou však domy obklopeny neudržovanou zelení, tak o parku nemůže být řeč.

5.1. OBEČNÁ CHARAKTERISTIKA VEŘEJNÝCH PROSTORŮ

Šilhánková velmi podrobně popsala veřejné prostory ve své publikaci (2003). V kapitole „Co jsou veřejné prostory“ uvádí, že naše současná urbanistická teorie není v oblasti veřejných prostorů ani zdaleka úplná a propracovaná. Problém vidí v definici veřejného prostoru.

Veřejné prostory jsou všechny nezastavěné prostory ve městě, které jsou volné (bezplatně) přístupné všem obyvatelům a návštěvníkům města, buď nepřetržitě, nebo s časovým omezením (např. parky zavírané na noc). Základní charakteristikou veřejného prostoru je jeho obyvatelnost spojená s užitností pro obyvatele, tj. musí sloužit obyvatelům města k provozování nejrozumnějších činností pohybových (chůze, jízda na kole) a pobytových (sezení, hry) (ŠILHÁNKOVÁ, 2003)

Pro urbanistické pojetí by se lépe hodil ekvivalent anglického termínu "open space", tedy volně přeloženo "otevřený prostor", který je chápán, jako termín označující veškeré užití prostoru které není zastavěno budovami a které nahrazuje přírodní prostředí a kterému je věnována pozornost z hlediska jeho výtvarné podoby. Typickými představiteli výkladu tohoto termínu jsou parky, hřiště, hřbitovy apod. Tento termín se ale na druhou stranu příliš blíží českému termínu "veřejné prostranství", který vyjadřuje právě pouze prostorovou podstatu (ŠILHÁNKOVÁ, 2003).

Veřejná prostranství jsou prostory mezi budovami v zastavěném území. Tato prostranství jsou přístupná každému a slouží různým účelům.

Termín "veřejný prostor", tak jak je chápán architekty a urbanisty, vychází z překladu anglického termínu "public space". Výklad tohoto termínu můžeme chápat zejména ve smyslu jakéhokoli prostoru, který není privátní, tj. není součástí sféry soukromého života. „Public space“ potom slouží jako místo střetávání a komunikace ve všech jejích rovinách od politicko-právní, přes sféru sociální až k fyzické podstatě tohoto prostoru. S tímto širokým pojetím potom koresponduje i výklad termínu "veřejný prostor", tak jak je chápán v politologii, sociální a politické geografii či v oblasti komunitní práce. "Veřejný prostor" je zde chápán jako prostorová metafora, která ukazuje něco otevřeného, vymezeného pro vše, co se týká veřejnosti. (ŠTORG, 2001)

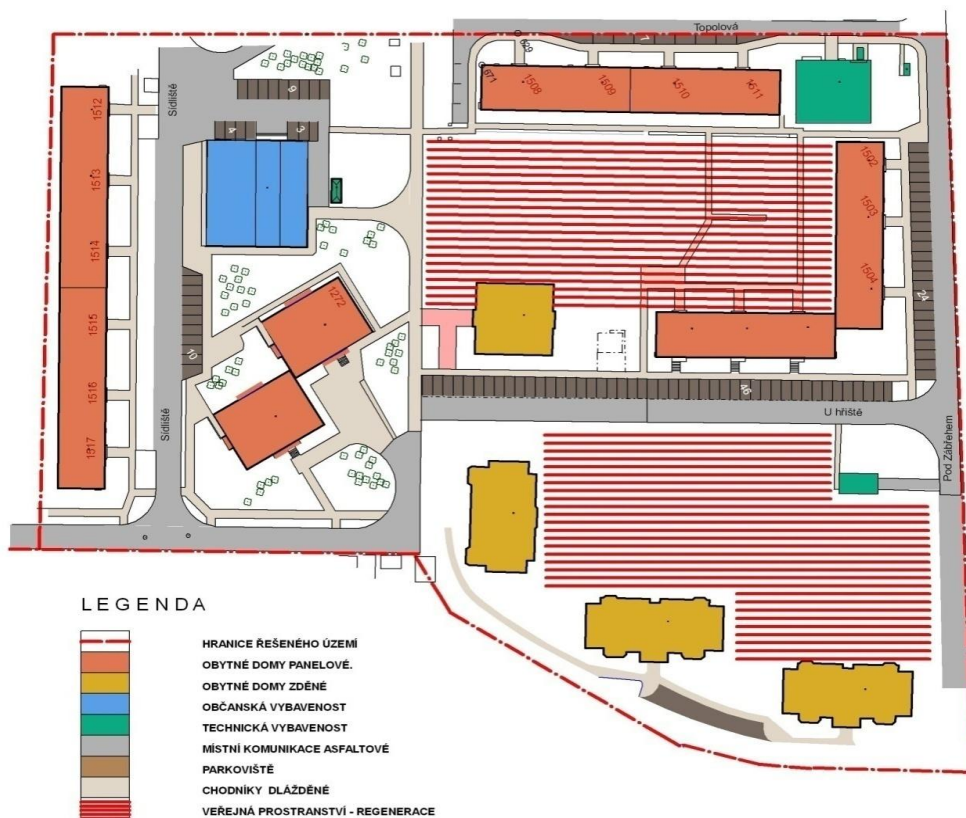
Obrázek 11- Veřejné prostory čekající na svou regeneraci (R.Vraníková 2009)

Obrázek 12- Nevyužitý pingpongový stůl vévodící veřejnému prostranství (R.Vraníková 2009)

Definice veřejné prostranství podle zákona 128/2000Sb.o obcích zní:

Veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru. (Zákon č.128, 2000) .

Obrázek 13- Návrh na řešení veřejných prostorů v Bystřici pod Hostýnem (R.Vraníková 2008)

Veřejné prostory v sobě nesou vyšší společenskou funkci, která vzniká nejen při organizovaném shromažďování veřejnosti, ale zejména při náhodných setkáních občanů. Odehrávají se zde nejrůznější aktivity, od běžných každodenních pochůzek, cest do školy, do zaměstnání, po různé slavnosti. Veřejné prostory se tak stávají místy rozhovorů s přáteli, místy získávání informací, ale i místy k odpočinku, estetickému zážitku. Zároveň jsou ale prostředím, které člověka zpětně ovlivňuje, jeho názory, psychiku, postoje. Veřejné prostory utvářejí atmosféru daného společenství. Bývají tedy ukazatelem dění a pohybu v tom kladném i negativním smyslu. (Veřejné prostory a život města, 2002)

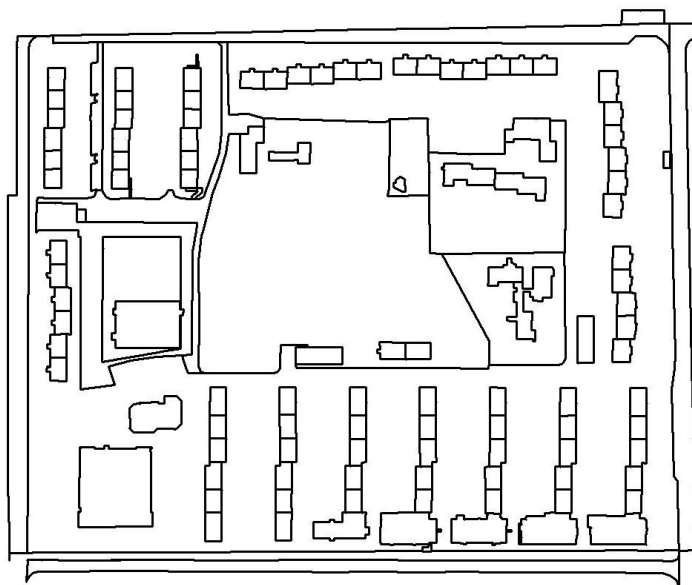
Obrázek 14 -Vyšlapaná stezka na sídlišti Severní město - Mladá Boleslav (R.Vraníková 2009)

Veřejné prostory jsou důležitým prvkem identifikace obyvatel s obcí, s místem, kde žijí. Pokud fungují, výrazně podporují společenský život a zpětnou vazbu obyvatel komunity k jejich okolí. Prokázán je též pozitivní dopad fungujících veřejných prostor na místní ekonomiku. (MADDEN, 2003)

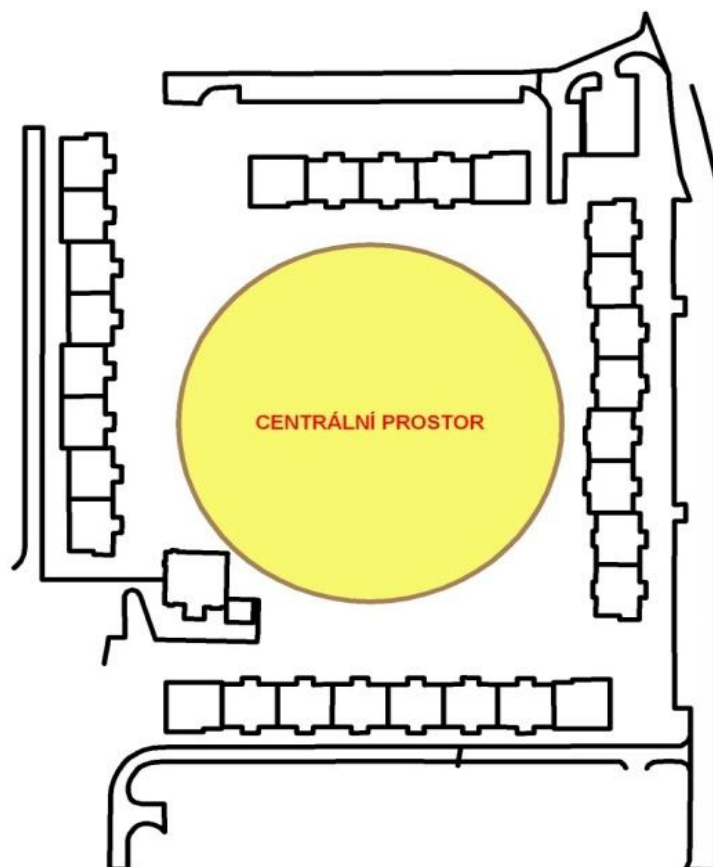
Obrázek 15- Návrh úpravy chodníku včetně mobiliáře – Mladá Boleslav (T.Buganská 2009)

Velmi zajímavě jsou charakterizované veřejné prostory a jejich psychologie v urbanistické čítance, kde se uvádí, že budovy stojící blízko sebe lépe definují prostor, než budovy vzdálené, které mají pak tendenci trčet v prostoru. Toto je patrné na sídlištích, kde je snaha prostor mezi nimi nějakým způsobem strukturovat a určit mu funkci bez definice hodnot obtížně prokazatelných.

Obrázek 16- Charakteristická zástavba sídliště Severní město- Mladá Boleslav (R.Vraníková)

Vyhnete-li se pokušení připisovat takto definovaným prostorům všechny možné psychologické hodnoty, jako je intimita, přináležitost, chráněnost, což jsou hodnoty, které se obtížně prokazují a které se mohou u různých osob lišit, stačí si povšimnout, že prostory obklopené budovami s větší pravděpodobností přivádějí lidi dohromady, a tak podporují jejich interakci. Takové prostory - ať už lineární (jako ulice), nebo centrální nejrůznějších tvarů - podněcují zájem a posilují souhru mezi jednotlivými funkčními využitími. ... Přínosem je větší potenciál pro smyslovou stimulaci, vzrušení, překvapení a soustředění pozornosti. Stále znovu a znovu hledáme a vracíme se k definovaným cestám a prostorům jako symbolům urbanity kladoucí důraz spíše na veřejný prostor než na soukromou budovu. (JACOBS, 2002)

Obrázek 17 – Uzavřená zástavba bytových domů vytváří větší intimitu pro občany (R.Vraníková)

Utvářením veřejných prostranství se zabývá i Nadace partnerství. Podle jejich názoru je třeba vrátit veřejná prostranství lidem.

Je dokázáno, že pokud lidem nabídneme kvalitní veřejné prostranství, budou je využívat. Nejen k nutné cestě do práce či za nákupy, ale i k odpočinku, zábavě a setkávání – k životu ve městě či obci.... Stav veřejných prostranství má dopad na mnoho dalších oblastí života. Funkci kvalitních veřejných prostranství je třeba vidět v kontextu hledání a naplňování vize udržitelného rozvoje, tedy rovnováhy rozvoje sociálního, ekonomického a environmentálního. (<http://www.nadacepartnerstvi.cz>, 2009)

Obrázek 18- Upravená pěší zóna před obytnými domy na sídlišti v Bratislavě (R.Vraníková 2010)

Obrázek 19- Plastika ležící krávy oživuje veřejný prostor- panelové sídliště v Bratislavě (R.Vraníková 2010)

5.2 STRUKTURÁLNÍ ČLENĚNÍ FUNKČNÍCH PLOCH NA SÍDLIŠTI

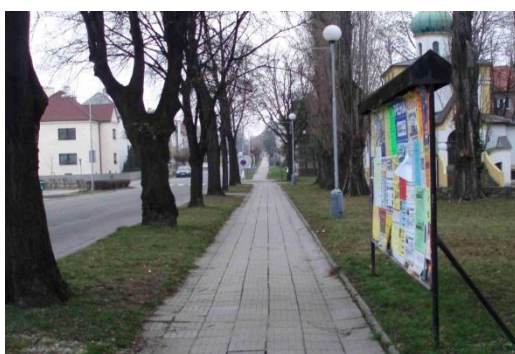
Vzhledem k problematice regenerací veřejných prostorů na sídlišti, je rozdělení jednotlivých funkčních ploch uvedeno tak, aby tyto plochy byly snadno strukturované a pochopitelné pro jednotlivé skupiny, které se regeneracemi zabývají. Následující dělení poskytuje přehled základních prvků, které jsou jasně vymezeny svým účelem a funkcí. Reprezentují typy veřejných prostranství, které jsou zastoupeny téměř na všech sídlištích v malých a středně velkých městech, ať už jsou to sídliště uvnitř městské zástavby, případně na okraji města. Na sídlišti jsou v převážné většině případů zastoupeny tyto veřejné plochy:

Pěší komunikace
Automobilové komunikace
Parkoviště
Centrální prostranství
Veřejně rekreační plochy
Dětská hřiště
Veřejná zeleň

5.2.1. Pěší komunikace

Za pěší komunikaci můžeme považovat chodníky, pěšiny a stezky.

Chodník je část pozemní komunikace nebo samostatná pozemní komunikace, která slouží chodcům přesunu po délce komunikace. Chodníkem zpravidla bývají vybaveny místní komunikace, případně průjezdní úseky silnic v zastavěných částech obcí, a to buď po jedné, nebo po obou stranách. (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Chodník>, 2009)

Obrázek 20- Ukázka dlážděného spojovacího chodníku na sídlišti Slovan v Kroměříži (R.Vraníková 2007)

Obrázek 21- Široký chodník vedoucí k obchodnímu domu Prior na Slovaně v Kroměříži (R.Vraníková 2007)

Co jsou pozemní komunikace, určuje zákon o pozemních komunikacích. Pozemní komunikace je dopravní cesta určená k užití silničními a jinými vozidly^{1a)} a chodci, včetně pevných zařízení nutných pro zajištění tohoto užití a jeho bezpečnosti. (O pozemních komunikacích, 1997)

Obrázek 22- Přístupový chodník ke vchodu obytného domu na sídlišti v Bystřici p.Host. (R.Vraníková 2008)

Obrázek 23- Chodník kolem bytových domů na sídlišti v Kyjově (R.Vraníková 2010)

Pojem stezky a pěšiny zavedl Zákon o ochraně přírody a definoval je tím, že leží mimo zastavěné území obce. Na veřejných prostranstvích mezi objekty však též pracujeme s pojmem pěšiny, protože pěší propojení přes zatravněné plochy je vhodnější nazvat stezkou, než chodníkem.

Obrázek 24- Vyšlapaná pěšina mezi obytnými bloky (R.Vraníková 2009)

Obrázek 25- Zkratka k obydlí, kde chybí chodníky (R.Vraníková 2009)

Také ČSN 73 6110 se zabývá komunikacemi pro pěší a to v člancích 150 až 175. Podle čl. 150 pro pěší provoz v sídelních útvarech slouží stezky pro pěší, pásy pro pěší (chodníky, průchody, nadchody a podchody) a na komunikacích mimo zástavbu krajnice nebo stezky pro pěší.

Chůze je důležitá pro všechny věkové kategorie z hlediska zdravotního. Neopomenutelné jsou sociální a společenské důvody. Při chůzi může člověk potkat spoustu zajímavých lidí, potěšit se pohledem na vzrostlou zeleň, sledovat své okolí. Tím také přispívá k bezpečnosti svého okolí.

Obrázek 26- Chůze po silnici je problematická tam, kde chybí pěší komunikace (R.Vraníková 2009)

Obrázek 27- Chůze v blízkosti obydlí s okolní zelení dává pocit bezpečí (R.Vraníková 2009)

5.2.2. Automobilové komunikace

Automobilové komunikace v zastavěném prostoru obytných domů jsou ve Wikipedii rozděleny na silnice, místní komunikace a účelové komunikace.

Silnice je veřejně přístupná pozemní komunikace určená k užití silničními a jinými vozidly a chodci; jedná se o nejtypičtější kategorii pozemních komunikací, v běžném jazyce se pro pozemní komunikace nežádka používá označení silnice.

Obrázek 28- Místní obousměrná komunikace na sídlišti v Doksech (R.Vraníková 2009)

Obrázek 29- Jednosměrná komunikace na sídlišti v Doksech (R.Vraníková 2009)

Místní komunikace je veřejně přístupná pozemní komunikace, která slouží převážně místní dopravě na území obce; místní komunikací IV. třídy může být i samostatná pěší komunikace.

Účelová komunikace je pozemní komunikace, která slouží ke spojení jednotlivých nemovitostí pro potřeby vlastníků těchto nemovitostí, nebo ke spojení těchto nemovitostí s ostatními pozemními komunikacemi. ([http:// www.autoweb.cz](http://www.autoweb.cz))

Obrázek 30 - Silnice kolem sídliště s kolmým parkovacím stáním- Doksy (R.Vraníková 2009)

5.2.3. Parkoviště

Parkování a odstavování vozidel patří do statické dopravy v území.

Slovem parkoviště označujeme prostor určený pro parkování (anglicky parking), jedná se o místo pro delší odstavení, respektive odstávku vždy většího počtu motorových (i nemotorových) vozidel z provozu najednou. (<http://cs.wikipedia.org>)

Obrázek 31-Neudržovaná parkovací plocha na okraji sídliště v Doksech (R.Vraníková 2009)

Obrázek 32- Blokování příjezdové komunikace parkujícími vozidly v Kyjově (R.Vraníková 2009)

Parkování aut na sídlištích je zastoupeno v hojném počtu a stále přibývá požadavků z řad obyvatel na další budování těchto parkovacích a odstavných ploch. Parkoviště můžeme rozdělit na parkoviště plošné a parkovací plochy podél komunikací. Zde se jedná o stání kolmé, podélné a šikmé. Parkovací plochy podél komunikací jsou součástí ulice. ČSN 73 6056 rozeznává různé druhy parkovacích a odstavných stání:

- na parkovacích pruzích podél komunikací, kde se stání řadí podélně ke komunikaci
- na parkovacích pruzích podél komunikací, kde se stání řadí kolmo nebo šikmo ke komunikaci
- na samostatných plochách, kde se stání řadí podél vnitřních komunikací zpravidla kolmo nebo šikmo k nim v jedné řadě nebo ve více řadách za sebou.

5.2.4. Centrální prostranství

Tato veřejná prostranství nemají v literatuře specifické označení, poněvadž se dříve v charakteru historické městské zástavby nevyskytovaly tak, jako byly ulice a náměstí.

Obrázek 33- Oddychová zóna na sídlišti v Debrecenu (R.Vraníková 2007)

V obytných zónách panelových sídlišť jsou tím označeny předprostory obchodů s potravinami (bývalé Jednoty apod.), dále předprostory základních škol a mateřských škol. Tyto plochy mají obvykle tvrdý povrch a jsou „ozdobeny“ betonovými nádobami na kytky, případně dobovými plastikami. Dále je možné za tato prostranství určit větší zatravněné, případně mlatové rozptylové plochy mezi obytnými domy. Tyto prostory nelze pojmenovat slovem „náměstí“, poněvadž původní myšlenka stavět v zeleni náměstí vylučuje.

Obrázek 34- Dominující prvek kašny oživuje předprostory obytných domů (R.Vraníková 2007)

V pozdější době výstavby pak nebyl důvod starat se o to, že lidé mají potřebu mít nějaké orientační body a hlavně nebylo žádoucí, aby se lidé někde shromažďovali. Tehdejší socialističtí funkcionalisté nebrali ohled na psychologické a sociální aspekty veřejných prostor.

Obrázek 35- Oživení centrálního prostoru dřevěnou plastikou v Kroměříži (T.Buganská 2007)

5.2.5. Veřejné rekreační plochy

Definice veřejné rekreační plochy zatím nebyla doposud propracovaná. S tímto termínem se můžeme setkat v nařízení vlády č. 494/2000 Sb, o podmínkách poskytování dotací ze státního rozpočtu na podporu regenerace panelových sídlišť. Veřejnou rekreační plochou je zde zamýšlen volný veřejný prostor mezi domy, určený pro odpočinek jak aktivní, tak pasivní, pro obyvatele a návštěvníky sídliště. Toto prostranství by mělo sloužit ke kolektivním aktivitám, k setkávání lidí a přispívat tak k harmonizaci vztahů v obytném souboru.

Obrázek 36- Oživení zatravněné plochy hracím mobiliářem ve Vlašimi (R.Vraníková 2009)

Obrázek 37- Centrální park na sídlišti ve Varšavě slouží převážně dětem (R.Vraníková 2009)

Veřejné rekreační plochy poskytují změnu prostředí, přímý styk s přírodou a rozvoj tělesné kultury. Současně nabízí lidem vnitřní uspokojení, obohacuje jejich intelekt a přispívá k růstu osobností. Zdravotně preventivní funkce rekreace kompenzuje negativní důsledky pracovního procesu, nevhodného životního prostředí a současně bývá předpokladem kvalitnějšího pracovního výkonu.

Veřejné rekreační plochy jsou nezbytné pro rozvoj fyzické a psychické stránky osobnosti. Jejich specifikace může být zaměřena na odpočinek starších občanů, rodinná posezení, odpočinek jednotlivce a zábavu dětí i dospívající mládeže. Těmito plochami mohou procházet chodníky, cyklostezky, in-line stezky, její povrch může být zatravněný i zpevněný. Prostor je zpravidla dostatečně vybaven městským

mobiliářem, případně drobnými stavebními objekty (altány, pergoly, fontány, kašny, pítka, zídky apod.)

Obrázek 38- Návrh na zkvalitnění veřejně rekreační plochy na sídlišti v Kroměříži (T. Buganská 2007)

Na veřejně rekreačních plochách se jedná o rekreaci každodenní, poněvadž je součástí režimu pracovního dne a slouží ke krátkodobému zotavení po skončení zaměstnání, nebo školní a předškolní činnosti. Tato rekreace je vázaná především na plochy veřejné zeleně mezi obytnými bloky, případně na okrajovou část sídliště.

5.2.6. Dětská hřiště

Hřiště náleží mezi sportovní zařízení. Historický vývoj těchto zařízení sahá daleko do minulosti. Stejně jako rozvoj tělesných aktivit se vyvíjela tato zařízení od jednoduchých forem ke složitějším. V různých obdobích se věnovala různá pozornost i výstavbě sportovních zařízení. (MATOUŠEK, 1962)

Obrázek 39- Ukázka hracích prvků na hřišti v Americe (T.Buganská 2007)

Obrázek 40- Dřevěný vláček je atraktivní pro děti (T.Buganská 2007)

Se stále rostoucím významem výchovy dětí a snižování kriminality mládeže vzrůstají v dnešní době nároky na výstavbu dětských hřišť. Dětská zařízení mají umožnit dětem a mládeži trávit volný čas vhodným způsobem a podpořit potřebu pohybu. Právo dětí na hru je jmenováno i ve článku 31-Úmluvy o právech dítěte, kterou vydalo OSN a podepsalo se pod ni více než 190 zemí z celého světa. Kvalitní dětská hřiště mohou nejen poskytnout plnohodnotnou možnost využití tohoto práva, ale navíc jsou též protipólem k vandalismu, šikaně, izolaci od společnosti, drogám a dalším nežádoucím jevům.

Obrázek 41- Ukázka hřiště v nerovném terénu na okraji sídliště v Rakousku (R.Vraníková 2008)

Tvorba dětských hřišť je založena jak na požadavcích fyzického zdraví, tak na psychických potřebách dítěte.

Neméně je však důležité vhodné vybavení hřišť a jejich nerušený provoz. Optimální rozmístění dětských hřišť má úzkou souvislost s koncepcí urbanistického řešení sídelního útvaru a jeho obytných zón. Poloha hřiště je závislá na hustotě obyvatelstva zájmového okruhu, na docházkové vzdálenosti a na celospolečenském významu.

Obrázek 42- Obdobné hrací prvky dětského hřiště na Islandu (R.Vraníková 2003)

Hrací plochy můžeme rozdělit na dětská hřiště pro věkové kategorie do šesti let, od pěti do dvanácti let a věková kategorie nad 12 let. Tato hřiště jsou vybavena dětskými hracími prvky a někdy mohou být i oplocená nízkými plůtky.

Dále jsou to sportovní plochy - sportoviště, které jsou určeny pro kolektivní hry jak dětí, tak dospělých. Sportoviště mohou být volně přístupná i oplocená.

Obrázek 43- Volně přístupný skatepark ve Vyškově (R.Vraníková 2009)

Obrázek 44- Rampa na skateboard postavená na stávající nevyužitě asfaltové ploše (R.Vraníková 2009)

Sportoviště je obecné pojmenování pro nějaký specializovaný prostor (konkrétní místo) nebo pro specializované jednoúčelové stavebně-technické zařízení, které je trvale (nebo i přechodně pouze pro jednu sportovní akci) určeno pro sportování a tělovýchovnou činnost. V praxi se obvykle jedná o stadion, hřiště, tělocvičnu, sportovní halu, sportovní areál, závodní dráhu, plavecký bazén, veslařský kanál, skokanský můstek, sjezdovou trať, běžecká trať, automobilový okruh apod. (<http://cs.wikipedia.org>)

Obrázek 45-Horolezecká stěna v Kojetíně (R.Vraníková 2008)

Sportoviště, jinými slovy i sportovní hřiště na veřejných prostorech sídliště obvykle představuje: hřiště pro míčové hry (např.: házená, tenis, volejbal, basketbal, nohejbal, florbal), plochu pro in-line brusle pro menší děti, plochu pro skateboard,

minigolfově hřiště a další aktivity, obvykle dle požadavku občanů. Sportoviště jsou obvykle celoročně využívána sportující mládeží i dospělými.

Obrázek 46- Hřiště pro míčové hry - Bystřice p.Host. (R.Vraníková 2009)

5.2.7. Veřejná zeleň

Zeleň lze považovat za další typ veřejného prostoru. Veřejná zeleň se nachází na veřejně přístupných plochách, jako jsou prostory mezi domy, proluky, parky, zeleň podél automobilových a pěších komunikací, podél toků apod. Charakteristika výrazu „zeleň“ je celkem jednotná v různé literatuře:

Obrázek 47- Stávající zeleň na sídlišti v Doksech (R.Vraníková 2009)

Obrázek 48- Zeleň na sídlišti v Kroměříži (R.Vraníková 2009)

Zelení se rozumí plochy, které jsou v převážné míře pokryty vegetací a doplněny prvky stavebně-technickými či architekturou malých forem a výtvarnými díly, nebo se jedná o prvky bodové (solitery) či liniové (aleje, zelené pásy) vegetace. (OTRUBA, 2002)

Obrázek 49-Stávající zeleň na sídlišti Slovan v Kroměříži (R.Vraníková 2009)

Podle Wikipedie je veřejná zeleň souhrn všech volně rostoucích a veřejně přístupných zelených rostlin. Jedná se o důležitý architektonický a krajinný prvek s velmi významnými ekologickými funkcemi. Doplňkem veřejné zeleně je zeleň neveřejná respektive privátní či soukromá.

Plochy veřejné zeleně ve městě lze charakterizovat jako plochy, na nichž převládají přírodní komponenty, a zejména rostlinné porosty. (HRŮZA J. , 1977)

Obrázek 50-Květinový záhon na Slovanském náměstí v Kroměříži (R.Vraníková 2009)

Podle „Zásad a pravidel územního plánování z r. 1984“ byla městská zeleň charakterizována jako plochy vegetace funkčně náležející k území města. Slouží rekreaci, hrám a sportu, urbanistickému členění města, hygienickým, dopravním a kulturním účelům. (KASALICKÝ & kol., 1984)

6. Důvody pro regenerace veřejných prostorů panelových sídlišť

Nároky na veřejná prostranství se mění v čase. Ještě před sto lety byly úplně jiné než dnes. Během 20. století ovládla mnohá veřejná prostranství doprava. Nová zástavba budovaná podle funkcionalistických zásad utvořila prostranství, která jsou neobyvatelná. V posledních letech začíná být zřejmé, že s veřejnými prostory je třeba něco dělat. Je třeba vrátit veřejná prostranství lidem. Je dokázáno, že pokud lidem nabídneme kvalitní veřejné prostranství, budou je využívat. Nejen k nutné cestě do

práce či za nákupy, ale i k odpočinku, zábavě a setkávání – k životu ve městě či obci...
(<http://www.nadace.partnerství.cz>)

Chceme li vytvářet živá a funkční veřejná prostranství, musíme nabídnout lidem, že i zde mohou trávit svůj volný čas. V dnešní přetechizované a uspěchané době již není taková nezbytnost setkávat se s dalšími lidmi na veřejných prostranstvích. Auta, telefony, počítače umožňují komunikaci podstatně rychlejší, i když méně osobní.

Panelová sídliště jsou charakteristická velkými vzdálenostmi mezi domy a tím také mezi lidmi. Je zde spousta problémů, a to nejen architektonických a urbanistických. Problémy jsou i v oblasti sociální, kulturní a společenské i ekologické. Nakonec jsou zde známy i zřetelné projevy vandalismu a poměrně vysoké kriminality.

Dobrá zpráva však je, že se touto problematikou začali v poslední době zabývat i politici. Dne 1. ledna 2001 nabylo účinnosti nařízení vlády č. 494/2000 Sb. ze dne 18. prosince 2000, o podmínkách poskytování dotací ze státního rozpočtu na podporu regenerace panelových sídlišť. Toto nařízení stanovuje podmínky pro poskytování dotací ze státního rozpočtu na regeneraci veřejných prostranství již stávajících panelových sídlišť. Znamená to tedy, že je v dnešní době možnost alespoň částečně vylepšit tato prostranství tak, aby se v něm lidé cítili lépe. Cílem je zkvalitnění podmínek obyvatel jejich sociálního a kulturního rozvoje a pocitu bezpečí a spokojenosti.

Dotace je určena na přeměnu sídlišť ve víceúčelové celky a na všestranné zlepšení obytného prostředí. Úpravami, vedoucími k tomuto cíli, jsou ve smyslu nařízení vlády práce plánovací a realizační, které zahrnují úpravy a výstavbu dopravní a technické infrastruktury, protipovodňová opatření, úpravy veřejných prostranství, úpravy a zřizování dětských hřišť, parkových ploch a dalších veřejných rekreačních ploch.
(<http://www.uur.cz>, 2009)

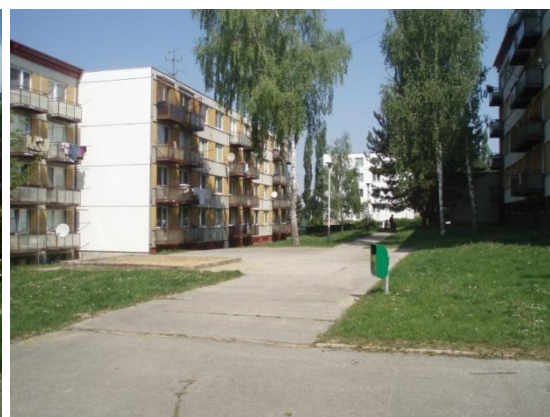
Tito obyvatelé by se měli spolupodílet na rozhodování, protože jejich hlavní potenciál je ve znalosti místních poměrů a ve vědomí, jak která část veřejného prostoru je využívána. Toto je velmi důležité pro skutečnost, aby se lidé cítili dobře v místě, kde žijí a aby se mohli dle svých potřeb aktivně zapojit do tvorby svého okolí. Lidé by měli mít pocit, že určitá část prostředí jim patří, že je zde místo, ke kterému by mohli mít osobní vztah a za které by byli zodpovědní. Obyvatelé sídlišť však tuto

potřebu nemusí vždy chtít. Anonymita sídliště mnohým vyhovuje a je otázka, zdali je pro ně anonymita žádoucí svobodou.

Veřejné prostory na sídlištích mají být navrhovány hlavně pro ty, kteří je využívají. Toto by pak mělo snížit odcizení a naopak zvýšit vědomí identity k místu, kde lidé žijí. Dále by to mělo vést k většímu zájmu a odpovědnosti ve vztahu k veřejným prostorům na sídlištích.

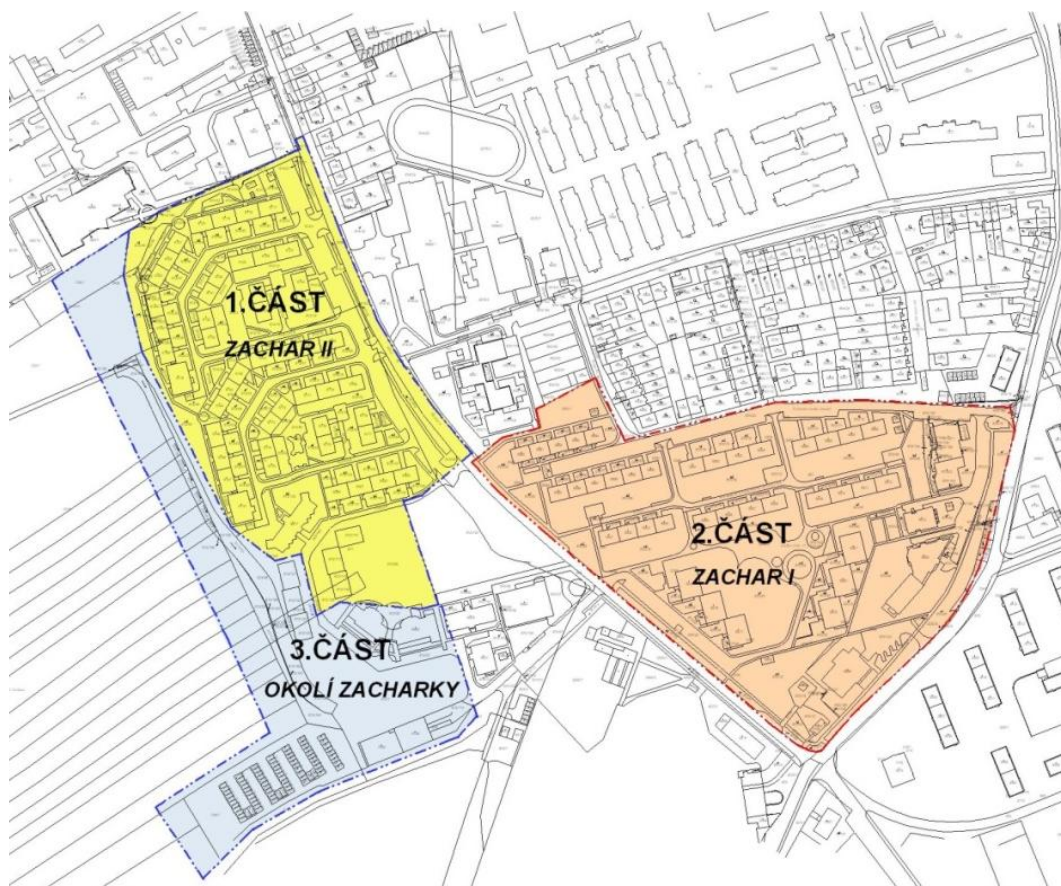

Obrázek 51- Prostor před školou na sídlišti v Bystřici pod Hostýnem (R.Vraníková 2009)

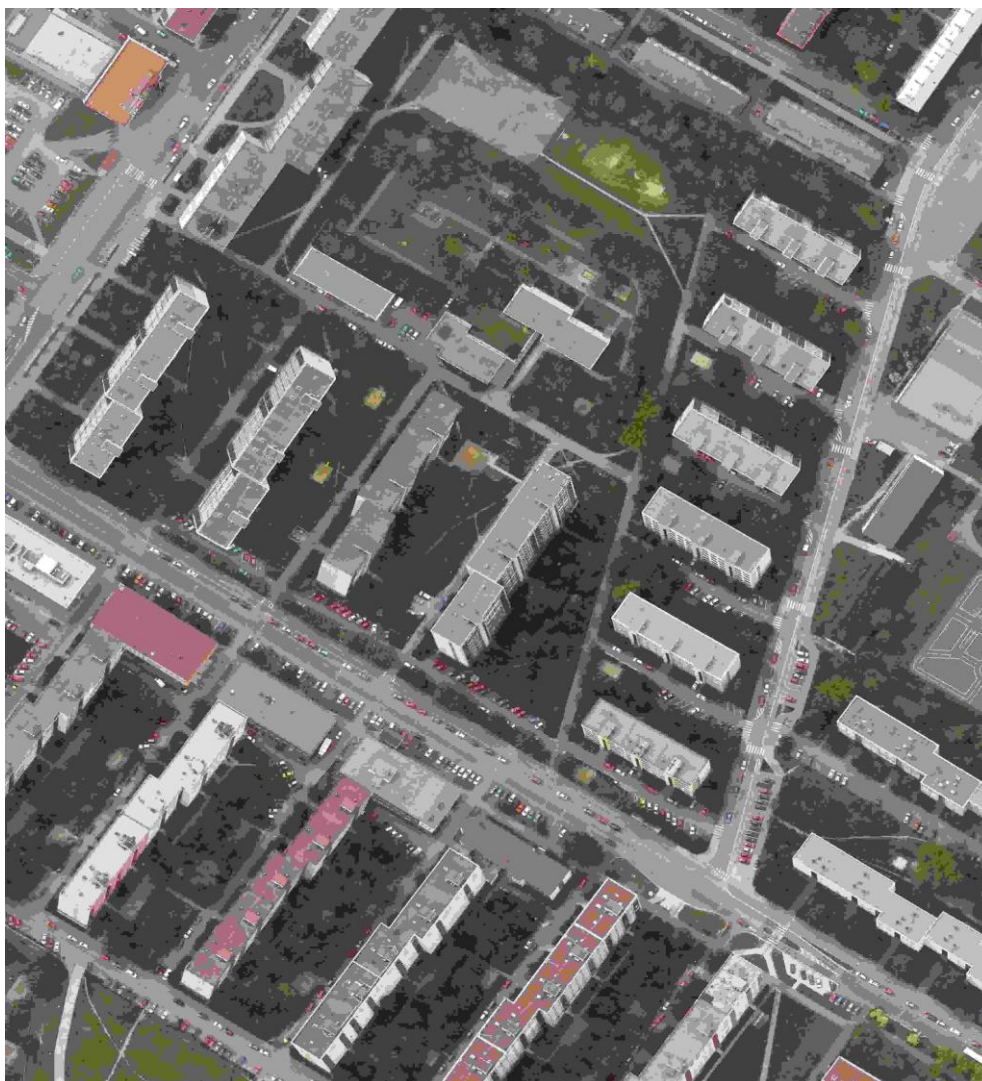
Obrázek 52- Stávající veřejný prostor v Kyjově (R.Vraníková 2009)

Regenerace je přeměna sídlišť ve víceúčelové celky a na všestranné zlepšení obytného prostředí. Úpravami, vedoucími k tomuto cíli, jsou ve smyslu nařízení vlády práce plánovací a realizační, které zahrnují úpravy a výstavbu dopravní a technické infrastruktury, protipovodňová opatření, úpravy veřejných prostranství, úpravy a zřizování dětských hřišť, parkových ploch a dalších veřejných rekreačních ploch. (<http://www.uur.cz>)

Obrázek 53- Návrh regenerace sídliště Zachar v Kroměříži rozdělený na tři etapy (R.Vraníková 2009)

Se změnou politické situace se změnily i potřeby a možnosti obyvatel při uspokojování jejich potřeb. Možnost pobytu v příjemném prostředí hraje důležitou roli v kvalitě a oceňování bytového fondu města. Obytné domy a jejich cena je přímo úměrná zázemí, které bydlení poskytuje obyvatelům. Uvědomění si těchto hodnot samosprávou města je dosud nízké a nedoceněné.

Obrázek 54- Letecký snímek na část sídliště v Mladé Boleslavi (R.Vraníková 2009)

Regenerace sídliště by měla zvýšit kulturnost obyvatel těchto lokalit a zlepšit celkové obytné prostředí. Vzhledem k vysokému nárůstu automobilové dopravy je kladen důraz na rekonstrukci a rozšíření stávajících ploch pro parkování osobních vozidel. Další prioritní záležitostí je vytvoření podmínek pro zřizování adekvátních prostorů pro hry dětí a mládeže a pro vytvoření klidných zákoutí pro starší občany. Jsou zde vyčleněny plochy pro rekreaci a odpočinek obyvatel a vymezení obytného venkovního prostoru kolem bytových domů. Je zde věnována pozornost rozšíření možností trávení volného času v uvedených prostorech s kvalitními prvky dětského a městského mobiliáře. Úprava veřejných prostranství by dále měla být včetně sanace a doplnění ploch veřejné zeleně spojené s výsadbou stromů a keřů.

Obrázek 55- Situace sídliště Severní město v Mladé Boleslavi (R.Vraníková 2009)

Nelze opomenout, že všechny úpravy musí být koncipovány tak, aby byly zajištěny přístupy a užívání osobami s omezenou schopností pohybu a orientace. Předpokladem pro navrhování a odstraňování architektonických bariér v procesu regenerace veřejných ploch na sídlišti je to, že dobře známe jeho uživatele. Prioritou musí být zabezpečení plnohodnotného využití veřejných prostorů všemi uživateli, bez ohledu na jejich zdravotní stav a věk, a pokud možno bez cizí pomoci.

7. Analýza názorů obyvatel ve vybraných sídlištích

V dnešní době je kladen velký důraz na názory veřejnosti, na zapojení veřejnosti do procesu územního plánování a spolurozhodování o věcech veřejných. Také nový stavební zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu vychází z principů udržitelného rozvoje. Jednou z nezbytných podmínek je zajištění dostatečného množství informací veřejnosti a vyvážená míra podílu veřejnosti na spolurozhodování o rozvoji obcí.

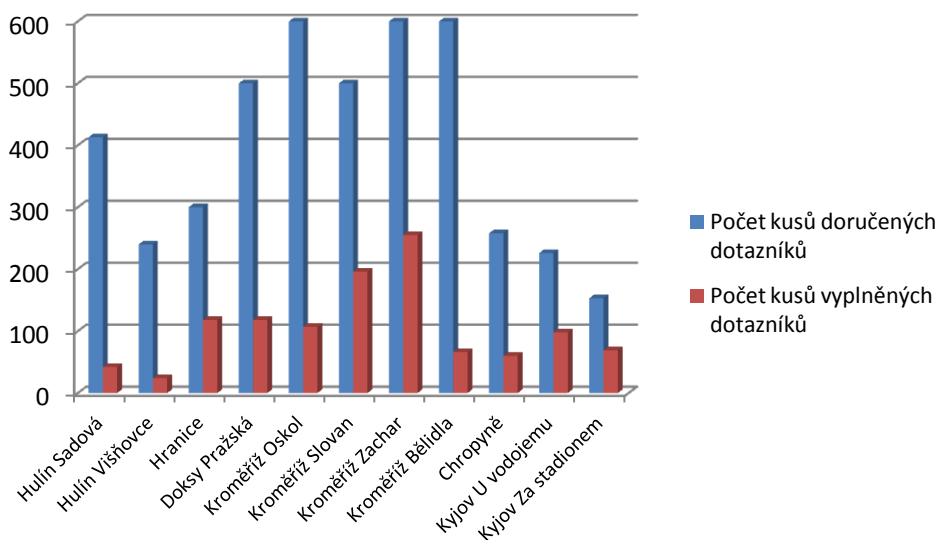
Obrázek 56- Lidé ovlivňují život na veřejných prostranstvích (R.Vraníková 2009)

Cílem výzkumu názorů jednotlivců bylo hledat, jaký vztah k veřejným prostranstvím mají lidé, kteří zde bydlí. Odhalení poměru mezi nezbytnou dopravou, trávením volného času a běžným pobytem na sídlišti by napomohlo v dalším úsilí vytvářet kvalitní veřejná prostranství. Kvůli záměru změnit sídliště byly v průběhu zpracování podkladů vypracovány ankety, které byly doručeny do jednotlivých domácností v panelových domech. Současně probíhaly i pracovní skupiny vytvořené jak odborníky, tak představiteli města, kteří zabývali konkrétními tématy jako je komunikace, využití veřejných prostranství, trávení volného času dětí a mládeže na sídlišti, výtvarné řešení, zeleň, veřejný pořádek, životní prostředí, problémy zvířat na sídlišti. Zvláštní důraz byl především kladen na komunikační systém na sídlišti, nedostatečný počet odstavných stání, nedostatek odpočinkových ploch a dětských hřišť.

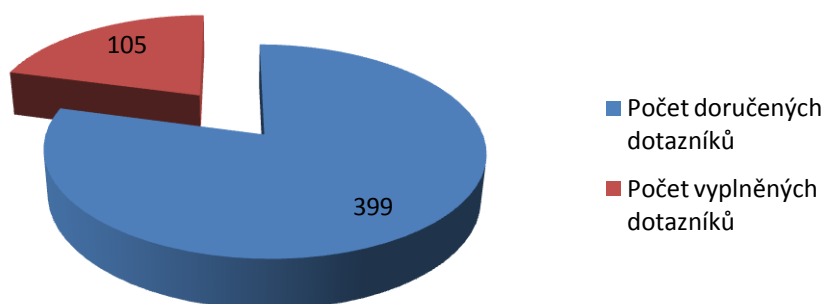
V rámci již uskutečněných regenerací VP proběhly v jednotlivých městech ankety, ve kterých byly kladeny otázky ohledně nejpalčivějších problémů života na sídlištích. Počty doručených dotazníků odpovídaly počtům domácností na sídlišti.

Byly vyhodnoceny jednak demografické údaje a dále pak požadavky samotných občanů na úpravy svého okolí a co postrádají na sídlišti nejvíc. Z těchto dotazníků pak vyplynul charakter odpovědí na jednotlivé problémy.

Graf 1 – Poměr doručených a vyplněných dotazníků do jednotlivých domácností

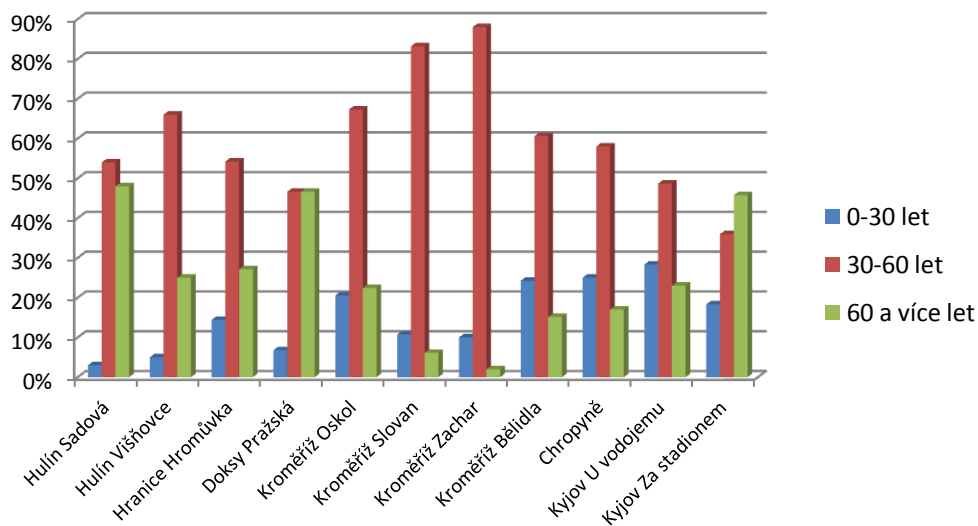
Graf 2 – Celkový průměrný počet vrácených a vyplněných dotazníků

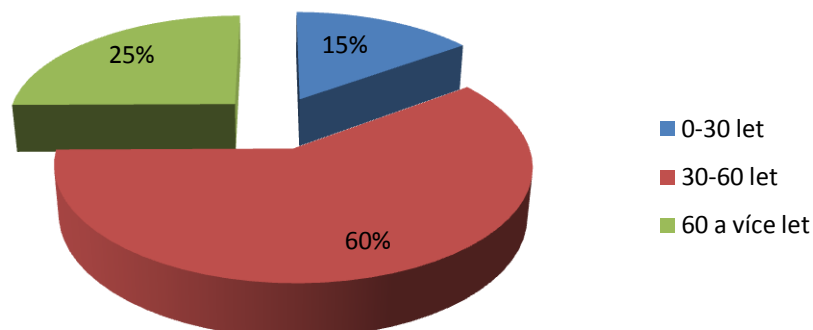
Z grafů je patrné, jaký zájem vzbudila dotazníková akce ve výše uvedených městech. Průměrná návratnost dotazníků činí téměř 30%, což je pro výsledky výzkumu velmi uspokojivé.

Dále byla hodnocena věková struktura obyvatel ve třech věkových rozmezích a to lidé do 30 ti let, dále pak střední generace od 30ti do 60ti let a generace nad 60 let.

Graf 3 – Věková struktura obyvatel

Graf 4- Průměrná věková struktura obyvatel

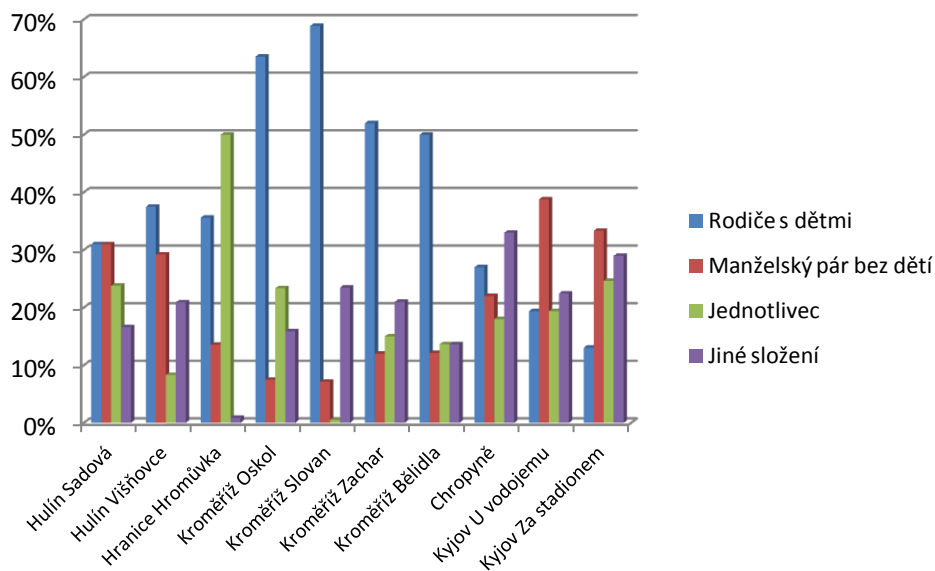
Z rozvržení vyplývá, že největší zastoupení bydlících občanů je ve věku 30 - 60 let, celkem 60 % což je zcela logické. Je zde však patrné, že je na sídlištích alespoň 15% zastoupeno věkovou skupinou do třiceti let, i když je to o 10% méně, než populace od 60ti let. Výsledkem je zjištění, že je zde větší počet stárnoucích lidí na úkor mladší generace a z toho pak vyplývá, že je třeba začít klást větší důraz na vytváření podmínek pro odpočinek a pobyt na veřejných prostranstvích právě pro tuto generaci.

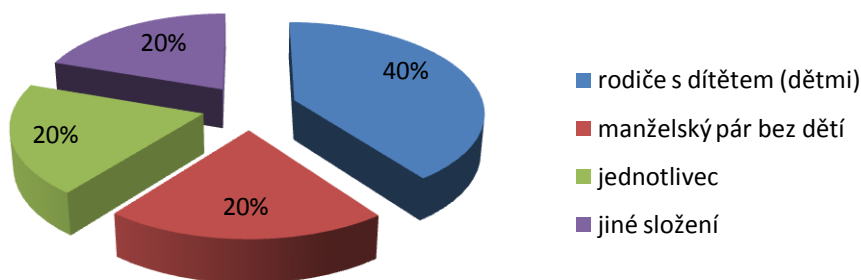
Obrázek 57- Názory veřejnosti jsou důležité pro utváření kvalitních míst

Neméně důležitý pro tento výzkum bylo složení občanů v jednotlivých rodinách, z čehož vyplývaly preference v oblasti požadavků jednotlivců.

Graf 5 – Složení občanů v jednotlivých rodinách

Graf 6 - Průměrné složení občanů v jednotlivých rodinách

V převážné většině na sídlištích bydlí rodiny s dětmi, což je pozitivní stránkou pro tato území, poněvadž nehrozí (jako např. ve Francii) vylidňování těchto obytných souborů. Pouze jedním člověkem je obsazeno 20% bytů, z čehož je patrné buď to, že tam žije osamělý stárnoucí člověk, nebo mladší osoba, která upřednostňuje komfortnější bydlení. Manželský pár je v těchto průzkumech zastoupen pouze 20ti%. Z dotazníkového šetření nevyplyvá, kolik lidí bydlí na sídlištích v nájemním vztahu. Toto by však bylo předmětem dalšího a specifitějšího výzkumu, kde by nejspíš vyšlo

najevo, že lidé, kteří žijí v podnájmech, nemají ke svému blízkému okolí tak pozitivní vztah, jako samotní vlastníci bytů.

Obrázek 58- Mladí lidé se k dotazníkům vyjadřovali velmi sporadicky

V dotazníkových průzkumech byly mapovány potřeby obyvatel sídliště a jejich názory na současný stav sídliště a návrhy na opatření, jejichž realizace by přispěla ke zlepšení současného stavu diskutovaných oblastí. Zde se určité procento oslovených respondentů vyjádřilo k problematice svého okolí. Výsledkem byly konkrétní návrhy, které byly posouzeny a následně pak zapracovány do projektu regenerace. Lze tedy říct, že sami obyvatelé se nepochybným způsobem podíleli na úpravách jejich okolí.

Ovšem co se týká zkušeností se zapojením veřejnosti do procesu již probíhajících regenerací, tak požadavky obyvatel se v mnoha případech zásadně rozcházejí a je velmi složité na omezeném území se skrovnými finančními prostředky vyhovět všem.

Obrázek 59 – Veřejné prostory slouží především lidem

Dotazníky pak byly sestaveny z následujících skupin otázek: parkování vozidel, pěší komunikace, veřejně rekreační plochy, dětská hřiště, zeleň a bezpečí na sídlišti.

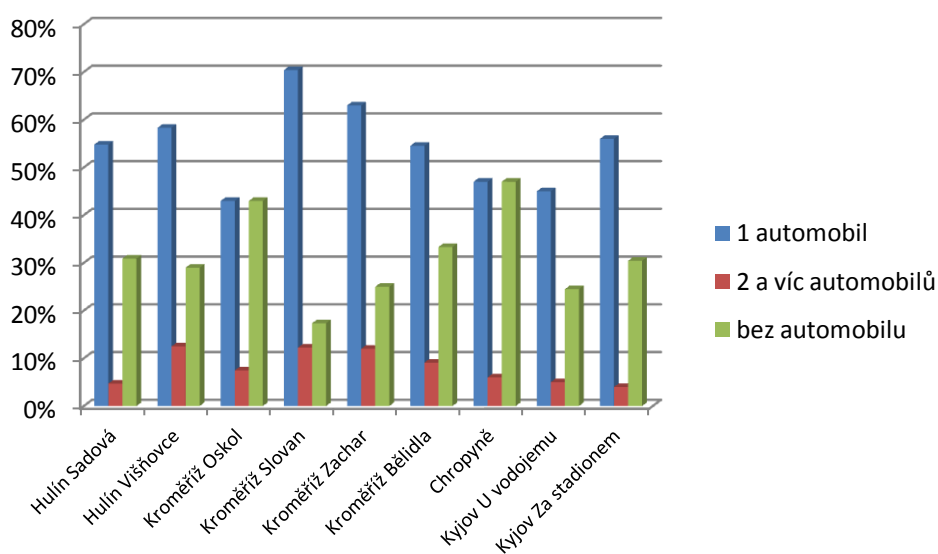
Okruhy otázek týkající se názorů veřejnosti bydlící na sídlišti:

Parkování vozidel	
Pěší komunikace	
Veřejně rekreační plochy	
Dětská hřiště	
Zeleň	
Bezpečí na sídlišti	

6.1. PARKOVÁNÍ VOZIDEL

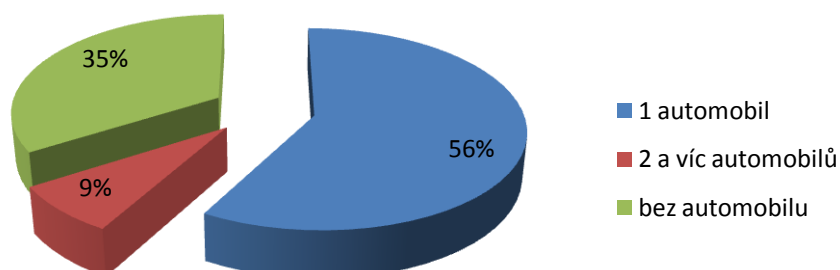
Automobil se stává téměř standardním vybavením jedince. Ve většině domácností převládá jeden automobil, a pouze tam, kde je zastoupena ve větší míře starší populace je automobilů méně. Obecně však lze očekávat, že v důsledku motorizace požadavky na parkovací plochy ještě porostou.

Graf 7 – Vlastnictví automobilu

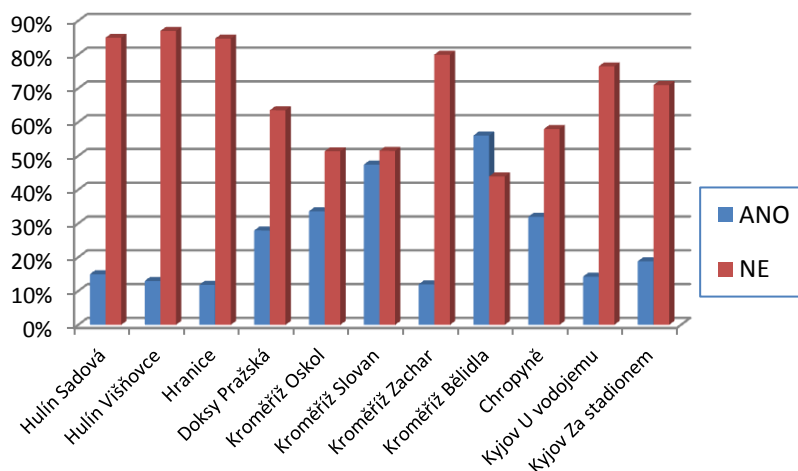
Z grafu vyplývá, že téměř 60% lidí žijících na sídlišti vlastní jeden automobil a dalších téměř 10% vlastní automobily dva. Je to velký nárůst oproti době, kdy byla sídliště budována. Tehdy se počítalo maximálně s jedním automobilem na jednu domácnost a tomu také odpovídaly navržené parkovací plochy.

Graf 8 – Průměrné vlastnictví automobilů

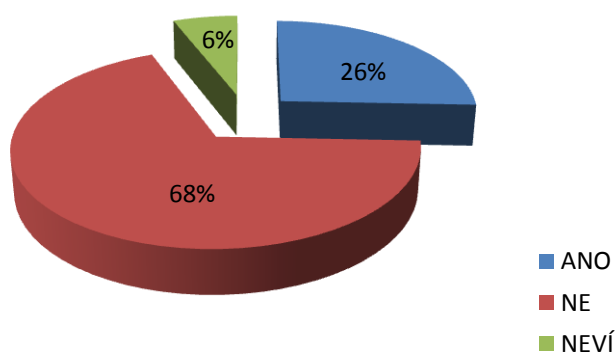

Dále byla zkoumána spokojenost s dostatečným počtem parkovacích míst. Z následujících grafů je zřejmé, že lidé na sídlištích jednoznačně nejsou spokojeni s dostatečným množstvím parkovacích míst. Tento nedostatek je patrný především v menších městech.

Graf 9 – Spokojenost s rozsahem parkovacích míst

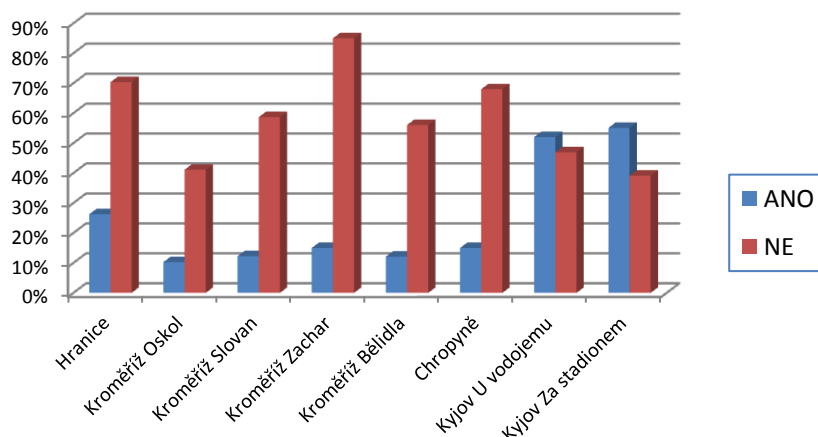
Graf 10 – Celková spokojenost s rozsahem parkovacích míst

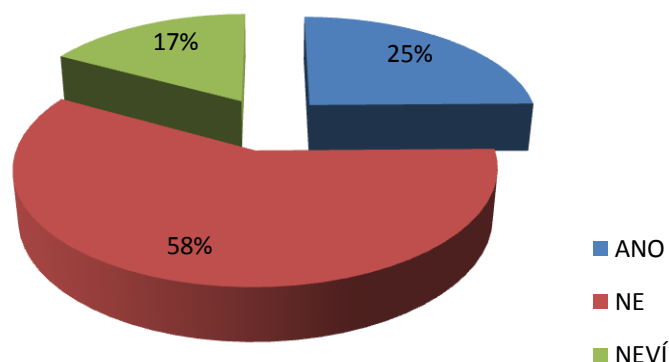
Samozřejmě s tím také souvisí nespokojenost s dostatečným počtem parkovacích míst, což je patrné z výše uvedeného vyhodnocení.

Stanovisko k otázce, zda by bylo vhodné zmenšit plochy veřejné zeleně a zajistit tak nová místa pro parkování nebo nikoli vyvolal nesouhlas, což svědčí o tom, že lidé preferují kolem svých domů víc zeleně.

Graf 11 – Požadavek na nová parkoviště na úkor zeleně

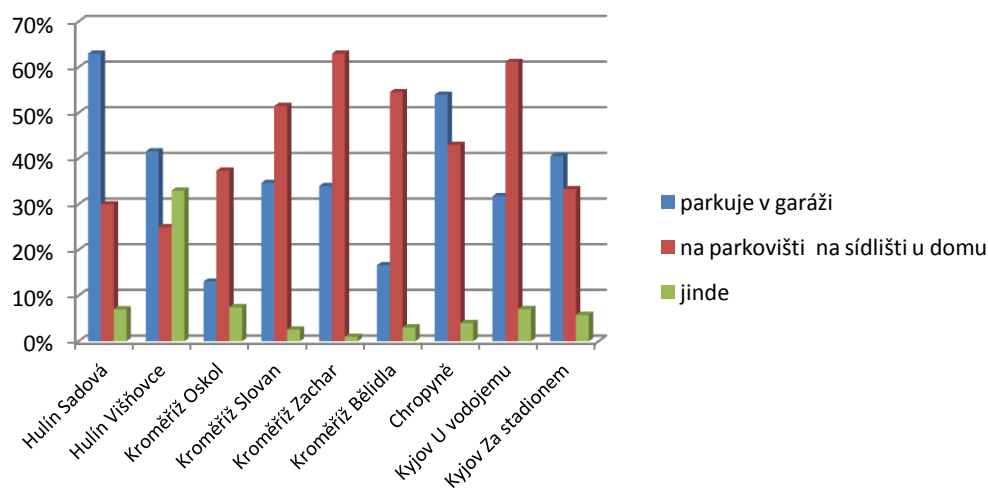
Graf 12 – Souhrnný výsledek požadavků na parkoviště na úkor zeleně

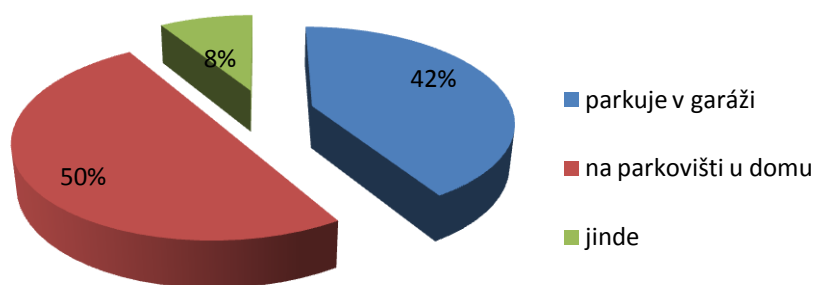
Lidé ve svých návrzích obvykle hledali nevyužívané a zanedbané plochy v blízkosti sídliště, případně navrhovali lepší způsob využití stávajících parkovacích ploch. Dokonce by dali přednost zachování ploch veřejné zeleně před zajištěním lepších podmínek pro parkování. Z tohoto průzkumu vyplývá velmi pozitivní zjištění, že současná populace je si velmi dobře vědomá, že kvalitní veřejný prostor kladně působí na jejich tělesné i duševní zdraví a příznivě ovlivňuje život na sídlišti.

V dotazníkovém šetření bylo dále zjišťováno, jakému typu parkování obyvatelé sídliště dávají přednost. Bohužel největší počet lidí parkuje na sídlišti v blízkosti domu, nebo ve stávajících nevzhledných řadových garážích.

Graf 13 – Parkování vozidel na sídlišti

Graf 14 – Průměrné parkování vozidel na sídlišti

Podle dalších odpovědí by obyvatelé především uvítali možnost vymezených placených parkovacích míst na sídlišti, případně vyhrazenému parkovišti, které by bylo hlídané kamerovým systémem. Někteří lidé se zamýšleli, a nakonec by i připustili parkování v nově postavených parkovacích domech. Tato varianta by zajistě zpříjemnila prostory kolem domů, bohužel v současné době naráží na finanční možnosti měst, které na tyto parkovací domy nemají peníze.

Co se týká obtěžování vozidly v obytném prostoru, tak většina lidí se vyjádřila, že parkující auta je neruší, kromě lidí, jež bydlí v přízemních bytech. Možná to je způsobeno tím, že majitelé aut, což je téměř většina respondentů, rádi parkují v blízkosti svých domů, příp. na dohled od oken, protože se obávají krádeží aut a jejich vybavení.

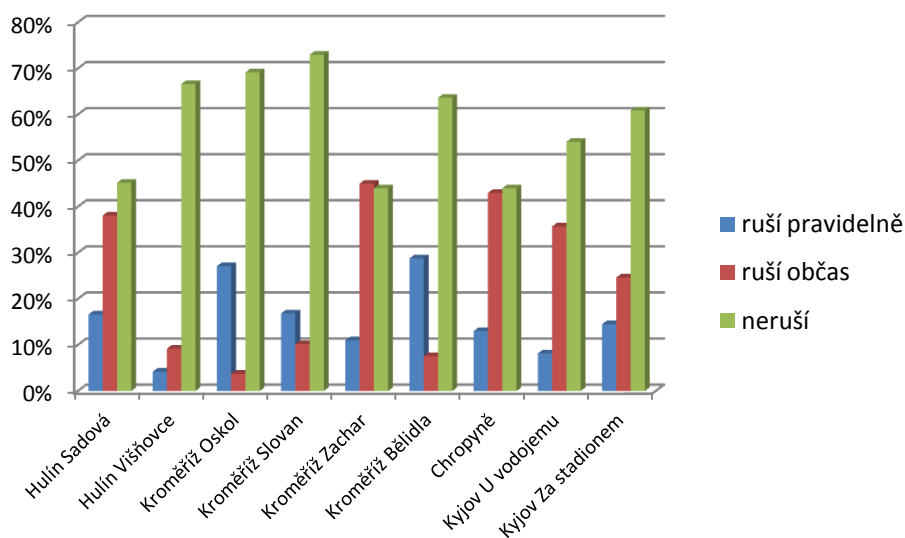
Obrázek 60- Parkování na cestě znemožňuje průjezd vozidel- Kroměříž (R.Vraníková 2009)

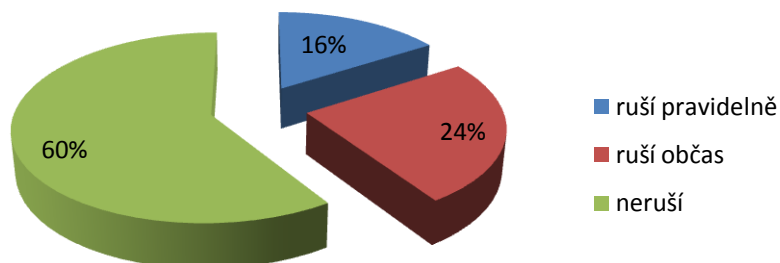
Obrázek 61- Kde je volné místo, tam se parkuje - Doksy (R.Vraníková 2009)

Celkem lze shrnout, že spíš silniční doprava občany neruší, ale lidé v přízemních bytech naopak udávali, že je obtěžování automobily ruší pravidelně.

Graf 15 - Vnímání automobilů

Graf 16 – Celkové vnímání automobilů

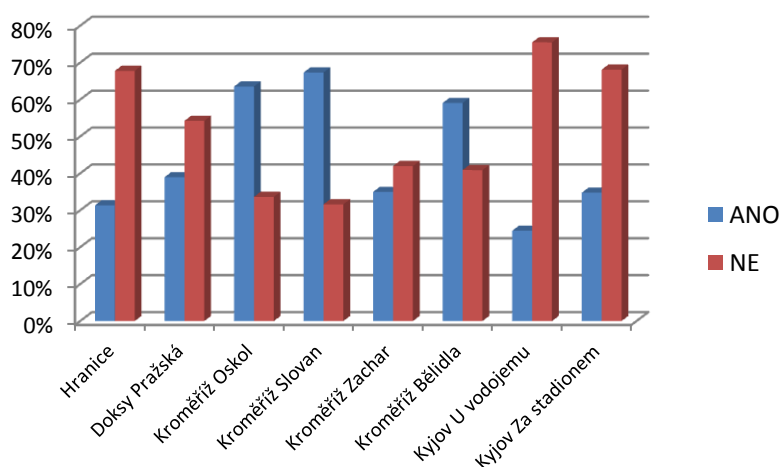

Zde je třeba si uvědomit, že pro obyvatele menších měst má vlastnictví automobilu větší význam, než pro lidi z velkoměst, proto je zde patrná snaha mít své vozidlo v co největší blízkosti svého obydlí a kdyby to bylo možné, tak nejlépe v garáži svého domu, což je ve stávající zástavbě těžko realizovatelné. Celkově lze tedy vyhodnotit, že parkující vozidla spíše občany neruší.

6.2. PĚŠÍ KOMUNIKACE

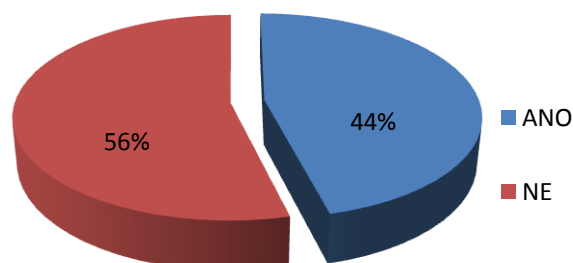
Na spokojenosti obyvatel s prostředím se podílí nejen dostatek pěších komunikací, ale i vhodně vybraný povrch chodníků. Musí uživatelům vyhovovat, musí být bezpečný, ale současně by se jim také mohl líbit.

Graf 17 – Spokojenost se stavem chodníků

Jak je tedy patrné, stav chodníků na našich sídlištích v současné době není až tak nevyhovující. Z grafu lze vyčíst, že na menších sídlištích je nespokojenost s pěšími cestami větší, než na větších sídlištích.

Graf 18 – Průměrná spokojenost se stavem chodníků

Co se týká preference povrchu chodníků, tak i když dnes nabízí trh veliký výběr nejrozumnějších povrchů, byly v dotaznících uvedeny povrchy: zámková dlažba,

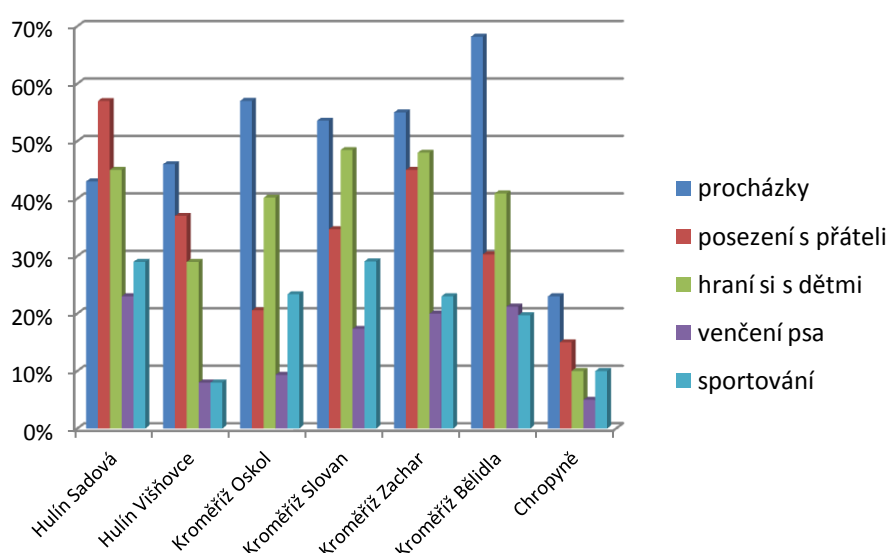
asfaltobeton a mlatový povrch. Výběr byl omezen finančními možnostmi jednotlivých měst.

Lidé dávali přednost zámkové dlažbě, asfaltobeton preferovali spíše mladší lidé, poněvadž je to vhodný povrch pro in-line brusle.

6.3. VEŘEJNĚ REKREAČNÍ PLOCHY

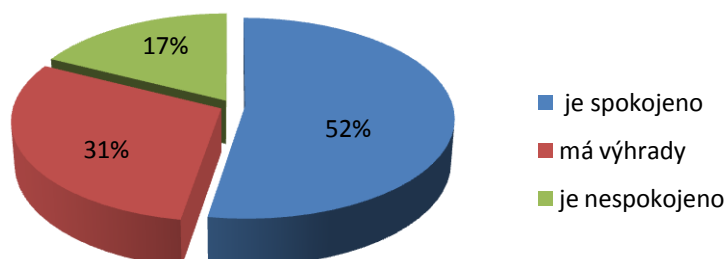
Rekreační plochy na sídlištích jsou podle dotazníkových šetření využívána občany poměrně intenzivně. Občas nebo pravidelně tam chodí lidé na procházky, občas nebo pravidelně posedí s přáteli na lavičkách, téměř stejný podíl respondentů uvedl, že tento prostor využívají pro své hry jejich děti a někteří uváděli, že někdo z dospělých občas nebo pravidelně doprovází dítě, když si chce hrát venku. Téměř všechny domácnosti, které vlastní psa, tam chodí někdy nebo pravidelně psa venčit. Pro sportovní aktivity veřejná prostranství na sídlišti využívá občas nebo pravidelně poměrně velké procento obyvatel.

Graf 19– Využívání rekreačních ploch

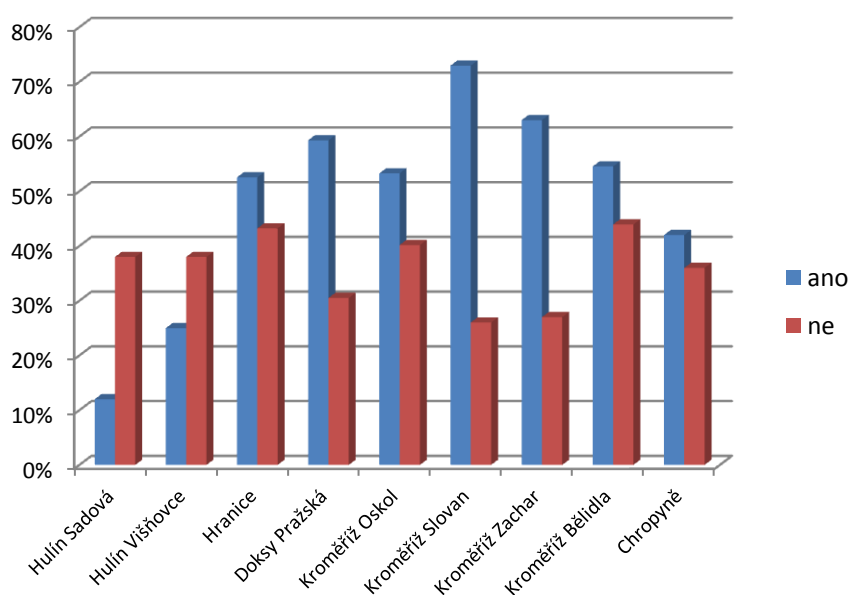
Co se týká spokojenosti s údržbou veřejných prostranství, tak zde nejsou tak vážné nedostatky, poněvadž občané jsou převážně spokojeni. Občas zazněly požadavky na celoroční úklid a pravidelnou údržbu sídliště.

Graf 20– Celková spokojenost občanů s údržbou veřejných prostranství

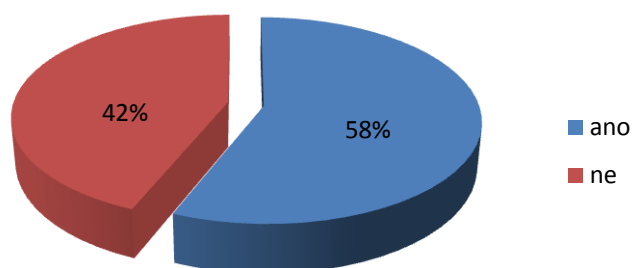

Na otázku, zda by občané uvítali nové veřejně rekreační plochy, tak větší část obyvatel uvedla, že ano. Lidé si pod tímto pojmem představovali parčíky, lesoparky, zatravněné plochy, kde by se dalo posedět, různá sportoviště a odpočinkové plochy v zeleni.

Graf 21 – Potřeba vytvoření veřejně rekreačních ploch

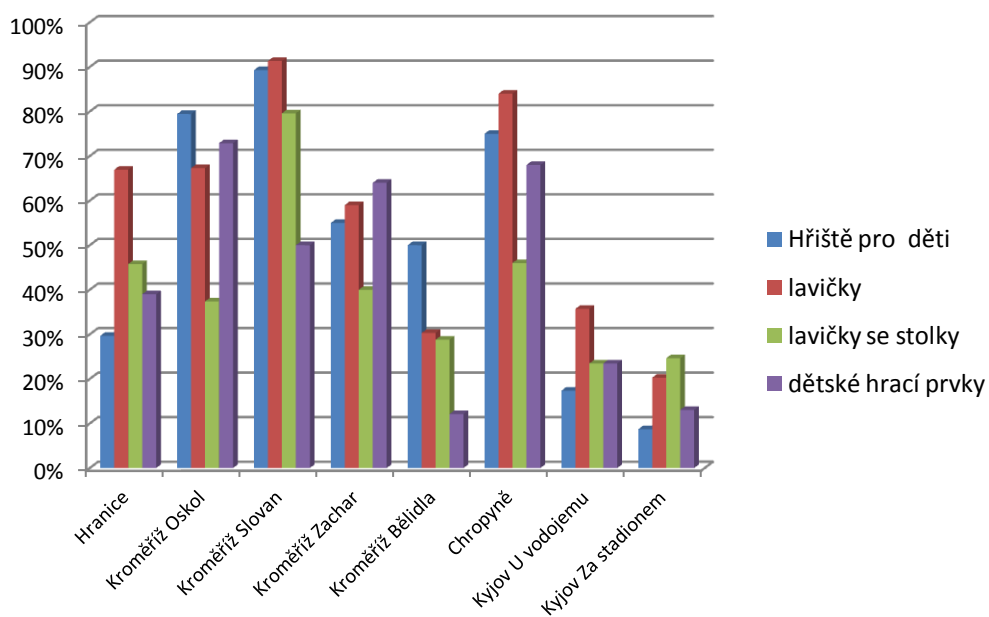

Graf 22 – Celková potřeba vytvoření veřejně rekreační ploch

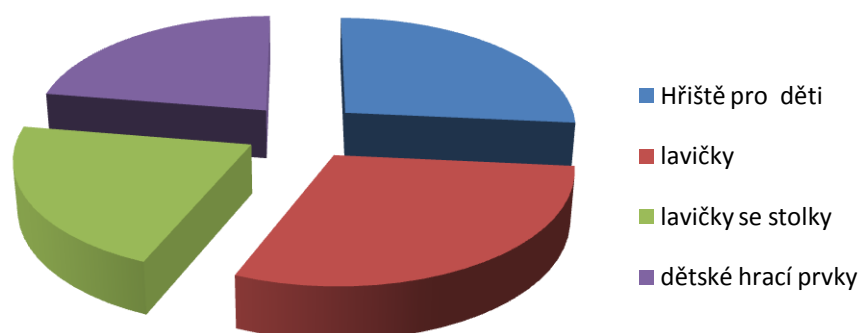

Občané byli též dotázáni, jaké vybavení a zařizovací předměty by uvítali na rekreačních plochách. Jednalo se především o dětská hřiště, dětský mobiliář, lavičky k posezení a požadavky byly i na lavičky se stolky.

Graf 23 – Požadavky na vybavení veřejně rekreačních ploch

Graf 24 – Celkové požadavky na vybavení veřejně rekreačních ploch

Na sídlištích, kde žije starší generace, je požadavek zvýšit počet laviček a zajímavé je i to, že lidé by uvítali lavičky se stolky. V oblastech, kde je víc rodin s malými dětmi, je zájem o vybudování dětských hřišť s hracími prvky. Málo se však pamatuje na dospívající mládež, poněvadž tato je problematická pro všechny ostatní věkové kategorie.

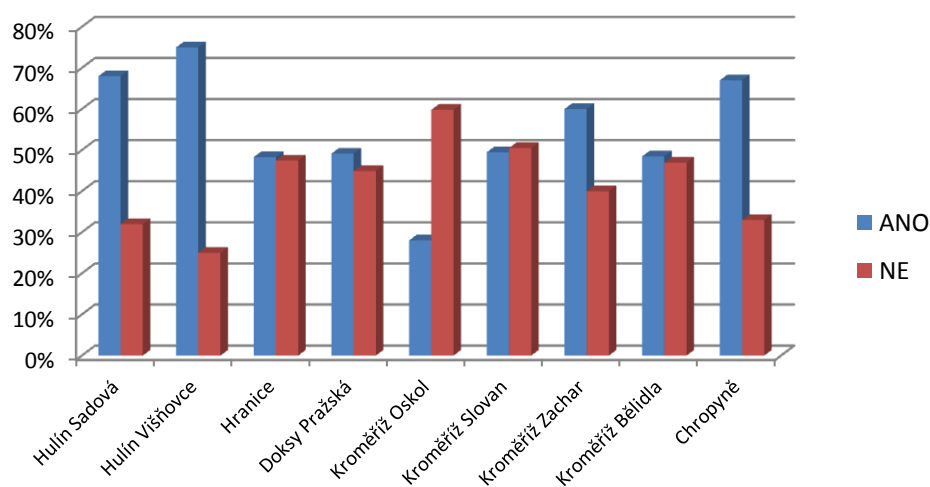

Obrázek 62- Posezení na sídlišti je příjemné pro všechny věkové kategorie (R.Vraníková 2010)

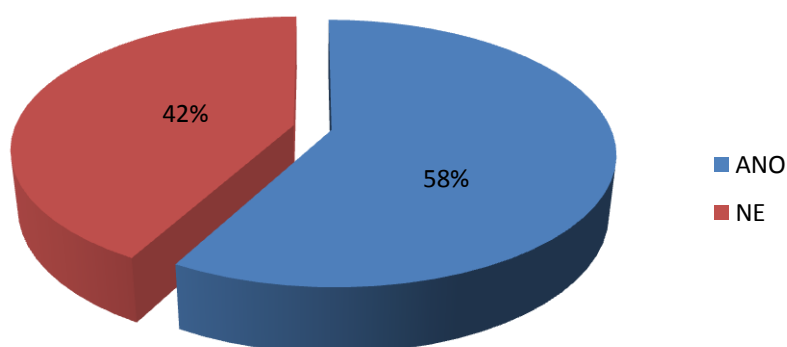
6.4. DĚTSKÁ HŘIŠTĚ

Současná dětská hřiště jsou podle dotazovaných nevyhovující, malá, málo hracích prvků, malé pískoviště, málo laviček, neoplocená a nezabezpečená proti znečištění psy. Dětská hřiště chybí především na malých sídlištích, kde na ně dřív nebylo pamatováno.

Graf 25 –Požadavky na nová dětská hřiště

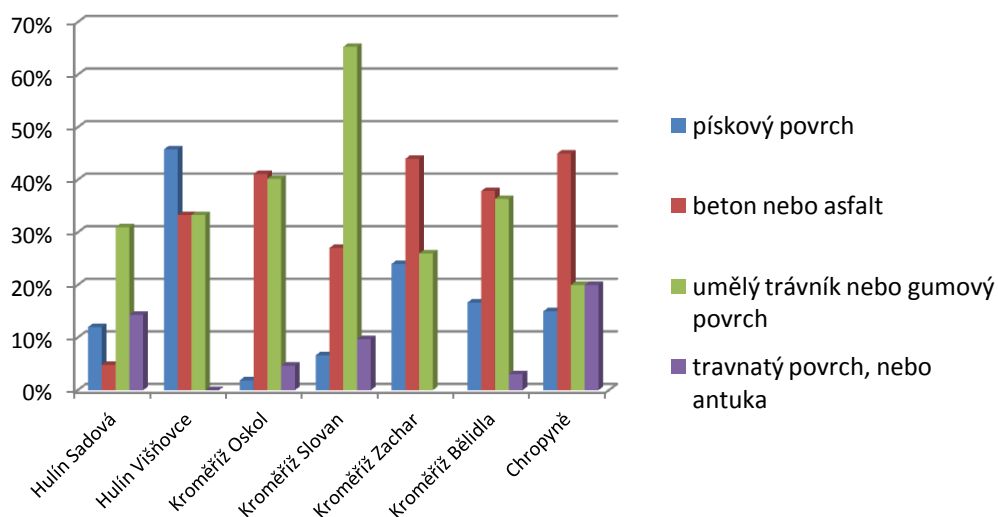
Graf 26 – Celkové vyhodnocení požadavků na nová dětská hřiště

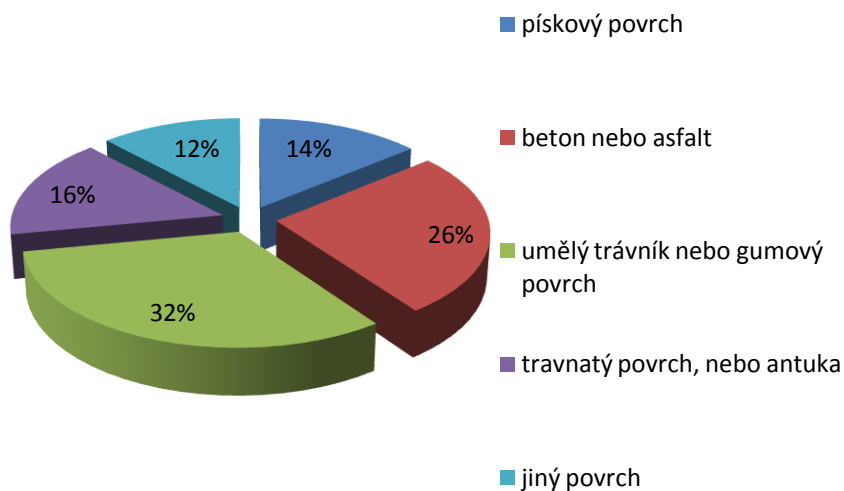
Celkově lze říct, že větší část obyvatel upřednostňuje v blízkosti svého bydliště výstavbu nových dětských hřišť.

Pro zajímavost byla položena otázka preference povrchů dětských hřišť. Zdá se, že lidé spíše odpovídali podle toho, na co byli v minulosti víc zvyklí.

Graf 27 – Preference povrchů dětských hřišť

Graf 28 – Souhrn preferencí povrchů dětských hřišť

Z grafu je patrné, že lidé dávají přednost umělému trávníku a gumovým povrchům, ve velké míře je zastoupen beton, příp. asfaltová plocha a nakonec je to pískový povrch, zatravněná plocha a antuka.

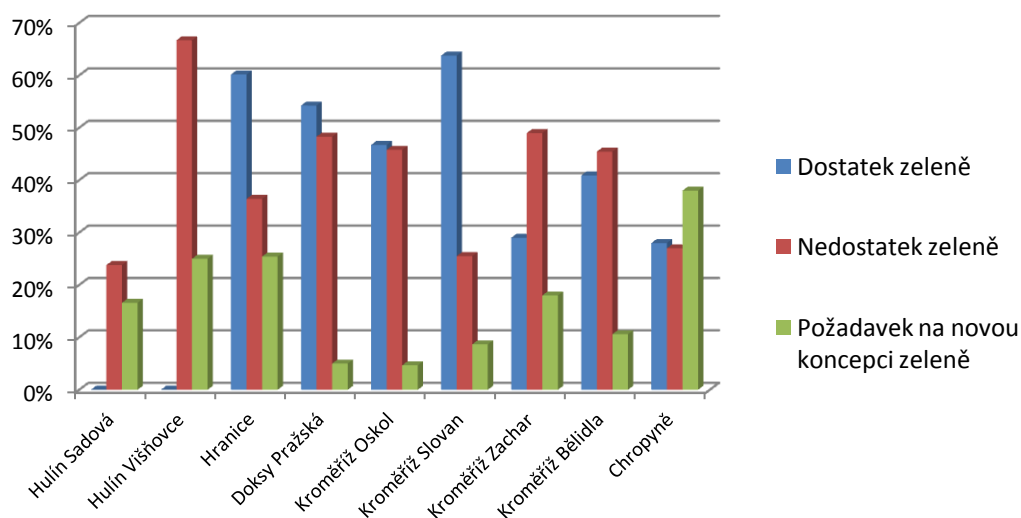

Obrázek 63- Bezpečnostní povrch z kačírku je pro obce cenově nejdostupnější (R.Vraníková 2010)

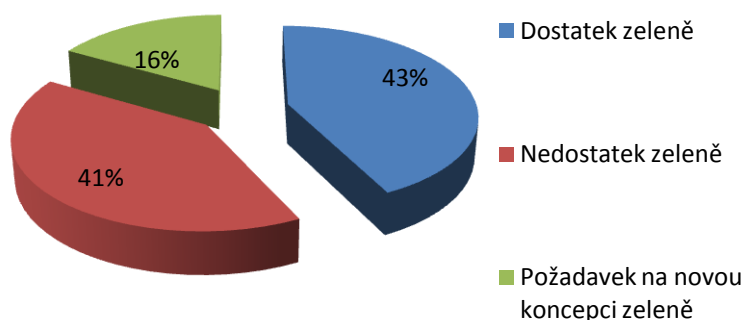
6.5. VEŘEJNÁ ZELENĚ

Otázku řešení veřejné zeleně považovali občané vcelku za významnou a poměrně citlivou. Stromy a keře na sídlišti jsou již vzrostlé a lidé jsou s existující zelení celkem spokojeni. Za vhodnou a dostačující ji považuje 43% respondentů a 41% doporučuje současnou zeleně citlivě doplnit. Názor, že je potřeba zpracovat novou koncepci veřejné zeleně, zastává poměrně malé množství obyvatel.

Graf 29 - Spokojenost se stavem stávající zeleně

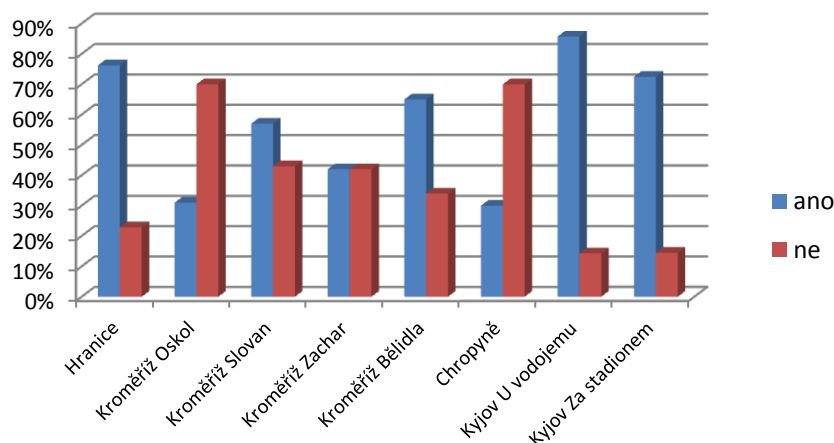
Graf 30 – Celková spokojenost se stavem stávající zeleně

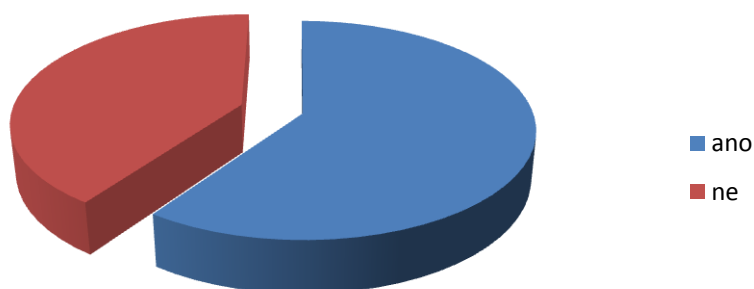
Z konkrétních návrhů by lidé uvítali především menší stromy a odolný trávník, který by bez úhony přežil hry dětí. Některým lidem bylo jedno, zda trávník bude odolný nebo okrasný, zejména starší občané uváděli, že by dali přednost okrasnému trávniku a přesunu her pouze do prostorů k tomu určených. Velkých stromů, které by mohly příliš stínit, se lidé většinou obávali. Vysazovány by měly být, podle doporučení, především stromy malého vzrůstu a odolný trávník. Ty by měly vhodně doplnit kvetoucí keře a jehličnaté keře. Oživení květinami už nemělo takové zastoupení, poněvadž se někteří obávali, že by mohlo docházet ke konfliktům, kdyby děti květiny při hrách poničily.

Veřejná zeleň by též měla podle obyvatel sloužit k venčení psů. V současné době je hodně majitelů psů, kteří žijí na sídlišti a nemají kde své miláčky venčit. S tímto oříškem se těžko vypořádávají jak majitelé psů, tak jejich odpůrci.

Graf 31 - Požadavky na prostory pro venčení psů

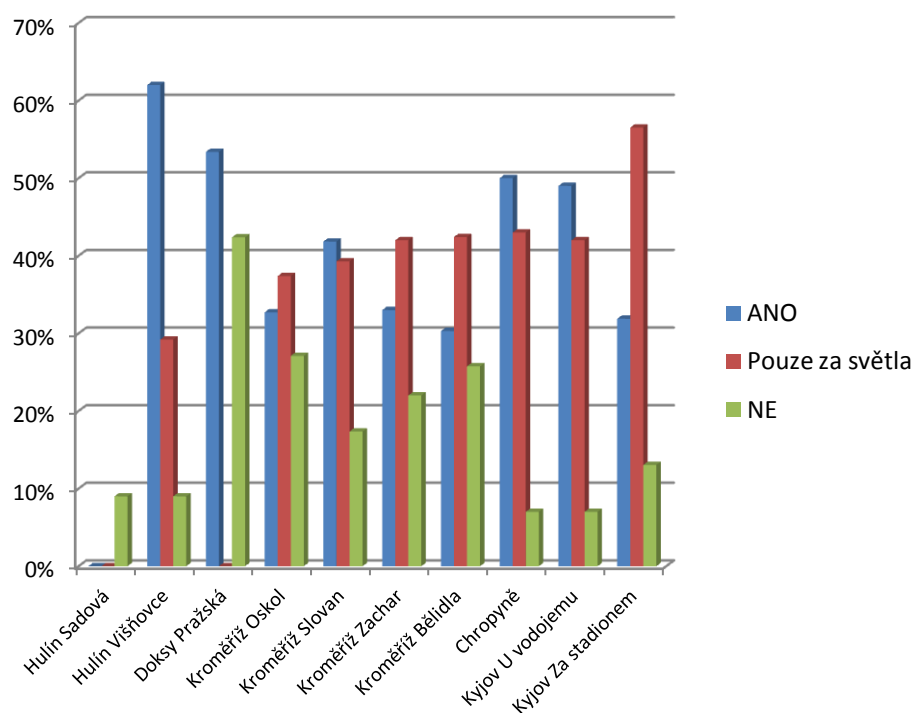
Graf 32 – Celkové požadavky na prostory pro venčení psů

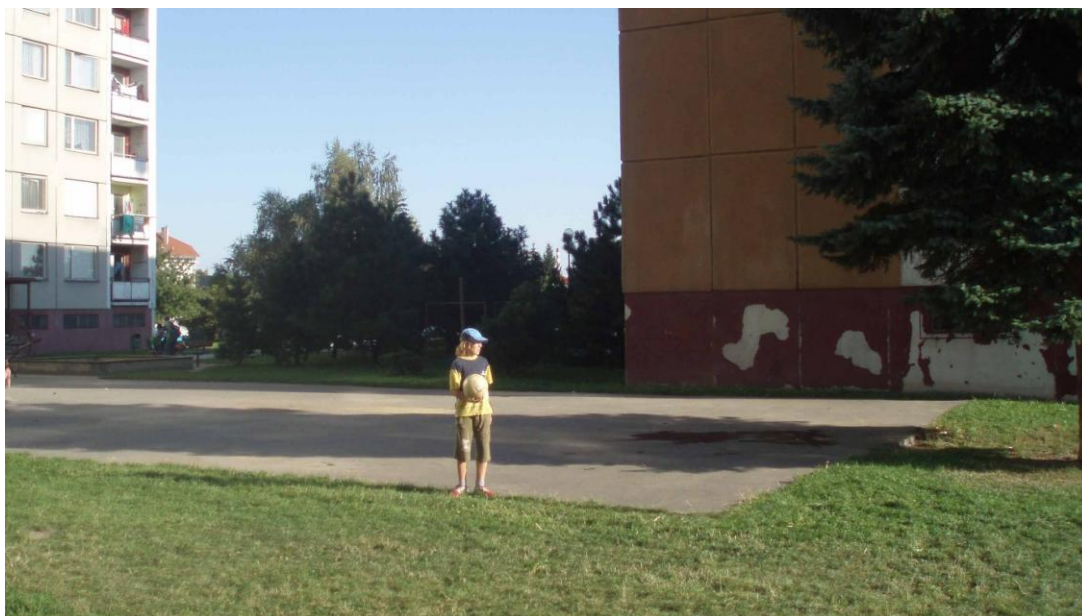
Podle odpovědí respondentů je opravdu velkým problémem střet občanů, kteří psy nevlastní a majitelů psů, kteří venčí na veřejných prostranstvích a neuklízí po nich. Někde se tahle záležitost řeší speciálními odpadkovými koši se sáčky na exkrementy, ale přesto by si majitelé psů přáli mít vymezené místo, kde by měli klid a nikomu nevadili.

6.6. BEZPEČÍ NA SÍDLIŠTI

Graf 33 - Pocit bezpečí na sídlišti

Lidé se cítí na veřejných prostranstvích na sídlišti celkem bezpečně, ale většina se cítí bezpečně pouze za světla. Podle dotazníků způsobuje pocit nebezpečí strach z opilých lidí a narkomanů, z chování občanů romské národnosti, špatného osvětlení a strach z rychlých aut a motorek. Dále jsou to neupravená a temná zákoutí, nepřístupné prostory a dlouhé přístupové cesty bez občanské a obytné zástavby. Požadavky lidí se týkaly též potřeby častějších obchůzek městské policie a dále pak zavedení kamerového systému. Značná část obyvatel v České republice již kamerové systémy přestala vnímat jako negativní jev a naopak je vítá jako prostředek posilující bezpečnost v dané lokalitě. Před jejich případnou instalací je však vhodné prověřit, zda nejsou v daném místě pro určité skupiny občanů nežádoucí.

Obrázek 64- Rozlehlá a prázdná místa na sídlišti nevzbuzují pocit bezpečí (R.Vraníková 2006)

Současný způsob života se (zejména ve velkých městech) velmi liší od způsobu života před 15-20 lety. Změny životního stylu znamenají rovněž jiné nároky obyvatel na vybavení sídlišť a vlastnosti okolního prostředí bytových domů. Základním požadavkem je eliminace hluku, vytvoření klidného a bezpečného prostředí. Z tohoto důvodu není zájem o zřizování obchůdků v přízemních prostorách bytových domů (zásobování obtěžuje), umístění laviček v blízkosti bytových domů není žádoucí, protože ve večerních hodinách umožňují koncentraci hlučné dospívající mládeže. Spory jsou i o umístování hřišť pro nejmenší děti: maminky by je chtěly pod okny co nejbližší, starší generaci obtěžují hlučné hry dětí. (ŠIMKOVÁ, 2003)

Z uvedených průzkumů v jedenácti lokalitách je diskutabilní vyvozovat obecně platné závěry, přes specifika jednotlivých sídlišť lze ale nalézt některé společné jevy, které jsou celkem překvapující vzhledem k obvykle přijímaným a nezpochybňovaným názorům.

Otázka individuální automobilové dopravy – v rozporu s předpoklady většinu občanů osobní automobily neruší, naopak nedostatek možností k parkování se jeví jako nejbolavější problém sídlišť a v této oblasti je nejzřetelnější nespokojenost se stávajícím stavem – průměrně 68% respondentů není spokojeno s rozsahem parkovacích míst, což je dokonce více než procento rodin vlastnících jeden nebo více

automobilů (65%) . Přesto lidé upřednostňují zeleň před parkovacími plochami a nepřejí si rozšiřovat odstavná stání na úkor ozeleněných ploch.

Dalšími výrazně polarizovanými oblastmi je řešení prostor pro venčení psů a zvýšení počtu dětských hřišť a vybavenosti veřejně rekreačních ploch.

Naopak kvalita údržby veřejných prostranství a množství zeleně v sídlištích nejsou pocíťovány jako prioritní problémy, úroveň pocitu osobní bezpečnosti je pak značně rozdílná v jednotlivých lokalitách.

Provedené výzkumy v praxi prokázaly, že dotazníkové šetření je vhodnou metodou pro upřesnění zadávacích požadavků při řešení regenerací veřejných prostor v panelových sídlištích. Procentuální výše zpětné vazby těchto anket je vyšší než obvyklá účast občanů na veřejných zasedáních, diskusích a projednáváních a jejich výsledky lze tedy považovat za objektivnější a reprezentativnější. Záleží ovšem i na výběru dotazovaných okruhů a formulaci otázek, které by již měly odrážet předběžný průzkum a vést k co nejkonkrétnějším závěrům.

Pozitivní aspekt dotazníkových průzkumů názorů, požadavků a představ občanů je i v tom, že se tím může posílit jejich pocit odpovědnosti za prostředí, v němž žijí, i když prostranství sloužící všem nejsou v jejich přímém vlastnictví. V menších městech je zřetelný četnější zájem o věci veřejné a někteří občané jsou i ochotni se o své okolí starat sami.

8. Příklady zpracování konkrétních veřejných prostorů panelových sídlišť

Použité metody vypracování zahrnují analýzu stávajícího stavu sídliště, zkoumání názorů obyvatel, koncepci jednotlivých úprav, vyhodnocení ekonomických možností investora a eventualitu poučení se z chyb, které se staly v minulosti.

Pro tuto práci jsou vybrána tři ukázková panelová sídliště ve městech Chropyně, Kroměříž a Hulín, kde již regenerace veřejných prostorů díky finanční podpoře státu úspěšně probíhá.

7.1. CHROPYNĚ

Město Chropyně leží na hanácké rovině, na půl cesty mezi městy Kroměříž a Přerov. Katastrální výměra území města je 1 904 ha.

Obrázek 65- Orientační plán města Chropyně (R.Vraníková 2006)

Město je specifické tím, že v těsné blízkosti historického centra vznikla velká chemická továrna – Technoplast, která byla přebudována ze závodu Cukrovar v r. 1949. Vzhledem k velkému množství zaměstnanců bylo zapotřebí zabezpečit i bydlení. V dobách budování socialismu byla tato situace vyřešena kvantitativní výstavbou bytových jednotek v panelových domech. Na území o rozloze 28,28 ha bylo postaveno 88 bytových domů s celkovým počtem 973 bytů. V současné době žije na tomto sídlišti cca 3 060 obyvatel, což je víc než dvě třetiny obyvatel celého města a z toho je zastoupena poměrně velká část rodin s malými dětmi. Průměrný počet na jednu bytovou jednotku je 3,1 obyvatel.

Obrázek 66- Sídlíště v Chropyni s počtem bytových jednotek (R.Vraníková 2006)

Toto sídlíště, které vzniklo cca před 40 ti lety, bezprostředně navazuje na starou zástavbu města a areál Technoplastu. Jeho rozvoj byl směřován severovýchodně od

centra města. Z východní strany se nachází městská zástavba, ze severní části je sídliště od města odděleno hřbitovem s přilehlými řadovými garážemi. Z východní strany je sídliště uzavřeno velkým sportovním areálem.

Nejstarší zástavba se nachází v západní části území. Je provedená zděnou technologií a je z r. 1961. Tato zástavba podél ulice Díly navazuje na původní zástavbu města, dříve obce. Zde se také nachází hlavní příjezd na sídliště. Další rozvoj sídliště z r. 1970 pokračoval východním směrem - ulicí Tyršova. Byly zde postaveny osmibytové domy s proporcionálně adekvátními vnitrobloky. Nejnovější zástavba podél hlavní páteře sídliště - ul. Moravské, je tvořena jednak monobloky s dvanácti bytovými domy a dále pak samostatnými osmipodlažními bytovými domy s třiceti až třiceti dvěma bytovými jednotkami. S výškou těchto objektů se zvyšuje i prostorové vymezení vnitrobloků.

Obrázek 67-Výstavba na ul. Moravská v Chropyni (R.Vraníková 2009)

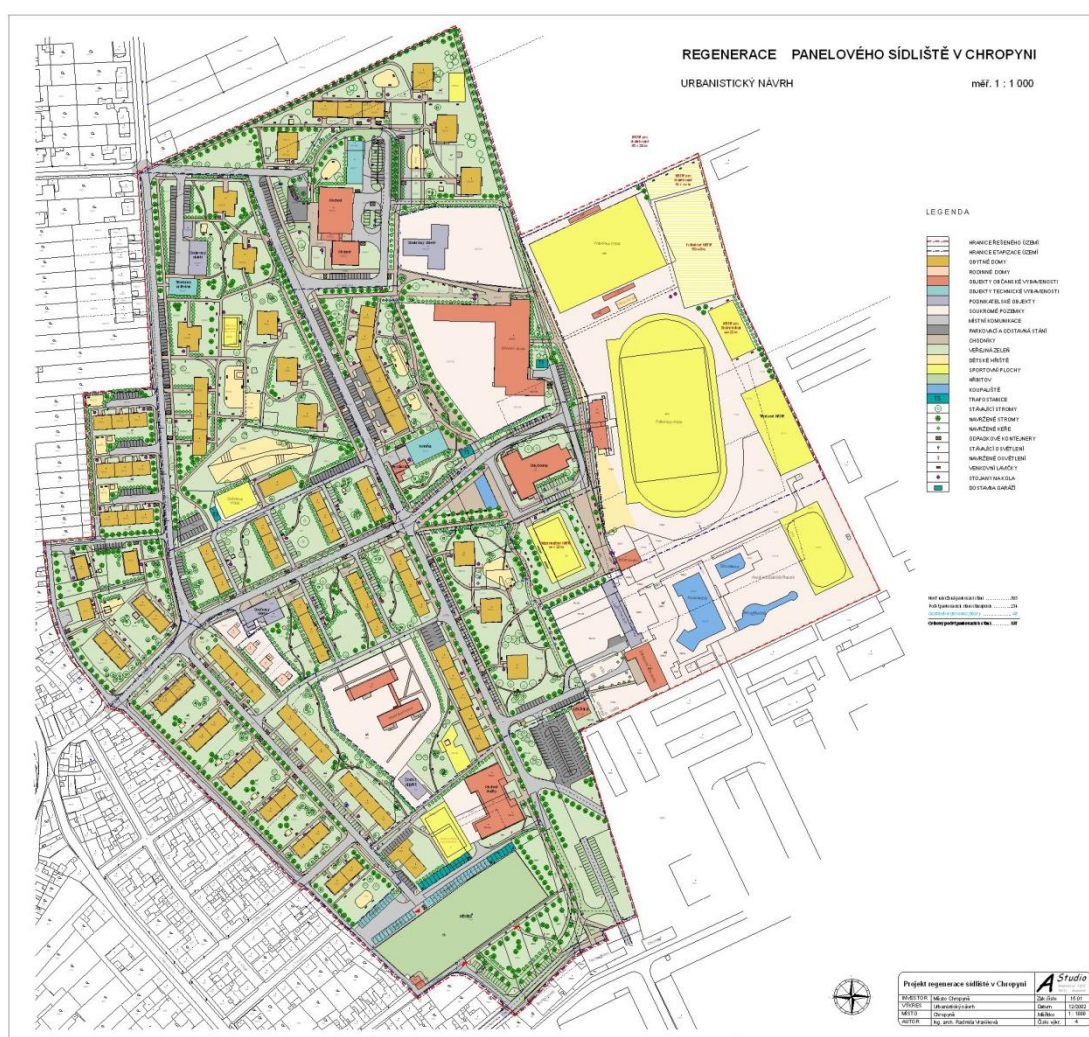
Obrázek 68-Pohled směrem k ul. Díly s nižší zástavbou (R.Vraníková 2009)

Sídliště má přiměřené množství vlastní občanské vybavenosti týkající se zejména služeb. Chybějící obchody a služby využívají obyvatelé v optimálním dosahu pěší docházky na celém území města. Na sídlišti nechybí základní škola a předškolní zařízení. Je zde dostatečné množství pracovních příležitostí vzhledem k blízkosti firem Technoplast, Kalttech a Technosoft. Dopravní obsluha sídliště a jeho napojení je řešena z městské komunikace.

Zástavba na sídlišti a veřejné plochy vykazují mnoho urbanistických závad, které bylo třeba v obecním zájmu upravit. Vzhledem ke stáří a zanedbanosti sídliště již tato lokalita neodpovídala požadavkům zdravého bydlení a bezpečnosti občanů. Velkou výhodou je zde však menší hustota obyvatel než na jiných sídlištích, a s tím související dostatek veřejných ploch s velkým množstvím zeleně.

Na tomto sídlišti je převážná část pozornosti věnována problematice dopravy. Sídliště je napojeno pouze jednou přístupovou větví, která prochází velmi úzkou ulicí. Regenerace řeší nové zpřístupnění sídliště, které je navrženo přes jinou ulici, která je v současné době zaslepená.

Nedostatek parkovacích míst je řešen doplněním stávajících komunikací o odstavná stání. Za nákupním střediskem Albert dojde k úpravě nevyužitých ploch a tím ke zvětšení počtu parkovacích a odstavných stání.

Obrázek 69-Urbanistický návrh regenerace v Chropyni (R.Vraníková 2006)

Stávající povrchy vozovek, které jsou rozbité, budou v rámci opravy nebo rekonstrukce nahrazeny novými kryty. Chodníky lze vydláždit zámkovou, případně kamennou dlažbou. V určitých trasách je uvažováno s jízdou na kolečkových bruslích a z těchto důvodů je povrch chodníku asfaltobetonový.

V rámci regenerace jsou rekonstruovány stávající plochy hřišť a navržena nová dětská hřiště. V první řadě se jedná o hřiště pro menší děti, která jsou osazena dřevěnými bezpečnými a atraktivními prvky. Největší zájem ze strany obyvatel byl o pískoviště, průlezky, houpačky, šplhadla, skluzavky, a plochy pro kreslení. Hřiště pro děti jsou ochráněny nízkými plůtky z důvodu zabezpečení proti vstupu psů a jsou doplněna pohodlnými a kvalitními lavičkami.

Vzhledem k tomu, že na sídlišti v Chropyni žije převážná část lidí města, tak je zde navrženo centrální prostranství. Jedná se o stávající nevyužitou zatravněnou plochu, která se nachází uprostřed sídliště. Na této ploše je vytvořeno malé náměstí sloužící k odpočinku obyvatel sídliště. V blízkosti je sokolovna, která má být v budoucnu zrekonstruována na polyfunkční sportovní zařízení, restaurace a veřejné koupaliště.

*Obrázek 70-Nová kašna jako oživující prvek
(R.Vraníková 2009)*

*Obrázek 71-Nový mobiliář, osvětlení a dlažba
(R.Vraníková 2009)*

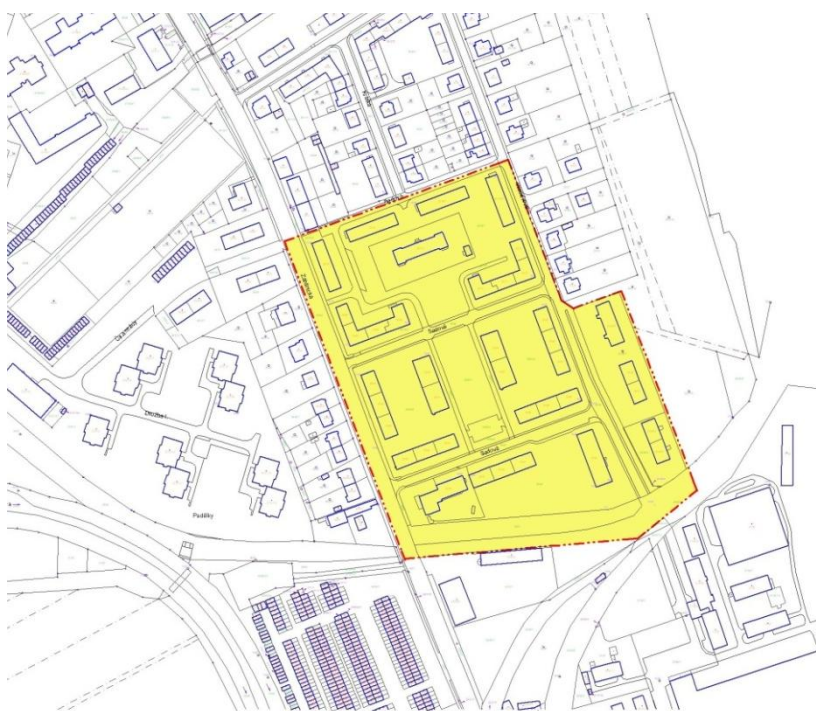
Tato nová centrální plocha je vydlážděna velkoformátovými dlažebními prvky z kvalitního betonu a přírodního kameniva. Povrch je upravený pemrlováním, což vytváří zajímavou alternativu k standardnímu povrchu betonových dlažeb. Uprostřed je kruhová vodní kašna z umělého kamene. Na náměstí jsou umístěny venkovní lavičky k odpočinku a vysazeny čtyři stromy středního věku. Před sokolovnou jsou instalovány stojany na kola a nechybí zde funkční odpadkové koše. Stávající parkoviště před sokolovnou je z bezpečnostních důvodů zrušeno a podél stávající příjezdové komunikace je nově vybudováno 17 kolmých parkovacích stání. Nechybí zde ani nové veřejné osvětlení.

Záměrem bylo vytvořit klidný a bezpečný veřejný prostor, který současně plní i reprezentační funkci sídliště, což se v konečném důsledku podařilo.

7.2. HULÍN - SADOVÁ

Město Hulín je součástí Zlínského kraje a leží východním směrem od okresního města Kroměříž. Katastrální výměra celého území je 3 213 ha.

Město Hulín má několik panelových sídlišť a sídliště Sadová je situováno jižním směrem od centra podél výpadovky na Zlín. Z této ulice je také hlavní příjezd na sídliště. Celková plocha řešeného území sídliště Sadová je 6,85 ha a nachází se zde 45 bytových domů. Z hlediska občanské vybavenosti je sídliště napojeno na centrum města, které je v blízké docházkové vzdálenosti. Přimo na sídlišti se nachází obchod s potravinami a restaurace. Dopravní obsluha sídliště a jeho napojení je řešena z městské komunikace.

Obrázek 72- Situace sídliště Hulín-Sadová (R.Vraníková 2008)

Na tomto sídlišti se jedná o rekonstrukci stávajících ploch, jak dopravních, tak odpočinkových, dále pak nové řešení chodníků, parkovišť, zeleně, hracích ploch pro děti a veřejných rekreačních ploch pro obyvatele sídliště.

Toto panelové sídliště má stejné charakteristické znaky jako většina obdobných sídlišť. Jsou to: monofunkčnost, poměrně vysoká zahuštěnost, značná opotřebovanost

a dlouhodobá neudržovatelnost. Charakteristický je nedostatek parkovacích míst a chybějící chodníky. Prostředí sídliště je monotónní, bez výrazných akcentů. Dalším problémem je neudržovaná a v mnohých místech přerostlá zeleň, která byla nahodile vysazována v letech minulých a nedostatek městského i dětského mobiliáře. Kladem tohoto sídliště je však jeho malá rozloha a tím i poměrně větší pocit bezpečí v dané lokalitě.

*Obrázek 73- Vyšlapané cesty v zatravněné ploše
(R.Vraníková 2008)*

*Obrázek 74- Nevzhledné a nepoužívané sušáky na prádlo
(R.Vraníková 2008)*

Dopravní řešení sídliště Sadová vychází z provozních poměrů stávajících i výhledových a převážně z požadavku zlepšení přístupových cest do sídliště, a také cest uvnitř daného území. Převážná většina chodníků je v nevyhovujícím stavu a chybí pěší propojení ve vnitroblocích sídliště. Doprava v klidu je charakterizována především nedostatečnou kapacitou odstavných míst. Je zde sice nově vybudováno parkoviště pro 20 automobilů, ale vzhledem k počtu rodin je to neuspokojivý počet.

*Obrázek 75- Parkování podél komunikace
(R.Vraníková 2008)*

*Obrázek 76- Stávající posezení v zeleni
(R.Vraníková 2008)*

Na sídlišti je postaveno nové dětské hřiště s bezpečnostními hracími prvky a bezpečnostním povrchem. Protože však toto dětské hřiště je jediné na celém sídlišti, tak je jeho kapacita nedostatečná a děti z jiných koutů sídliště si nemají kde hrát. Podle občanů je hřiště malé, chybí větší počet hracích prvků, je zde malé pískoviště, málo laviček, chybí oplocení proti znečištění psími exkrementy. Toto hřiště postavilo na své náklady město a pravidelně zajišťuje údržbu tohoto hřiště. Mimo nedostatečný počet dětských hřišť lidé nejvíce postrádají sportoviště pro starší děti, plochu na fotbal a basketbal.

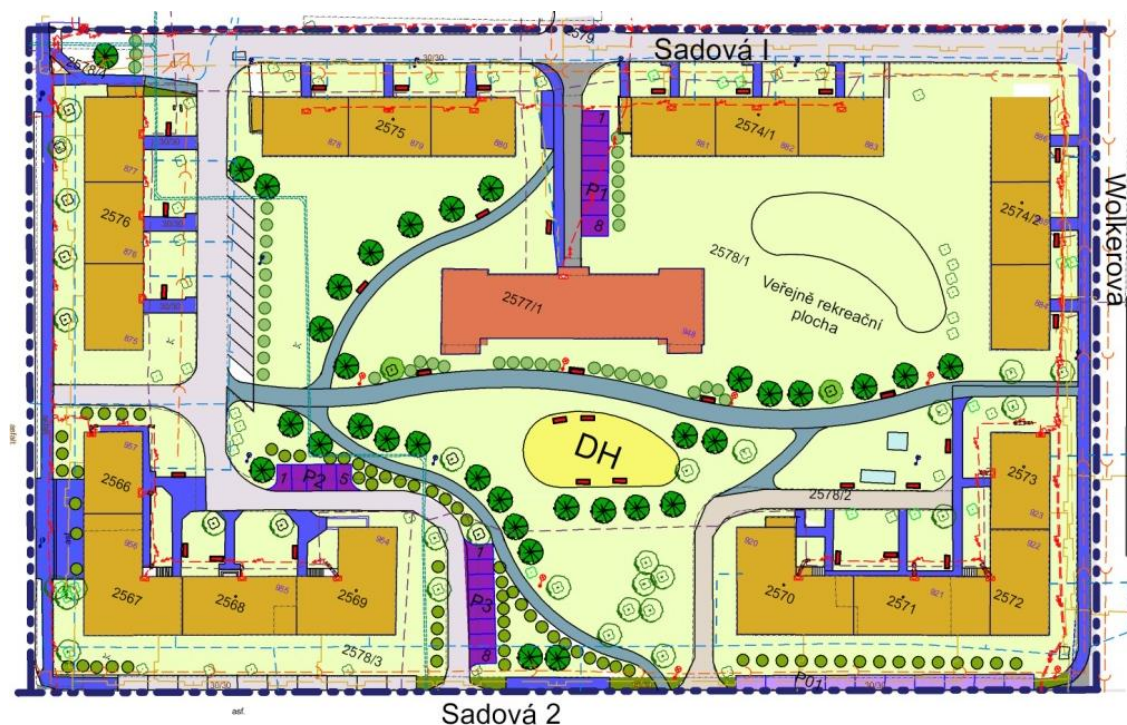
*Obrázek - Dětské hřiště bez kvalitního přístupu
(R. Vraníková 2008)*

*Obrázek 77- Nevyužitá zatravněná plocha a
parkoviště (R. Vraníková 2008)*

Stávající prostranství uvnitř zástavby je vybaveno zatravněnými plochami, výsadbou křovinných porostů a stromů. Tato zeleň však není dostatečně udržována a některé dřeviny jsou již starší, často i náletové. V současné době již probíhá odborné dosazování novými stromky, financované městem. Z listnatých stromů zde převažuje bříza, jehličnany jsou vysazovány ve skupinkách. Před některými domy je patrná snaha o vytvoření květinových předzahrádek.

Při regeneraci byl kladen důraz na úpravu plochy ve vnitrobloku kolem stávající provozovny. Tato plocha byla rekultivována a vzniklý prostor slouží pro odpočinek obyvatelů sídliště. V tomto prostranství je vybudován nový pojízdný chodník a v jeho blízkosti je postaveno nové dětského hřiště. Dále je to veřejná rekreační plocha pro odpočinek starších obyvatel sídliště. S tím souvisí sanace stávající zeleně a vybavení parteru městským mobiliářem.

Obrázek 78- Architektonický návrh jednotlivých úprav (R.Vraníková 2008)

Kompletně jsou doplněny pěší trasy o nové chodníky, jsou vybudována nová parkovací stání a zrekonstruována automobilová komunikace na ul. Sádová 2.

Na sídlišti je doplněn městský a dětský mobiliář a je provedena rekonstrukce stávající zeleně. Byly odstraněny nefunkční a nevzhledné předměty na sídlišti, např. zdevastované lavičky, ocelové průlezky a nepoužívané věšáky na prádlo.

Obrázek 79- Nové dětské hřiště s přírodními prvky říčních kamenů (R.Vraníková 2010)

7.3. KROMĚŘÍŽ - ZACHAR

Sídliště Zachar je poměrně mladé sídliště. Vzniklo před dvanácti lety ve východní části města Kroměříže. Hlavním trendem v této době byla co největší zahuštěnost sídliště, na úkor kvality bydlení. Na území 4,85 ha bylo postaveno 6 osmipodlažních bloků a 10 čtyřpodlažních bloků o celkovém počtu 545 bytů. Celková zastavěná plocha činí 7 722 m². Při průměrném počtu 3,3 obyvatelé na jednu bytovou jednotku bydlí na tomto území kolem 1 800 obyvatel.

Dopravní obsluha sídliště a jeho napojení je řešena z městské komunikace a spojení MHD je zajištěno autobusovou linkou. Obyvatelé mají k dispozici jednu zastávku, která je umístěna přibližně uprostřed zástavby.

Obrázek 80: Urbanistické řešení sídliště Zachar (R. Vraníková 2006)

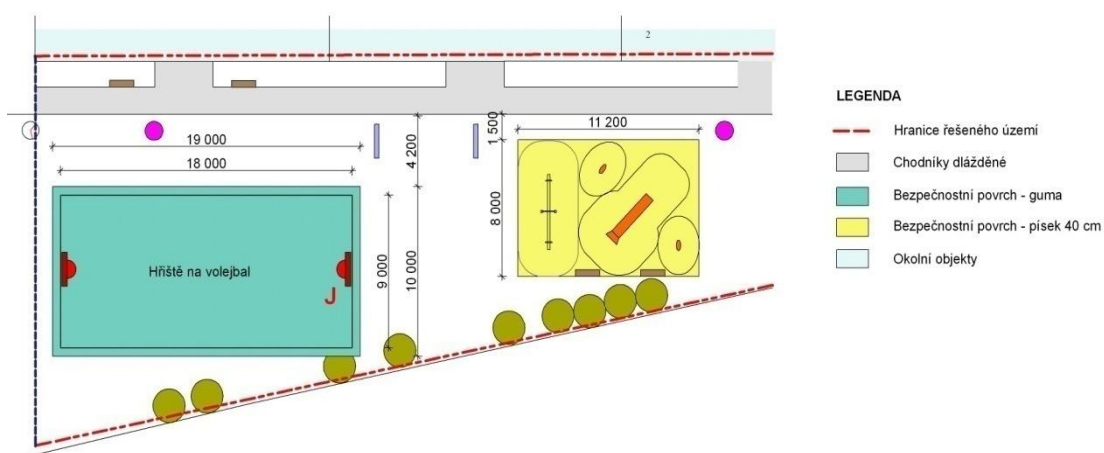
Sídliště má minimum vlastní občanské vybavenosti týkající se zejména služeb, kultury a sportovního vyžití. Obyvatelé využívají zařízení městské části, která jsou v dosahu pěší docházky, bohužel většina z nich, včetně základní školy je umístěna za frekventovanou komunikací. Na sídlišti nejsou pracovní příležitosti a vzhledem k malé ploše sídliště a k blízkosti centra města s nimi není v dohledné době počítáno.

Na tomto sídlišti je prostorové vymezení vnitrobloků velmi stísněné. Nachází se zde vysoká koncentrace obyvatel žijících v bytech ve 4-8 podlažních domech. Sídliště je koncipováno tak, že zde nevzniká prakticky žádná rekreační a oddychová plocha. Okolní prostředí je monotónní, volné prostory mezi domy vzbuzují pocity stísněnosti. Nová výstavba byla realizována z pouhé motivace zajistit velkému množství občanů bydlení. Nevytvořila se zde žádná tradiční místa k setkávání a odpočinku obyvatel a tím pádem zde vzniká velká izolovanost lidí.

Obrázek 81-Návrh problémových sekcí v řešeném území na sídlišti Zachar (R.Vraníková 2006)

Poněvadž na sídlišti žije převážná většina domácností s malými dětmi, tak stěžejní záležitostí zde byla výstavba velkého oploceného dětského hřiště a hřiště pro míčové hry. Tato dvě dětská zařízení jsou v blízkosti domu s pečovatelskou službou, proto bylo pamatováno na výsadbu vyšší zeleně tak, aby se vzájemně tyto věkové skupiny nerušily. Dále jsou zrekonstruována nová hřiště pro malé děti ve vnitroblocích.

Obrázek 82- Návrh dětského hřiště a hřiště pro míčové hry (R.Vraníková 2006)

Obrázek 83- Pohled na nové dětské hřiště s pryžovou dopadovou plochou (R.Vraníková 2009)

Obrázek 84- Nově vybudovaný přístupový chodník k atraktivním hracím prvkům (R.Vraníková 2009)

Též bylo nutné vyřešit parkování, poněvadž situace dopravy v klidu je zde téměř nezvládnutelná. Navrženým rozšířením stávajícího parkoviště vznikne přibližně 30 parkovacích stání, což umožní odlehčení parkování a zklidnění dopravy ve vnitroblocích. Současně je parkoviště více ozeleněno z důvodu zabránění hluku a

smogu, jež zamořuje sídliště z hlavní komunikace. Veřejné osvětlení je nahrazeno modernějšími prvky.

Obrázek 85- Využití stávající dlážděné plochy pro umístění atypického hracího prvku (R.Vraníková 2008)

Obrázek 86- Dřevěná ruka je slouží jako lavička i jako průlezka (R.Vraníková 2008)

Ze severozápadní vnější části okolo sídliště podél potoka Zacharka vznikne pás rekreační zeleně, kterým vede cesta pro pěší. Podél této cesty vzniknou hřiště pro míčové hry a místa pro podporu sousedských vztahů (posezení, petanque, grilování, apod.)

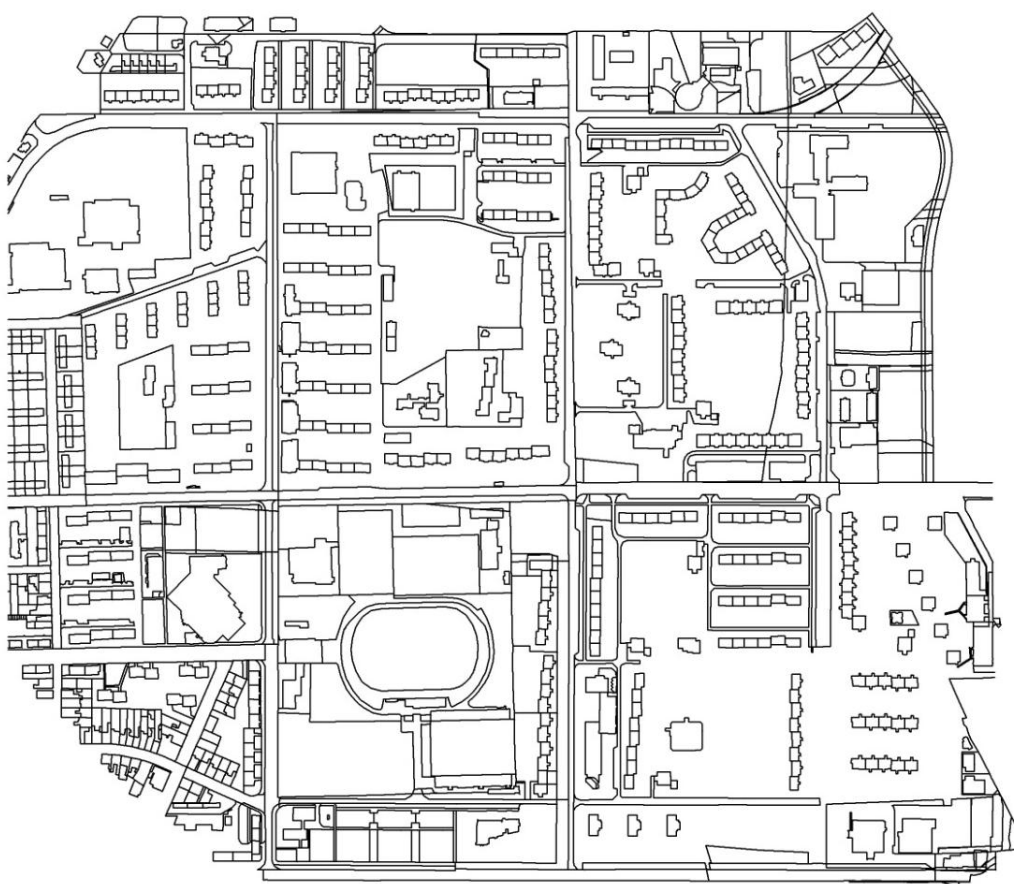
Obrázek 87- Návrh nového dětského hřiště vč. osázení okrasnými stromy (R.Vraníková 2008)

V rámci sídliště jsou navrženy nové zelené plochy. Doprovodná zeleň kolem domů zdůrazní komunikaci městského charakteru a vytvoří příjemnější uliční prostor. Pobytová zeleň přispěje k vytvoření prostorů pro odpočinek, posezení a hry dětí. Na parkovišti podél ul. Albertové, je vzhledem k velkému počtu parkovacích míst a nedostatku prostoru nutné vytvořit konstrukce s popínavou zelení, jež by narušila monotónnost těchto ploch. Sídlíště je vybaveno novým městským mobiliářem, jako jsou venkovní lavičky, odpadkové koše a stojany na kola, umístěné v blízkosti vstupů do domů, pěších komunikací a dětských hřišť.

9. Principy, zásady a metodika regenerace veřejných prostorů

Veřejné prostory na sídlišti vykazují určité urbanistické závady, které je třeba v obecním zájmu upravit. Vzhledem k chátrajícímu stavu a zanedbanosti veřejných prostranství a nedostatečné městské vybavenosti sídliště, tyto plochy již neodpovídají požadavkům zdravého bydlení a bezpečnosti občanů. Dále svým vybavením neodpovídají současným hygienickým požadavkům.

Panelová sídliště, která jsou postavena v letech budování socialismu, mají stejné charakteristické znaky. Jsou to: monofunkčnost, vysoká zahuštěnost, značná opotřebovanost a dlouhodobá neudržovatelnost. Charakteristický je nedostatek parkovacích míst a chybějící chodníky. Prostředí sídliště je monotónní, bez výrazných akcentů. Dalším problémem je neudržovaná a v mnohých místech přerostlá zeleň, která byla nahodile vysazována v letech minulých a nedostatek městského i dětského mobiliáře.

Obrázek 88- Sídlíště Severní město v Mladé Boleslavi (R.Vraníková 2009)

Hlavním cílem regenerace sídliště je zlepšení podmínek pro sociální a kulturní rozvoj obyvatel, a celkové zkvalitnění obytného prostředí sídliště.

Metodiku zpracování regenerací lze shrnout do následujících kroků:

- analýza stávajícího stavu
- návrh optimální koncepce řešení
- vyhodnocení ekonomických možností investora
- finalizace projektu

Prvotní u konkrétního projektu je správná a dostatečná analýza dané lokality a to analýza strukturální a analýza demografická.

Strukturální analýza by měla zahrnovat rozbor celkové architektonické koncepce sídliště se zaměřením na jednotlivé strukturální kategorie:

1. stav a kvalita pěších komunikací a jejich koexistence s pojízdnyými komunikacemi zejména z bezpečnostního hlediska,
2. dopravní obslužnost,
3. parkovací možnosti,
4. existence nebo absence centrálních prostor a odpočinkových zón,
5. počet a stav veřejných rekreačních ploch a sportovišť,
6. počet, umístění a stav dětských hřišť,
7. množství a kvalita veřejné zeleně.

Demografická a sociální analýza by měla zodpovědět tyto otázky:

- jaké je věkové složení obyvatel, jeho vývoj v minulých letech a předpokládaný trend v budoucnu
- jaké pracovní příležitosti daná lokalita nabízí,
- subjektivní názor obyvatel na úroveň bydlení, hodnocení palčivosti jednotlivých problematických bodů a jejich vnímání a vztah k dané lokalitě (např. existence a četnost místních společenských aktivit – zájmová sdružení, akce pro děti, aktivity seniorů apod.),

- jaký je poměr bydlících vlastníků a nájemníků a z toho plynoucí možnosti dobrovolných iniciativ a zájmu obyvatel o jejich okolí.

Výstupem analýzy by mělo být určení nedostatků v architektonické struktuře daného sídliště v souvislosti s provedenou demograficko – sociální analýzou a jejich hodnocení podle závažnosti a akutní potřeby jejich řešení. Na základě výstupů provedených analýz je pak třeba navrhnout celkovou koncepci a jednotlivé kroky k nápravě zjištěných problémů v jednotlivých kategoriích, v případě potřeby jejich etapizaci.

Následně by mělo proběhnout nejlépe několik fází projednání návrhu, stanovení priorit v souvislosti s finančními možnostmi investora, zapracování připomínek a dokončení projektu.

Prioritními obecnými zásadami je vytváření přehlednější situace mezi pěší a silniční komunikací, vyčlenění ploch pro rekreaci a odpočinek obyvatel a vymezení obytného venkovního prostoru kolem bytových domů. Úprava veřejných prostranství musí být doplněna sanací ploch veřejné zeleně, která je spojena s výsadbou vzrostlých stromů.

Obrázek 89- Volné prostranství mezi obytnými bloky (R. Vraníková 2009)

Zvláštní pozornost je věnována možnostem trávení volného času dětí a mládeže. Při zřizování adekvátních prostorů pro hry dětí je vhodné odstranění starších nevhodných zařízení stávajících hřišť a je kladen důraz na postavení nových dětských hřišť, jež odpovídají bezpečnostním požadavkům. Všechny úpravy však musí být koncipovány tak, aby byly zajištěny přístupy a užívání osobami s omezenou schopností pohybu a orientace.

Obrázek 90- Návrh hracích ploch s použitím netradičních prvků (T. Buganská 2009)

Kvalitní regenerace sídliště tak přispívají k zvýšení kulturnosti obyvatel a ke zlepšení celkového obytného prostředí.

8.1. PĚŠÍ KOMUNIKACE

Stávající pěší komunikace na sídlištích vykazují dost vážné nedostatky jak v četnosti, tak v kvalitě. Cesty pro pěší by měly být rovnoprávné automobilovým komunikacím, ale bohužel jsou spíše na okraji zájmu veřejnosti, jsou brány spíše jako samozřejmost a nikdo se nepozastavuje nad jejich špatným stavem. Na pěší dopravu na sídlištích musí být kladen větší důraz, než na automobilovou dopravu. Povrchy

chodníků bývají v nevyhovujícím stavu. Chybí pěší propojení ve vnitroblocích sídliště.

Obrázek 91- Nevhodná oprava asfaltového chodníku (R.Vraníková 2009)

Obrázek 92- Stávající nekvalitní dlážděný chodník (R.Vraníková 2009)

Chodníky nejsou zdaleka všude, kde je to zapotřebí. Lidé si v prostoru i přes skutečnost, že pěší propojení chybí, vždycky nějakou tu cestu najdou. Projdou přes zatravněnou plochu, protáhnou se úzkými průchody mezi bloky obytných domů, případně si zkrátí cestu přes hřiště. To jsou ale fakta, které lze těžko akceptovat, poněvadž z těchto důvodů je člověk relativně vytlačován z obytného prostoru veřejného prostranství.

Hovoříme-li o pěší komunikaci na sídlišti, tak jde především o příchod a odchod z místa bydliště, ať už je to do zaměstnání, na nákupy, do školy, školky, na hřiště, případně k návštěvě sousedů. Co se týká volného procházení se po sídlišti, tak tato aktivita není zcela oblíbená, poněvadž lidé si v dnešní době raději zajedou do volné přírody, za kulturou, či sportem a v případně odlišných zájmů do nákupních center. Jiné je to ovšem v případě vlastnictví domácích mazlíčků. Venčení psů na sídlišti je v současnosti velmi diskutovanou problematikou a nelze ji v případě regenerace veřejných prostranství opomíjet.

Je nezbytné zajistit pěší přístup ke každému objektu. Ke zvýšení atraktivnosti těchto komunikací pro pěší je žádoucí zabezpečit vhodný povrch a osvětlení komunikací, doprovodnou zeleň a zařízení pro odpočinek pěších. V každém případě má chodník umožnit pohyb kočárků a invalidních vozíků a jejich míjení. Minimální šířka chodníku je 150 cm a nejkvalitnější a nejlépe udržovatelný je tvrdý povrch, např. ze zámkové dlažby, asfaltobetonu, případně kamenné dlažby, což je finančně náročnější. Při návrhu je třeba brát ohled i na pozdější údržbu, která je obvykle v kompetenci měst.

Obrázek 93- Úprava chodníku pouze pro pěší (T. Buganská 2009)

Obrázek 94- Varianta úpravy chodníku pro pěší i bruslaře (T. Buganská 2009)

Obrázek 95- Návrh chodníku s odpočívadlem (T. Buganská 2009)

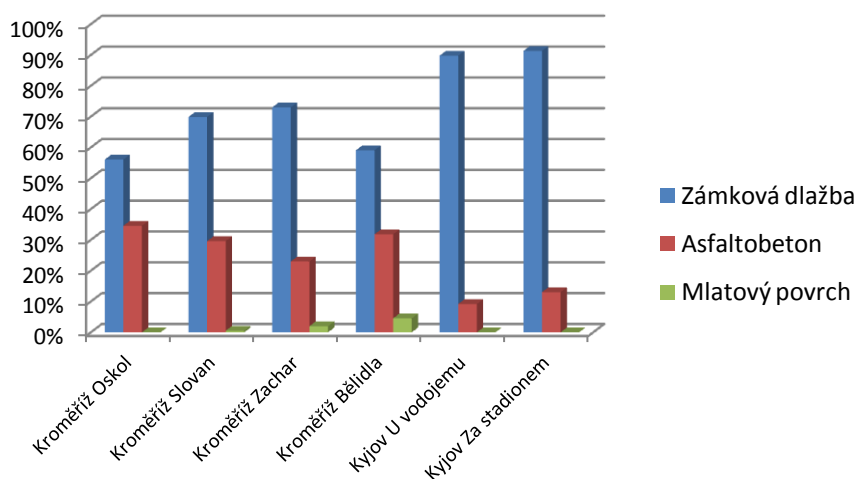
Obrázek 96- Předláždění chodníku před domy (T. Buganská 2009)

Obrázek 97 – Návrh cyklistické stezky v Kojetině (T. Buganská 2009)

Plochy pro pěší-také s ohledem na nároky dětí při hře-mají být mnohotvárné a zajímavě řešené. Ochrana před nepohodou stromy, arkádami, někdy i ochranným přístřeškem. Chodníky podél ulic dle možností, ne užší než 2m (z toho 1,5m světlá min. šířka a 0,50 m pro odstup od jízdního pruhu). Násobně širší chodník-také účelné. V blízkosti školy, nákupního střediska, zařízení pro volný čas apod. je vhodná min šířka 3 m. (NEUFERT, 1995)

Graf 34- Preference povrchů u pěších komunikací v jednotlivých městech

Zvyšování kvalitních podmínek pro ochranu chodců musí dnes být samozřejmou součástí každé úpravy veřejné plochy, zvláště na více frekventovaných místech – především by měla převládat tendence k upřednostňování chodců před motoristy.

Obrázek 98- Význam pěší komunikace zdůrazní i křovinná výsadba (T. Buganská 2008)

8.2. AUTOMOBILOVÉ KOMUNIKACE

Problematicke komunikačních tahů na sídlišti bývá v rámci projektů regenerací věnována velká část pozornosti. Preference automobilové dopravy v současné době nepřispívá k mobilitě obyvatel, naopak ji zhoršuje.

Místní komunikace na sídlišti sice ve většině případů zabezpečují příjezd ke všem domům, ale její parametry neodpovídají požadavkům dnešní doby. V převážné většině je dopravní situace na sídlištích nepřehledná a vykazuje poměrně závažné nedostatky. Při výstavbě se z důvodů zklidnění dříve navrhovaly slepé ulice, jenže je otázka, jak moc je doprava ve slepé ulici klidná, když automobil musí zajet a opět vyjet. Obvykle slouží část silnice pro podélné parkování, takže obsluha objektů záchrannou službou, či požárními vozy je nemyslitelná. Problémem bývá i to, že mezi bloky je tak málo prostoru, že silnici nelze rozšířit. Tuto závalu lze řešit např. tím, že vytvoříme

jednosměrnou, případně zaslepenou ulici, což na jedné straně umožní obsluhu území, ale přitom znemožní, či zkomplikuje průjezd.

Obrázek 99- Dlouhý, přímý úsek obslužné komunikace na sídlišti v Kyjově (R.Vraníková 2009)

V některých případech je šířka silnice předimenzovaná a je vedena přímočaře, což vede ke zvyšování rychlosti. Odstranění dlouhých přímých úseků s dalekým rozhledem a náhrada přímé osy osou zalomenou je pak optimálním řešením.

Povrch většiny dopravních komunikací je ve velmi špatné kvalitě. Jedná se převážně o popraskaný asfaltový povrch, v některých případech o porušenou kamennou dlažbu. Nechybí zde však i cesty z udusané hlíny, které se vyskytují především před řadovými garážemi a na zbytkových plochách sídliště.

Obrázek 100- Nekvalitní povrch, absence chodníků (R.Vraníková 2009)

Obrázek 101- Místní komunikace se šikmými parkovacími plochami (R.Vraníková 2009)

Pro kvalitní dopravní řešení je nutné zabezpečit neomezený příjezd ke každému objektu. Je třeba brát v úvahu též vozidla záchranné služby, požární ochrany, potřebné technické obsluhy a vozidla zásobování. Nevyhovující dopravní obsluha nebo její omezení snižuje kvalitu bydlení.

Z důvodu bezpečnosti pěšího provozu a zlepšení životního prostředí je v obytné zástavbě nezbytný návrh na zklidnění komunikací. Toto je velmi důležité i z hlediska zvýšení bezpečnosti chodců a k posílení obytné a společenské funkce prostoru. Za zklidnění dopravy se považuje taková činnost, která vede ke snížení rychlosti vozidel, např. stavební úpravy, změna návrhových parametrů, příp. organizace dopravy. Bezpečná rychlost, která je lidskému organismu přirozená je do 30 km/h. Současným trendem v evropských městech je vytváření tzv. 30 km zón - ZÓNA 30, což je oblast, ve které je rychlost omezena na 30 km/h.

Co se týká dalších úprav na sídlišti, tak lze s úspěchem použít zjednosměrnění komunikací, omezení šířky jízdních pruhů, použití vhodného povrchu vozovky, zvýšených zpomalovacích prahů. Pro psychologické zúžení jízdních pruhů je vhodné podél nich umístit např. stromy, keře, patníky, příp. veřejné osvětlení.

8.3. PARKOVIŠTĚ

Řešení dopravy v klidu je považováno za zásadní oblast ovlivňující obyvatelnost území. Počet parkovacích stání pro osobní automobily v obytných územích vyplývá z počtu obyvatel a stupně motorizace. Největším problémem je v dnešní době nedostatečné množství odstavných ploch. S ohledem na narůstající množství vlastníků automobilů je třeba se touto záležitostí zabývat. Je nezbytné vytvořit takový počet parkovacích míst, který bude minimalizovat tlak motoristů a současně nebude mít negativní vliv na fungování obytné zóny.

Obyvatelé své automobily parkují v jednosměrných ulicích, na zatravněných plochách, v blízkosti dětských hřišť a znemožňují pak průjezdy a průchody ostatním občanům. Lidé si stěžují na nedostatek odstavných stání, poněvadž nemají možnost parkovat svá vozidla jinde a stále ještě převládá požadavek mít automobil v dosahu viditelnosti. Tuto skutečnost není možné přehlížet, poněvadž vandalismus na sídlištích nevymizel a obyvatelé se oprávněně bojí o svá vozidla. Rovněž je komplikovaný

problém umístění parkovacích a odstavných míst vzhledem k docházkovým vzdálenostem, poněvadž ty by měly být co nejkratší, ale zas na druhé straně je v obytných zónách málo volného prostoru a není možné tam vytvořit dostatečný počet parkovacích míst, potřebných pro fungování obytného území, vč. určeného počtu stání pro vozidla zdravotně postižených osob.

Obrázek 102- Živelné parkování na sídlišti v Bystřici p.Host. (R.Vraníková 2009)

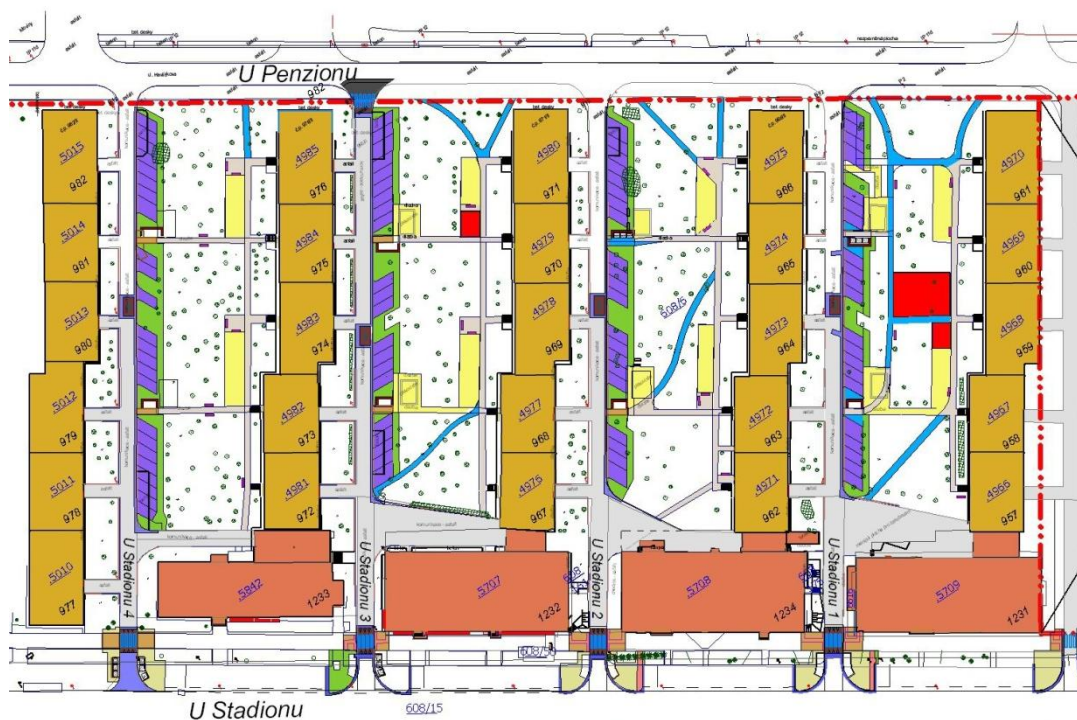

Obrázek 103- Vyznačené parkovací stání umožňuje parkování většímu počtu automobilů (R.Vraníková 2009)

Dalším problémem ohledně parkování osobních aut jsou stávající řadové garáže, na okraji, nebo dokonce uvnitř obytných zón, které slouží jednotlivým občanům. Garáže, včetně pozemků, jsou ve vlastnictví jedinců, kteří nemají zájem o ně přijít, ale současně tyto objekty neudržují. Znamená to, že spousta drahocenné plochy je zastavěna nevzhlednými objekty, které znemožňují využít území ekonomičtějším a kvalitnějším způsobem.

Regulace parkování je v současné době jednou z účinných cest, jak zajistit poměrně slušnější a příjemnější poměry pro občany žijící v obytné zóně na sídlišti. Vhodné by bylo umístit dopravu v klidu do podzemí, ale na to nejsou v současné době peníze a nakonec je problematické najít i prostory, kde by se toto parkování vešlo.

Vzhledem k tomu, že největší množství parkovacích míst je podél komunikací, pak nejjednodušším a nejekonomičtějším řešením je doplnění stávajících komunikací o kolmá a šikmá parkovací stání. Pokud tato podélná stání nahradíme kolmými, zvýší se jejich počet dvojnásob při minimálním záboru zatravněné plochy.

Obrázek 104- Návrh šikmých parkovišť u obslužných komunikací v Mladé Boleslavi (R.Vraníková 2009)

Větší parkovací plochy se nachází v blízkostech nákupních středisek, základních škol a též na okrajích sídliště. Zde je vhodné zkvalitnit stávající povrch a vyznačit parkovací plochy, čímž se zvýší počet míst. Obvykle je předimenzovaná příjezdní komunikace, proto je třeba upravit ji podle dnešních požadavků, a tím dát možnost vzniku novým plochám zeleně.

Obrázek 105-Pohled na stávající parkoviště v Chropyni (R.Vraníková 2009)

Obrázek 106- Zúžením stávající silnice v Kojetíně vznikla místa pro zaparkování vozidel (R.Vraníková 2009)

Mnozí lidé by též uvítali výstavbu hromadných garáží v blízkosti obytných zón. Zde však narážíme na problém nedostatku finančních prostředků a bohužel též na chybějící volné plochy pro tuto výstavbu. Nejlepším východiskem by bylo navrhnout parkování pod zemí, ale toto řešení je bohužel nejnákladnější, vyskytují se problémy se stávajícími inženýrskými sítěmi a též nedostatkem prostoru mezi domy.

Obrázek 107- Nová parkovací stání včetně ozelenění v Reykjavíku (R. Vraníková 2009)

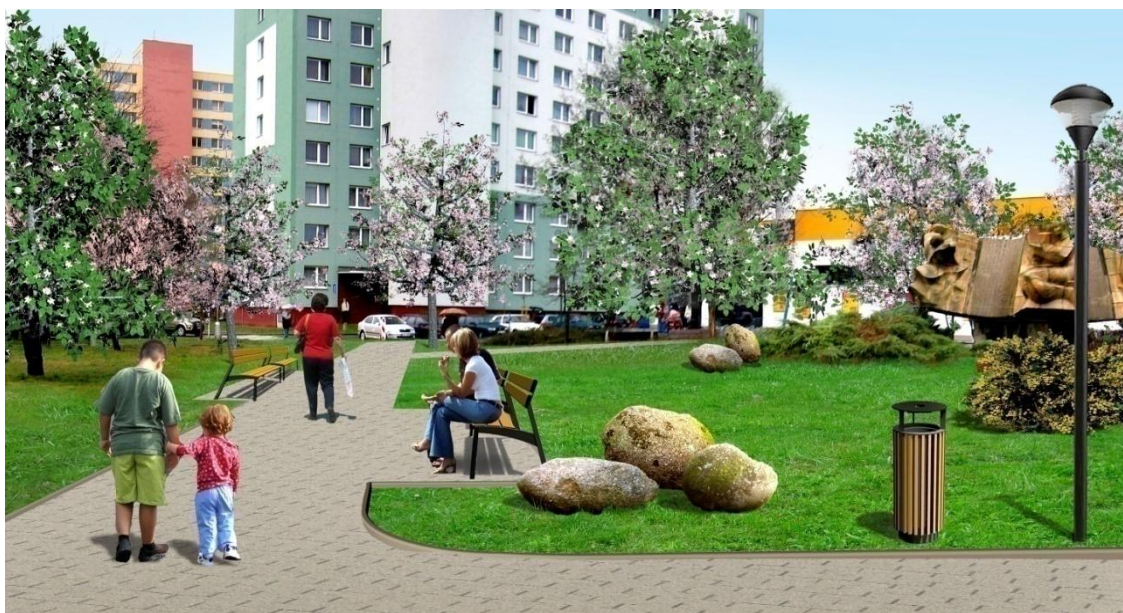
Obrázek 108- Nájezd do podzemní parkovacích garáží na sídlišti v Reykjavíku (R. Vraníková 2009)

8.4. CENTRÁLNÍ PROSTRANSTVÍ

Ne všechna sídliště se mohou pochlubit svým centrálním prostranstvím. Nebyl snad ani důvod se starat o to, že lidé mají potřebu mít nějaké orientační body. Jedno je však jisté, pokud tato prostranství existují, pak život na sídlišti je méně anonymní. Zde je důvod ke společnému zastavení a vytváření přirozených vazeb místních občanů. Lidé se tady stýkají se svými sousedy častěji, mají silnější pocit společenství a cítí se i bezpečněji v blízkosti svého bydliště.

Prostředí může uzdravovat i ubližovat. Místa, která svou krásou povzbuzují naši duši, jsou upřímná, nic nepředstírají, s laskavou péčí zřetelnou v každém detailu vyživují jak jednotlivce, tak společnost. Podporují cit pro pocity ostatních, odpovědnost za vlastní konání, zájem o společnost a upřímnost; zajišťují spokojenost duše, aniž by potřebovaly fyzické kulisy, a pomáhají vybudovat začlenění do společenství a místa: fyzické, ekologické a duchovní. (DAY, 2004)

Některá sídliště jsou však tak zahuštěná, že zde není místo pro kultivované teritorium a není prostor pro vznik nového centrálního prostranství. Tam, kde však existuje přiměřená plocha k případné následné rekonstrukci, je vhodné ji obnovit, dát ji lidské měřítko a vytvořit z ní atraktivní a příjemné místo.

Obrázek 109- Úprava plochy před prodejnou Albert na sídlišti Bělidla v Kroměříži (T. Buganská 2008)

Ghel, který studoval chování lidí na veřejných prostranstvích, poukazuje v knize „Život mezi budovami“ na to, že funkcionalisté nebrali ohled na psychologické a sociální aspekty veřejných prostor.

Funkcionalismus byl jasně fyzikálně a materiálně orientovanou ideologií plánování. Jedním z nejmarkantnějších efektů této ideologie bylo to, že z nových stavebních projektů a nových měst zmizely ulice a náměstí. Po celou historii lidského bydlení ulice a náměstí tvořily ohniska a místa, kde se shromažďovali lidé, ale s příchodem funkcionalismu byly ulice a náměstí prohlášeny doslova za nežádoucí. Nahradily je silnice, pěšiny a nekonečné trávníky. (GEHL, Život mezi budovami, 2000)

Hlavním cílem je vytvořit atraktivní a lidské prostředí, které zve k pobývání a slouží pro každodenní setkávání obyvatel a návštěvníků sídliště. Různorodé aktivity určené pro občany by zde měly podporovat sociální vztahy a přitažlivost prostředí. Tyto centrální plochy by měly být v blízkosti občanské vybavenosti, případně v místě pěších tras, kde se pohybuje větší množství chodců. Je velmi žádoucí obohatit tato prostranství o různé drobné obchodní aktivity, např. stánky, kiosky, případně drobné služby. Též je velmi žádoucí sjednotit tyto plochy systémem prvků, jež jim dají dojem významnosti, přehlednosti, prostupnosti a pocitu bezpečí. Tyto prostory by měly působit lidem potěšení z pobytu v nich.

Obrázek 110- Návrh centrálního prostranství s fontánou na Oskoli v Kroměříži (T. Buganská 2009)

Před automobilovým provozem je nutná ochrana zpomalovacími pruhy, vzrostlou zelení, patníky a pěšími trasami. Vhodné řešení je i takové, pokud pod těmito plochami je umístěno podzemní parkování. Bohužel však v současné době nejsou na tuto výstavbu finanční prostředky.

Pokud je centrální plocha vydlážděná, je příhodné doplnit ji kvalitním městským mobiliářem, osvětlením, vodními prvky, informačním systémem, pergolami, plastikami, plakátovacími plochami, schránkami na dopisy a především vhodnou zelení.

Obrázek 111- Návrh centrálního prostranství s vodním prvkem - Kroměříž (T. Buganská 2009)

8.5. VEŘEJNÉ REKREAČNÍ PLOCHY

V současné době na sídlišti chybí adekvátní prostory pro každodenní rekreaci všech věkových skupin. Jedná se o plochy parkového charakteru určené pro sportovně rekreační využití a volnočasové aktivity obyvatel a návštěvníků těchto sídlištních prostorů. Na některých sídlištích bývají větší nevyužité plochy. Tyto rekreačně oddychové plochy mají obvykle vyšlapaný zatravněný povrch a někdy popraskaný asfaltový povrch. Neudržované plochy jsou využívány dětmi k nespoutaným hrám a skryté houštiny jako útočiště dospívající mládeže k nevázané zábavě. Vybavení hracími zařízeními a městským mobiliářem prakticky není žádné. Někdy si tam samotní občané vytvoří zákoutí s lavičkami, altány a tu a tam i ohniště.

Na základě zkušeností je známo, že mladá generace, která tráví část svého volného času na kvalitně upravených veřejných prostranstvích, má častější kontakty a pozitivnější vztahy s dospělou populací, což je pro společnost velmi přínosný faktor. Proto je tedy velmi vhodné nevyužité prostory mezi obytnými domy nezahušťovat novou výstavbou, ale doplnit ji těmito žádanými veřejně rekreačními plochami.

*Obrázek 112- Posezení na okraji sídliště
(R.Vraníková 2009)*

*Obrázek 113- Altán vyrobený samotnými občany
(R.Vraníková 2009)*

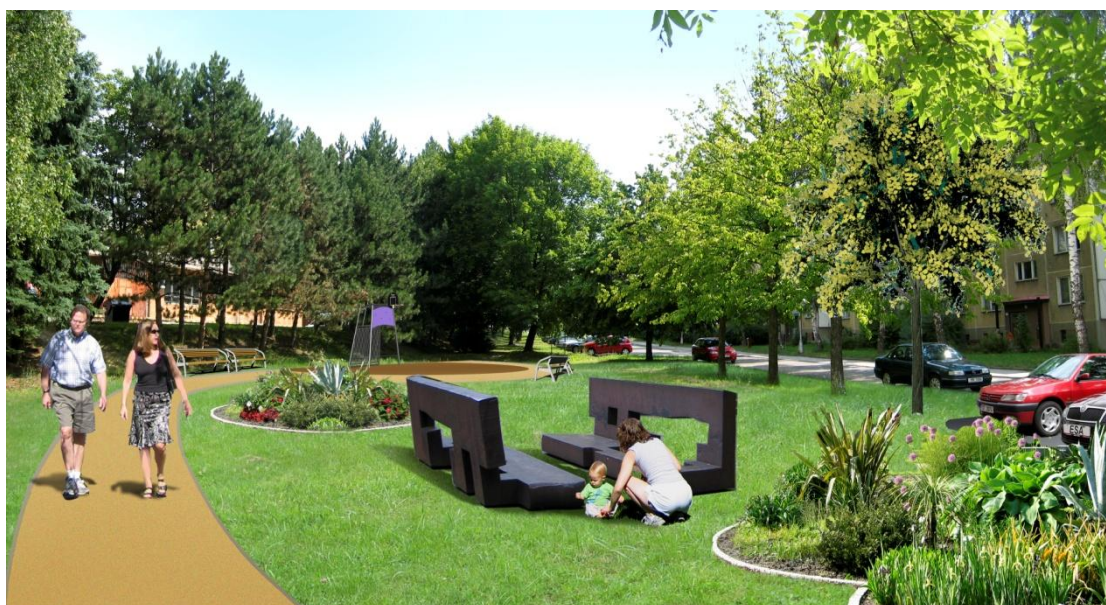
Pokud existují mezi obytnými bloky alespoň větší ucelené plochy, pak je vhodné ji řešit jako parkovou plochu se zelení, do které jsou vkládány jednotlivé prvky venkovního mobiliáře, zařízení pro hry dětí a dospívající mládeže. Dále tyto plochy slouží pro relaxaci obyvatel a odpočinek starších lidí a nakonec i pro rekreační sportování. Jedná se o neoplocené, pro veřejnost volně přístupné plochy. Na těchto plochách je vhodné pro mladší generace vytvářet dětská hřiště, hřiště pro míčové hry, sportovní plochy, in-line dráhy, skateboardové hřiště. Pro všechny věkové kategorie jsou to pak plochy pro posezení, různé altány a pergoly, vodní prvky, prostory pro venčení psů apod. Všechna tato zařízení jsou propojena pěšími trasami a upravenou nízkou i vzrostlou zelení. Co se týká zařizovacích prvků, tak jsou to lavičky, odpadkové koše, stojany na kola a přístřešky na kontejnery domovního odpadu. Novým řešením bývá podpořen přírodní charakter území.

Obrázek 114- Stávající zákoutí pro odpočinek (R. Vraníková 2009)

Obrázek 115- Nově navržená plocha pro odpočinek (T. Buganská 2009)

Obrázek 116- Návrh veřejně rekreační plochy na sídlišti v Hranicích (T. Buganská 2009)

8.6. DĚTSKÁ HRČIŠTĚ

Řada výzkumů zvyklostí dětí v obytných zónách ukazuje, že děti zůstávají a dávají přednost hře tam, kde probíhá větší množství aktivit, nebo tam, kde se něco děje. Děti se pohybují společně s kamarády a hledají místo poblíž ostatních bytostí. Z těchto důvodů je třeba vytvořit v blízkosti bydliště dítěte prostory pro jeho pobyt venku a to bez újmy na zdraví a bez obav o jeho bezpečnost.

Hřiště vyžadují relativně větší rovné plochy. Svahové pozemky jsou technickou překážkou a příčinou vyšších nákladů, přesto lze svahy využít pro některé druhy her a sportů. Poloha hřiště je také závislá na poslání hřiště podle věku. Hřiště pro předškolní děti jsou poměrně nehlukná a z důvodů snadného dozoru by měla být situována pokud možno na dohled z bytu, zatímco ostatní by měla být situována mimo klidové polohy. U sportovišť určených starším dětem, je doporučeno vytvoření izolační clony proti hluku.

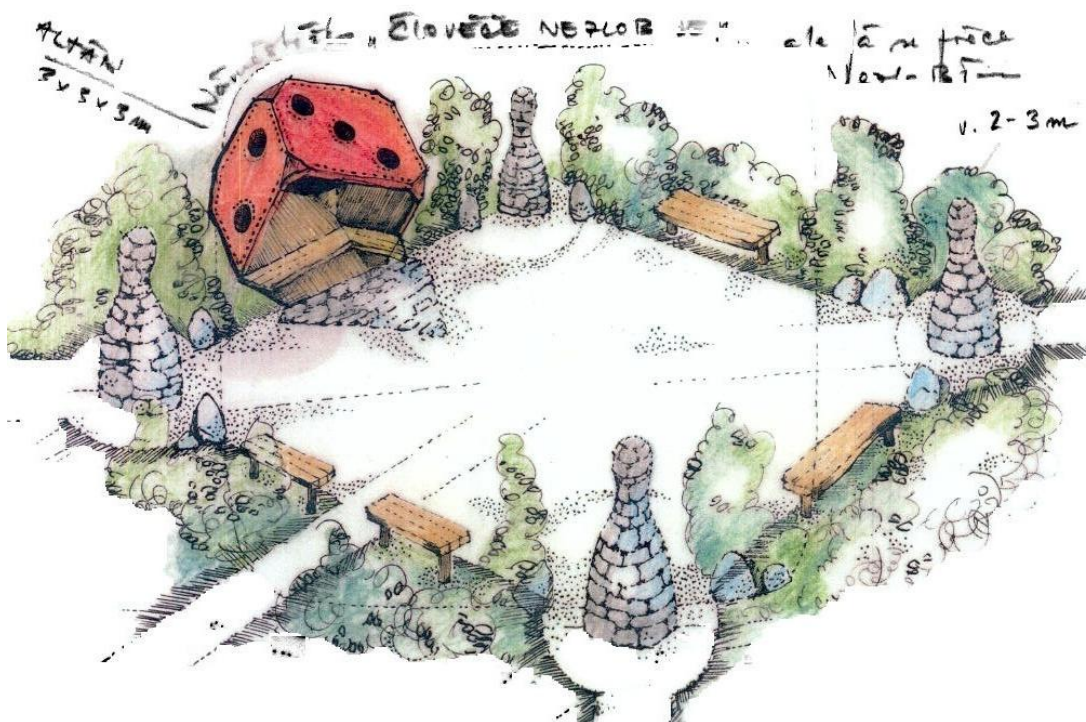

Obrázek 117- Vybudování netradičního atypického hřiště v Chropyni (R.Vraníková 2007)

Umístění hřiště ve veřejném prostoru je velmi důležité. Mělo by splňovat podmínky, že bude situováno v živém a atraktivním prostředí, ale současně v dostatečné vzdálenosti od komunikace a parkovacích stání. Prostor pro hry dětí by měl být dostatečně přehledný, bez vytváření nebezpečných zákoutí. Zdravé a hygienicky nezávadné prostředí, kde je třeba se vyvarovat nadměrné hluknosti, prašnosti s omezením kouře a zápachu je nezbytně nutné pro volbu pozemku.

Při výběru stanoviště je nutné dále zohlednit jak povětrnostní podmínky, tak i místní klima. Dbát na proslunění, ale přitom v létě zajistit ochranu před slunečním žářem, dbát na dostatečné provětrání, ale současně ochránit hřiště proti nadměrné větrnosti.

Dále by se mělo hlídat i to, aby byla dodržena dostatečná vzdálenost od budov. Tato vzdálenost se však určuje v závislosti na věku dětí, které si zde budou hrát. Jiná vzdálenost bude u hřiště pro děti předškolního věku, kde je důležité, aby děti byly v blízkosti domů a pod dohledem rodičů, a jinak to bude u dospívající mládeže, která už dozor nepotřebuje, ale zato by zas jejich hlučnost mohla obtěžovat obyvatele okolních domů. Dobrá dostupnost však přispívá ke snadné orientaci v prostoru.

Obrázek 118- Návrh dětského hřiště inspirované hrou „Člověče nezlob se“ (J. Zahradník 2008)

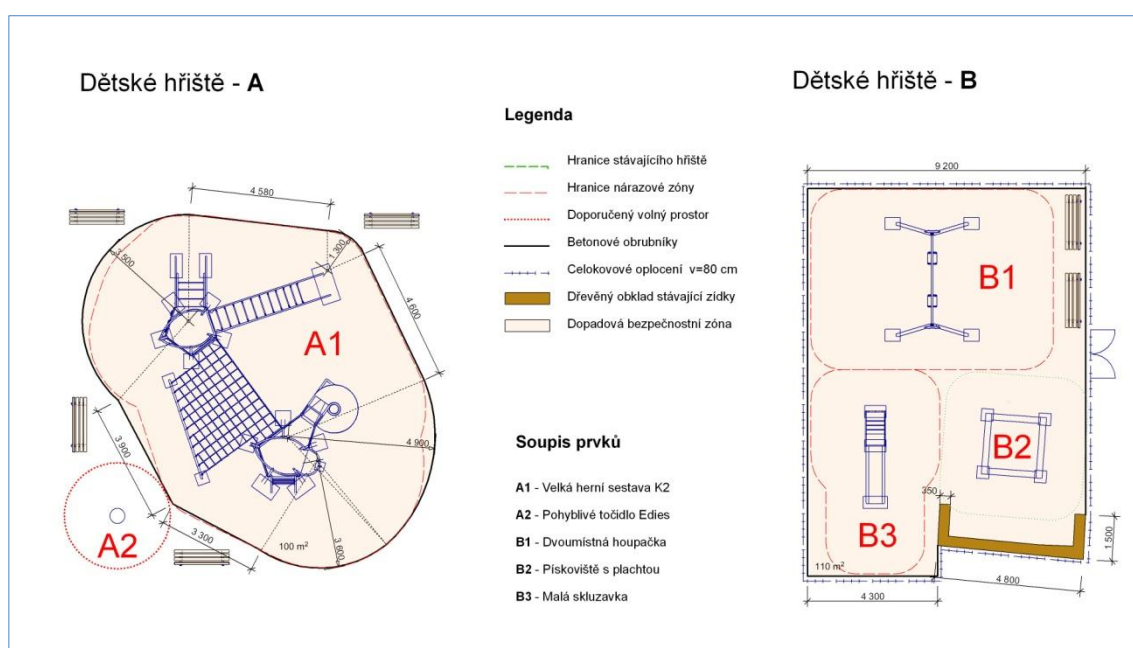
Pro dětská hřiště, jejich budování, provoz, údržbu a kontrolu jsou stanoveny bezpečnostní požadavky, které upravují tyto normy:

- ČSN EN 11 76 -- norma, která stanovuje všeobecné požadavky na dětská hřiště, požadavky pro jejich zřizování, kontrolu, údržbu, provoz a požadavky na jednotlivé jejich vybavení. U každého hracího prvku je potřeba dodržet bezpečnostní plochu. Tato plocha nesmí obsahovat žádné jiné pevné předměty než samotný herní prvek. Na této ploše by měl být aplikován vzhledem k možné výšce pádu materiál tlumící pád v odpovídající mocnosti.

- ČSN EN 11 77 -- platnost od 1. 1. 1999, norma, která stanovuje požadavky na povrchy dětských hřišť. Tato norma přesně stanoví druh materiálu tlumícího pád a jeho mocnost vzhledem k možné výšce pádu. Lze použít i materiály jiné, než jsou popsány v normě, musí však být proveden test, že tyto materiály opravdu splňují nároky normy.

Obrázek 119- Návrh dětského hřiště na sídlišti Bělidla v Kroměříži (T. Buganská 2009)

Obrázek 120- Návrh dvou menších dětských hřišť na sídlišti v Kroměříži (R.Vraníková 2009)

Obrázek 121- Návrh hřiště na sídlišti Zachar v Kroměříži (R.Vraníková 2009)

Obrázek 122- Ukázka dřevěné polyfunkční průlezkky (R.Vraníková 2009)

Děti mají v různém věku rozdílné potřeby na obsah hry, mají také různě rozvinutou motoriku a fyzické a duševní schopnosti. Proto bývají i herní prvky rozděleny vzhledem k potřebám dětí na věkové kategorie do 6 let, od šesti do 12ti let a nad 12 let. Těž postižené děti musí mít příležitost hrát si nejen samy, ale i v kolektivu zdravých dětí a musí se při tom cítit bezpečně. Veškeré materiály, které jsou používány při výrobě herních prvků, musí být vysoce kvalitní, aby odpovídaly požadavkům na pevnost, povrchovou úpravu a funkci. Herní prvky, které se těší na veřejných prostranstvích velké oblibě, jsou: pískoviště, kolotoče, skluzavky, houpačky, domečky, věže, hrací sestavy, pružinové houpačky a lanové sestavy.

Obrázek 123- Nedostatek dětských zařízení může mít i takové následky (R.Vraníková 2009)

8.7. VEŘEJNÁ ZELENĚ

Míváme sklony podceňovat vegetaci, ale v situacích akutního stresu mají právě rostliny a zahrady větší terapeutický účinek, než náš terapeut nebo budova... Stromy a popínavé rostliny před okny mohou také podporovat populaci ptáků, zmírňovat extrémní výkyvy světla, dodávat mu barvu a vrhat pohyblivé texturované stíny. (DAY, 2004)

Veřejná zeleň na sídlištích bývá sice téměř dostatečná, poněvadž její výsadba spadá do období vzniku obytné výstavby. Obvykle si tuto zeleň občané vysadili sami. Bohužel tato současná zeleň je dost nahodilá a spíše přerostlá. Veřejná prostranství bývají vybavena zatravněnými plochami, křovinnými porosty a vzrostlými stromy. Tato zeleň však není dostatečně udržována a některé dřeviny jsou již starší, často i náletové. Přerostlé stromy bývají i v těsné blízkosti oken obytných domů, což zastiňuje obytné prostory a kromě nedostatečného osvětlení obytných místností může způsobovat v bytech i plísň. Před některými obytnými domy jsou vytvořeny užitkové a květinové předzahrádky. Tyto jsou však pojaty nahodile a jejich estetická úroveň bývá velmi špatná. Současně na některých místech, obzvláště kolem komunikací chybí ve větší míře výsadba křovinných porostů a stromů.

Obrázek 124- Nahodile vysazená zeleň na sídlišti v Bystřici pod Hostýnem (R.Vraníková 2009)

Obrázek 125- Prázdné zatravněné plochy na sídlišti v Boskovicích (R.Vraníková 2009)

Při realizaci obnovy zeleně je třeba dbát na omezující limity a to především na požadavky silniční dopravy (šířkové uspořádání, rozhledové trojúhelníky apod.), prostorové normy inženýrských sítí, požadavky občanů na oslunění a výhledy z oken, negativní působení kořenového systému a neopomenutelné jsou alergické reakce lidí na určité druhy dřevin. Dále je třeba dbát o kvalitní výsadbu, kterou používáme především pro její ekologickou funkci, jako je zachytávání prachu a protihluková bariéra. Při výsadbě klademe důraz na bezpečnost a neškodnost rostlin. Rostliny by měly mít nízký alergický potenciál, musí být nejedovaté a je třeba se vyhýbat výsadbě trnitých rostlin. V neposlední řadě by neměl být opomíjen návrh barevné kompozice rostlin, poněvadž i estetická hlediska jsou důležitá při utváření zdravého názoru lidí.

Obrázek 126- Návrh zeleně před obytnými domy
(T. Buganská 2009)

Obrázek 127- Návrh výsadby kvetoucích keřů
kolem chodníku (T. Buganská 2009)

Plochy zeleně mohou sloužit k chůzi, sezení i jízdě, k rekreaci a shromažďování s tím rozdílem, že jsou to plochy, které něco doplňují, plochy doprovodné, případně zbytkové. Mohou to být i předprostory a meziprostory domů, různé pásy a koridory. Vzhledem k odlišnosti panelového sídliště od typické městské zástavby se zde tyto veřejné plochy zeleně vyskytují poměrně často.

Funkční typy sídlištní zeleně rozdělujeme obvykle do dvou kategorií:

a) Pobytová zeleň, která obnáší zelené plochy sloužící bezprostředně obyvatelům sídlištní zástavby např. vnitrobloková zeleň, zatravněné ostatní plochy, či plochy parků. Tato zeleň přispívá k vytvoření míst pro odpočinek, posezení a vhodně doplňují plochy pro dětské hry.

b) Doprovodná zeleň sídliště, která obvykle zdůrazňuje pěší a automobilovou komunikaci. Tato zeleň vytváří příjemnější pocity pro pohybující se bytosti a zároveň doplňuje veřejná prostranství.

Pro každý funkční typ je charakteristické zastoupení vegetačních a technických prvků. Dominantní úlohu mají dřevinné vegetační prvky, které představují základní strukturu v daném území. Vysoké i menší stromy a jehličnaté keře získaly mezi lidmi nejvíc příznivců. Velmi důležitý význam má také komplexní systém kvalitního a odolného trávníku, který vzájemně propojuje tuto doprovodnou a pobytovou zeleň s rekreačními a sportovními zónami.

Obrázek 128- Zakomponování přírodního kamene v pěší zóně na sídlišti v Hulíně (R.Vraníková 2010)

Správně zvolená a udržovaná veřejná zeleň plní kromě své ekologické a estetické funkce i důležitou úlohu při ochraně lidského zdraví. Snižuje možnost zviřování prachu do ovzduší a zmírňuje účinky hluku z dopravy. Tato zeleň též ovlivňuje sociální kontakty mezi obyvateli domů. Lidé z objektů obklopených zelení tráví v průměru více času venku, než lidé s absencí zeleně kolem domů. Je však třeba dbát i na správnou výšku zeleně. Podle názoru sociologů by člověk měl bydlet v maximální výšce vzrostlého stromu, a to z důvodů, aby neztrácel kontakt se zelení. Zeleň vytváří pro občany příležitost být v užším vzájemném styku a k možnosti rozvíjení vzájemných vazeb uvnitř společenství spolubydlících.

Obrázek 129- Nová výsadba stromů na sídlišti v Hranicích (P.Hynčicová 2010)

Návrh regenerace zeleně sleduje zkvalitnění nezastavěných oblastí. Promyšlená výsadba vegetačních prvků je základním předpokladem k zpříjemnění veřejných prostor zastavěného území.

10. Přínos disertační práce pro využití v praxi

Panelová sídliště tady byla, jsou a nejspíš nějakou dobu budou. Žije v nich nezanedbatelné množství lidí naší společnosti. Při cestě do svých domovů jsou tito lidé nuceni využívat veřejná prostranství, ale nejde zde jen o to, aby prošli, zavřeli se ve svých bytech a zůstali v izolaci. Pro zdravý vývoj člověka je třeba, aby se občané setkávali s ostatními lidmi, aby měli pocit, že patří k určitému společenství, aby si děti mohly spolu hrát a navazovat sociální kontakty a starší lidé se mohli procházet, povídat si, případně si spolu i venku posedět. Proto v naší společnosti vzniká nezbytná nutnost postarat se o kvalitní prostředí v blízkosti bytových domů na výše uvedených panelových sídlištích.

Tato práce vznikla na základě mého praktického přístupu, která se týkala regenerací veřejných prostranství panelových sídlišť. Byla zde snaha o co nejoptimálnější a citlivé vyřešení výše uvedené komplexní problematiky. Řešil se zde problém, jak si s těmito veřejnými prostory poradit, jak je uchopit, aby bylo vyhověno požadavkům všem občanům s omezenými finančními prostředky. Jedná se o střední a menší města, kde panelová sídliště jsou situovaná v blízkosti center, kde zpravidla byl na malé ploše postaven velký počet bytů, škola, školka, nákupní středisko a restaurace. Nebyly zde charakteristické ulice, na jaké jsme zvyklí ve starší městské zástavbě, nebyly zde ani náměstí, ale potřeba lidí se někde scházet a pobývat je zde zřetelná. Bylo tedy nutné uchopit stávající veřejná prostranství jako jedinečné útvary a nějakým způsobem je strukturovat. Tímto se začalo nabízet rozdělení veřejných prostorů panelových sídlišť podle jejich příslušných funkcí a podle jejich ukazatelů. Jakmile bylo jasné členění, mohlo pak následovat jejich vyhodnocení.

Na základě zkoumání stávajícího stavu a vyhodnocení navrženého řešení je v této práci prezentováno, jak lze veřejným prostorům pomoci i bez velkých finančních nákladů a jak je důležité spolupracovat s občany, kteří zde žijí. Z uvedené práce vyplývá, že regenerace veřejných prostorů se odvíjí na základě požadavků občanů, ovšem dle možností finančních prostředků, které má obec k dispozici.

Jedná se o řešení dopravní infrastruktury, což zahrnuje rekonstrukce a doplnění nových automobilových komunikací, pěších komunikací, odstavných a parkovacích stání vč. stání pro vozidla zdravotně postižených osob. Dále se jedná o rekultivaci zeleně, vytváření veřejných rekreačních ploch, sanaci stávajících ploch, zřizování

nových dětských hřišť s pískovišti, průlezkami a formování nových parkových odpočinkových ploch pro starší občany, včetně kvalitního městského mobiliáře. Je též pamatováno na bezbariérové prostředí, z hlediska možnosti dobrého pohybu a orientace tělesně postižených občanů.

Výsledkem vyhodnocení regenerací veřejných prostorů na sídlištích vznikl nový a při tom uvážlivý přístup k této problematice. V průběhu času bylo zjištěno a zaznamenáno, že navržené "zlidštění" obytného prostoru má výrazně kladný dopad na obyvatele, kteří zde žijí. Jakmile dochází ke zkulturnění a optimalizaci veřejného prostředí, narůstá pozitivní vliv na snížení vandalizmu a kriminality, a to především v řadách dorůstající mládeže a problémových skupin obyvatel.

Tento výstup vychází z reálných požadavků naší současné společnosti. Jsou zde shrnuty a rozčleněny poznatky, které byly i díky možnosti čerpání dotačních programů pro regeneraci panelových sídlišť nastudovat a realizovat. V této práci jsou uvedeny příklady, jak vypadají veřejná prostranství před regenerací, jak by mohly vypadat a nakonec, jak dopadl výsledek. Můžeme tedy shrnout, že při dodržení funkčních, estetických a praktických zásad bylo z regenerací veřejných prostorů využito maximum k vzhledem k finančním prostředkům.

Tato práce by měla sloužit pro všechny, kteří jsou zodpovědní a záleží jim na kvalitě života ve stávajících panelových sídlištích. Může být podkladem pro veřejnou správu, pro krajské, městské a obecní úřady v oblasti navrhování regenerací veřejných prostorů v panelových sídlištích, kterým by mohla poskytnout různé úhly pohledu, ze kterých lze vidět typy a funkce veřejných prostranství a potřeby jejich uživatelů. Urbanistům, architektům a projektantům, kteří se těmito regeneracemi zabývají nabízí rady a volby cest jak dosáhnout toho, aby realizované projekty byly životaschopné.

Dále by mohla být užitečná jako metodická příručka pro instituce jako je Ministerstvo pro místní rozvoj, Ústav územního rozvoje, dále pak občanská sdružení a realizační firmy která se touto problematikou zabývají.

V konečné fázi by předmětný dokument mohl posloužit i při argumentaci různým skupinám obyvatel v procesu participace na společenském dění a široké veřejnosti, které není lhostejný stav okolí, v němž žije. Nabízí tolik žádaný vhled do plánovacích záměrů tak, aby se mohli sami aktivně zapojit.

11. Závěr

Veřejné prostory v panelových sídlištích se nachází ve stavu, který v dnešní době zcela prokazatelně nesplňuje požadavky obyvatel na vlídné a kvalitní obytné prostředí. Tyto prostory by díky důkladné spolupráci občanů, kteří v uvedeném prostředí bydlí, dále pak veřejných činitelů a nakonec i schopných odborníků, mohly opět začít žít svým vlastním životem. Měly by nabídnout svým obyvatelům vyšší kvalitu bydlení, možnost využívat volný čas s pocitem bezpečí v okolí svého bydliště. Tímto by uvedená prostranství získala čerstvou přitažlivost a nabyla novou charakteristickou tvář.

Na základě analýzy dat, které vycházejí z konkrétních zkušeností malých a středních měst v České republice jsou současné možnosti regenerací na těchto panelových sídlištích velmi omezené. Vyplyvá to především z malých prostranství, které byly předimenzovány bytovou výstavbou. Dále se nepočítalo s faktem, že výhledově bude větší dopravní zatížení. V současné době má téměř každá domácnost jeden automobil a zhruba 10% domácností dva a víc automobilů.

Dalším problémem při těchto regeneracích je nedostatek finančních prostředků. Samotná města finance nemají, a pokud nějaké finance jsou, např. dotační tituly z MMR a IPRM, tak obvykle stačí na rekonstrukci stávajícího stavu (např. Kroměříž – sídliště Bělidla r. 2011), případně na rozšíření parkovišť, výstavby dětských hřišť a osázení zelení.

Podle dotazníkového šetření převládá spíš nezájem lidí starat se o své okolí. Dřívější názory odborníků, že by bylo vhodné, aby společenství vlastníků odkoupilo veřejné pozemky v okolí svých domů se neukázaly jako nejvhodnější. Na některých sídlištích k vykoupení došlo, (např. v Přerově Hulíně) ale tyto prostory nejsou o nic víc využívány ani udržovány, jako tam, kde zůstaly pozemky ve vlastnictví města.

Na základě sběru dat na panelových sídlištích jsou ukázány klady a zápory regenerací současných veřejných prostorů. Z výzkumu vyplynulo, že dnešní společnost se při navrhování a realizaci regenerace veřejných prostranství potýká s množstvím různých problémů. Je to především nedostatek finančních prostředků, nedůsledná kontrola nad stavebními firmami, nedostatečné lhůty pro zpracování projektové dokumentace, krátké termíny pro realizaci, nedotažení detailů v koncovém

výsledku a nakonec lhostejnost, jak bude vypadat dokončené dílo. Na tyto nešvary je třeba dávat pozor už v počátku záměru, aby nedocházelo ke zbytečným problémům a následně pak k nákladným opravám nově vytvořených ploch.

Regenerace veřejných prostorů panelových sídlišť by měla především vycházet z reálných požadavků občanů žijících na sídlišti a jejich ztotožnění s novými úpravami. V těchto prostorách by mohli nalézt příjemné prostředí nejen místní obyvatelé, ale i jejich návštěvníci. Nově vytvořené funkční a estetické uspořádání by tak přispělo k přívětivému soužití všech generací a napomáhání lidské soudržnosti. Pokud by tato prostranství správně fungovala, tak by zcela jistě vzrostla podpora společenského života v nich a zpevnila by se vazba lidí na okolí. Toto by pak mělo pozitivní dopad na kvalitní fungování současných obytných celků a jejich včlenění do městských aglomerací.

Přínosem této práce je zejména nově strukturovaná specifikace jednotlivých funkčních ploch v panelových sídlištích. Tyto plochy jsou zde jasně a srozumitelně pojmenovány. Rozdělení veřejných ploch na pěší komunikace, automobilové komunikace, parkoviště, centrální prostranství, veřejně rekreační plochy, dětské hřiště a veřejnou zeleň bylo vytvořeno na základě zkušeností s již provedenými regeneracemi na sídlištích v menších a středně velkých městech. Podrobná doporučení v kapitole č. 8 - "Principy, zásady a metodika regenerace veřejných prostorů" by měly být dostatečným vodítkem pro určení nejbolavějších problémů konkrétních lokalit a pomůckou pro nalezení optimálního řešení, které ovšem mnohdy v rámci původní zástavby nemůže než být kompromisem slučujícím protichůdné požadavky. Návrh obvykle spočívá v syntéze všech poznatků, vychází z analýzy potřeb, potenciálu a omezení místa samého a z jeho vztahu k okolí. Někdy proto nelze vyhovět všem požadavkům, přesto však zde uvedené příklady zdařilých projektů dokumentují pozitivní přínos regenerací v reálném kontextu.

Na závěr lze konstatovat, že záměr regenerace veřejných prostorů na sídlišti je nezbytný a velmi důležitý proces pro současné a budoucí formování společnosti vzhledem k nezanedbatelnému počtu obyvatel žijících v České republice v panelových sídlištích.

Seznam použitých zdrojů

- DAY, C. Duch a místo, Brno: ERA, 2004.
- GEHL, J. Život mezi budovami, Brno: Nadace partnerství, 2000.
- HORSKÁ, P.; Mauer, E.; Musil, J. Zrod velkoměsta, Praha-Litomyšl: Paseka, 2002.
- HRŮZA, J. Slovník soudobého urbanismu, 1.vyd. Praha: Odeon, 1977.
- HRŮZA, J.; Zajíc, J. Vývoj urbanismu II.díl, 1.vyd. Praha: ČVUT.
- JACOBS, A.; Appleyard, D. Urbanistická čítanka 1, ČKA, 2002.
- KASALICKÝ, J.; Zásady a pravidla územního plánování. Brno: VÚVA, 1984
- KOUTNÝ, J.; Moderní urbanistická koncepce, Urbanismus a územní plánování, Brno: Ústav územního rozvoje, 2004.
- KOUTNÝ, J.; Veřejné prostory a život města: sborník příspěvků konference, Brno: VUT FA, 2003.
- MADDEN, K.; Utváření místa-Příručka k vytváření kvalitních veřejných prostranství, Brno: Nadace partnerství, 2003.
- MATOUŠEK, J. Hřiště pro každého, Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1962
- NEUFERT, E. Navrhování staveb, 2.vyd. Praha: Consult invest, 2000.
- OTRUBA, I. Zahradní architektura, Brno: ERA, 2002.
- ŠILHÁNKOVÁ, V. Veřejné prostory v územně plánovacím procesu, VUT FA, Brno: 2003.
- ŠIMKOVÁ, H.; Regenerace panelových sídlišť, Katalog příkladů za rok 2002, MMR, Brno: 2003.
- Internetové stránky Nadace partnerství, www.nadacepartnerstvi.cz
- Internetové stránky Autoweb, www.autoweb.cz
- Internetové stránky Wikipedie, www.wikipedia.org
- Internetové stránky Ústavu územního rozvoje, www.uur.cz
- Nařízení vlády č. 494/2000 Sb. o podmínkách dotací ze státního rozpočtu na regeneraci sídlišť
- Zákon č.128/2000 Sb. O obcích ve znění pozdějších předpisů §37 .

Seznam obrázků

Obrázek 1- Pohled na obytnou zástavbu v Mladé Boleslavi (R.Vraníková 2009).....	2
Obrázek 2 - Charakteristická panelová výstavba v Bystřici pod Hostýnem (R.Vraníková 2008).....	3
Obrázek 3- Okrajová výstavba na sídlišti Pražská v Doksech (R.Vraníková 2009).....	4
Obrázek 4- Absence vzrostlé zeleně nepůsobí vlnným dojmem (R.Vraníková 2009).....	4
Obrázek 5- Pohled na nevyužitý vnitroblok na sídlišti Pražská-Doksy (R.Vraníková 2009).....	4
Obrázek 6- Parkování vozidel podél komunikací (R.Vraníková 2009).....	4
Obrázek 7- Nová dostavba sídliště v Bystřici p.Host (R.Vraníková 2008).	5
Obrázek 8- Nedořešené veřejné prostory na sídlišti (R.Vraníková 2008).....	5
Obrázek 9- Zdravý optimismus dětí na sídlišti v Hranicích (R.Vraníková 2009).....	9
Obrázek 10- Oživení veřejného prostranství skluzavkou pro děti – Kroměříž (R.Vraníková 2006).....	10
Obrázek 11- Veřejné prostory čekající na svou regeneraci (R.Vraníková 2009).....	12
Obrázek 12- Nevyužitý pingpongový stůl vévodící veřejnému prostranství (R.Vraníková 2009).....	12
Obrázek 13- Návrh na řešení veřejných prostorů v Bystřici pod Hostýnem (R.Vraníková 2008).....	13
Obrázek 14 -Vyšlapaná stezka na sídlišti Severní město - Mladá Boleslav (R.Vraníková 2009).....	14
Obrázek 15- Návrh úpravy chodníku včetně mobiliáře – Mladá Boleslav (T.Buganská 2009).....	14
Obrázek 16- Charakteristická zástavba sídliště Severní město- Mladá Boleslav (R.Vraníková).....	15
Obrázek 17 – Uzavřená zástavba bytových domů vytváří větší intimitu pro občany (R.Vraníková).....	16
Obrázek 18- Upravená pěší zóna před obytnými domy na sídlišti v Bratislavě (R.Vraníková 2010).....	17
Obrázek 19- Plastika ležící krávy oživuje veřejný prostor- panelové sídliště v Bratislavě (R.Vraníková 2010)..	17
Obrázek 20- Ukázka dlážděného spojovacího chodníku na sídlišti Slovan v Kroměříži (R.Vraníková 2007).....	18
Obrázek 21- Široký chodník vedoucí k obchodnímu domu Prior na Slovaně v Kroměříži (R.Vraníková 2007)..	18
Obrázek 22- Přístupový chodník ke vchodu obytného domu na sídlišti v Bystřici p.Host. (R.Vraníková 2008) .	18
Obrázek 23- Chodník kolem bytových domů na sídlišti v Kyjově (R.Vraníková 2010).....	18
Obrázek 24- Vyšlapaná pěšina mezi obytnými bloky (R.Vraníková 2009).....	19
Obrázek 25- Zkratka k obydlí, kde chybí chodníky (R.Vraníková 2009).....	19
Obrázek 26- Chůze po silnici je problematická tam, kde chybí pěší komunikace (R.Vraníková 2009).....	19
Obrázek 27- Chůze v blízkosti obydlí s okolní zelení dává pocit bezpečí (R.Vraníková 2009).....	19
Obrázek 28- Místní obousměrná komunikace na sídlišti v Doksech (R.Vraníková 2009).....	20
Obrázek 29- Jednosměrná komunikace na sídlišti v Doksech (R.Vraníková 2009).....	20
Obrázek 30 - Silnice kolem sídliště s kolmým parkovacím stáním- Doksy (R.Vraníková 2009).....	21
Obrázek 31-Neudržovaná parkovací plocha na okraji sídliště v Doksech (R.Vraníková 2009).....	22
Obrázek 32- Blokované příjezdové komunikace parkujícími vozidly v Kyjově (R.Vraníková 2009).....	22
Obrázek 33- Oddychová zóna na sídlišti v Debrecenu (R.Vraníková 2007).....	23
Obrázek 34- Dominující prvek kašny oživuje předprostory obytných domů (R.Vraníková 2007).....	24
Obrázek 35- Oživení centrálního prostoru dřevěnou plastikou v Kroměříži (T.Buganská 2007).....	24
Obrázek 36- Oživení zatravněné plochy hracím mobiliářem ve Vlašimi (R.Vraníková 2009).....	25
Obrázek 37- Centrální park na sídlišti ve Varšavě slouží převážně dětem (R.Vraníková 2009).....	25
Obrázek 38- Návrh na zkvalitnění veřejně rekreační plochy na sídlišti v Kroměříži (T. Buganská 2007).....	26
Obrázek 39- Ukázka hracích prvků na hřišti v Americe (T.Buganská 2007).....	27
Obrázek 40- Dřevěný vláček je atraktivní pro děti (T.Buganská 2007).....	27
Obrázek 41- Ukázka hřiště v nerovném terénu na okraji sídliště v Rakousku (R.Vraníková 2008).....	27
Obrázek 42- Obdobné hrací prvky dětského hřiště na Islandu (R.Vraníková 2003).....	28
Obrázek 43- Volně přístupný skatepark ve Vyškově (R.Vraníková 2009).....	29
Obrázek 44- Rampa na skateboard postavená na stávající nevyužitě asfaltové ploše (R.Vraníková 2009).....	29
Obrázek 45-Horolezecká stěna v Kojetíně (R.Vraníková 2008).....	29
Obrázek 46- Hřiště pro míčové hry - Bystřice p.Host. (R.Vraníková 2009).....	30
Obrázek 47-Stávající zeleň na sídlišti v Doksech (R.Vraníková 2009).....	30
Obrázek 48- Zeleň na sídlišti v Kroměříži (R.Vraníková 2009).....	30
Obrázek 49-Stávající zeleň na sídlišti Slovan v Kroměříži (R.Vraníková 2009).....	31
Obrázek 50-Květinový záhon na Slovanském náměstí v Kroměříži (R.Vraníková 2009).....	32
Obrázek 51- Prostor před školou na sídlišti v Bystřici pod Hostýnem (R.Vraníková 2009).....	34
Obrázek 52- Stávající veřejný prostor v Kyjově (R.Vraníková 2009).....	34
Obrázek 53- Návrh regenerace sídliště Zachar v Kroměříži rozdělený na tři etapy (R.Vraníková 2009).....	35
Obrázek 54- Letecký snímek na část sídliště v Mladé Boleslavi (R.Vraníková 2009).....	36
Obrázek 55- Situace sídliště Severní město v Mladé Boleslavi (R.Vraníková 2009).....	37
Obrázek 56- Lidé ovlivňují život na veřejných prostranstvích (R.Vraníková 2009).....	38
Obrázek 57- Názory veřejnosti jsou důležité pro utváření kvalitních míst.....	41
Obrázek 58- Mladí lidé se k dotazníkům vyjadřovali velmi sporadicky.....	43

Obrázek 59 – Veřejné prostory slouží především lidem.....	44
Obrázek 60- Parkování na cestě znemožňuje průjezd vozidel- Kroměříž (R. Vraníková 2009).....	50
Obrázek 61- Kde je volné místo, tam se parkuje - Doksy (R.Vraníková 2009).....	50
Obrázek 62- Posezení na sídlišti je příjemné pro všechny věkové kategorie (R. Vraníková 2010)	56
Obrázek 63- Bezpečnostní povrch z kačírku je pro obce cenově nejdostupnější (R. Vraníková 2010)	59
Obrázek 64- Rozlehlá a prázdná místa na sídlišti nevzbuzují pocit bezpečí (R. Vraníková 2006)	63
Obrázek 65- Orientační plán města Chropyně (R. Vraníková 2006)	65
Obrázek 66- Sídlíště v Chropyni s počtem bytových jednotek (R. Vraníková 2006).....	66
Obrázek 67-Výstavba na ul. Moravská v Chropyni (R. Vraníková 2009).....	67
Obrázek 68-Pohled směrem k ul. Díly s nižší zástavbou (R. Vraníková 2009)	67
Obrázek 69-Urbanistický návrh regenerace v Chropyni (R. Vraníková 2006)	68
Obrázek 70-Nová kašna jako oživující prvek (R. Vraníková 2009)	69
Obrázek 71-Nový mobiliář, osvětlení a dlažba (R. Vraníková 2009)	69
Obrázek 72- Situace sídlíště Hulín-Sadová (R. Vraníková 2008).....	70
Obrázek 73- Vyšlapané cesty v zatravněné ploše (R. Vraníková 2008).....	71
Obrázek 74- Nevzhledné a nepoužívané sušáky na prádlo (R. Vraníková 2008)	71
Obrázek 75- Parkování podél komunikace (R. Vraníková 2008)	71
Obrázek 76- Stávající posezení v zeleni (R. Vraníková 2008)	71
Obrázek 77- Nevyužitá zatravněná plocha a parkoviště (R. Vraníková 2008)	72
Obrázek 78- Architektonický návrh jednotlivých úprav (R. Vraníková 2008).....	73
Obrázek 79- Nové dětské hřiště s přírodními prvky říčních kamenů (R. Vraníková 2010).....	73
Obrázek 80: Urbanistické řešení sídlíště Zachar (R. Vraníková 2006)	75
Obrázek 81-Návrh problémových sekcí v řešeném území na sídlišti Zachar (R. Vraníková 2006).....	76
Obrázek 82- Návrh dětského hřiště a hřiště pro míčové hry (R. Vraníková 2006)	76
Obrázek 83- Pohled na nové dětské hřiště s pryžovou dopadovou plochou (R. Vraníková 2009).....	76
Obrázek 84- Nově vybudovaný přístupový chodník k atraktivním hracím prvkům (R. Vraníková 2009).....	76
Obrázek 85-Využití stávající dlážděné plochy pro umístění atypického hracího prvku (R. Vraníková 2008)	77
Obrázek 86- Dřevěná ruka je slouží jako lavička i jako průlezka (R. Vraníková 2008).....	77
Obrázek 87- Návrh nového dětského hřiště vč. osázení okrasnými stromy (R. Vraníková 2008)	77
Obrázek 88- Sídlíště Severní město v Mladé Boleslavi (R. Vraníková 2009).....	78
Obrázek 89- Volné prostranství mezi obytnými bloky (R. Vraníková 2009)	80
Obrázek 90- Návrh hracích ploch s použitím netradičních prvků (T. Buganská 2009).....	81
Obrázek 91- Nevhodná oprava asfaltového chodníku (R. Vraníková 2009)	82
Obrázek 92- Stávající nekvalitní dlážděný chodník (R. Vraníková 2009)	82
Obrázek 93- Úprava chodníku pouze pro pěší (T. Buganská 2009).....	83
Obrázek 94-Varianta úpravy chodníku pro pěší i bruslaře (T. Buganská 2009)	83
Obrázek 95- Předláždění chodníku před domy (T. Buganská 2009).....	83
Obrázek 97 – Návrh cyklistické stezky v Kojetíně (T. Buganská 2009)	84
Obrázek 98- Význam pěší komunikace zdůrazní i křovinná výsadba (T. Buganská 2008).....	85
Obrázek 99- Dlouhý, přímý úsek obslužné komunikace na sídlišti v Kyjově (R. Vraníková 2009).....	86
Obrázek 100- Nekvalitní povrch, absence chodníků (R. Vraníková 2009)	86
Obrázek 101- Místní komunikace se šikmými parkovacími plochami (R. Vraníková 2009)	86
Obrázek 102- Živelné parkování na sídlišti v Bystřici p.Host. (R. Vraníková 2009).....	88
Obrázek 103- Vyznačené parkovací stání umožňuje parkování většímu počtu automobilů (R. Vraníková 2009)	88
Obrázek 104- Návrh šikmých parkovišť u obslužných komunikací v Mladé Boleslavi (R. Vraníková 2009)	89
Obrázek 105-Pohled na stávající parkoviště v Chropyni (R. Vraníková 2009)	89
Obrázek 106- Zúžením stávající silnice v Kojetíně vznikla místa pro zaparkování vozidel (R. Vraníková 2009)	89
Obrázek 107-Nová parkovací stání včetně ozelenění v Rejkjavíku (R. Vraníková 2009).....	90
Obrázek 108- Nájezd do podzemní parkovací garáže na sídlišti v Rejkjavíku (R. Vraníková 2009).....	90
Obrázek 109- Úprava plochy před prodejnou Albert na sídlišti Bělidla v Kroměříži (T. Buganská 2008)	91
Obrázek 110- Návrh centrálního prostranství s fontánou na Oskoli v Kroměříži (T. Buganská 2009).....	92
Obrázek 111- Návrh centrálního prostranství s vodním prvkem - Kroměříž (T. Buganská 2009).....	93
Obrázek 112- Posezení na okraji sídlíště (R. Vraníková 2009)	94
Obrázek 113- Altán vyrobený samotnými občany (R. Vraníková 2009)	94
Obrázek 114-Stávající zákoutí pro odpočinek (R. Vraníková 2009).....	95
Obrázek 115- Nově navržená plocha pro odpočinek (T. Buganská 2009)	95
Obrázek 116- Návrh veřejně rekreační plochy na sídlišti v Hranicích (T. Buganská 2009).....	95
Obrázek 117- Vybudování netradičního atypického hřiště v Chropyni (R. Vraníková 2007).....	96
Obrázek 118- Návrh dětského hřiště inspirované hrou „Člověče nezlob se“(J.Zahradník 2008)	97
Obrázek 119- Návrh dětského hřiště na sídlišti Bělidla v Kroměříži (T. Buganská 2009).....	98

Obrázek 120- Návrh dvou menších dětských hřišť na sídlišti v Kroměříži (R.Vraníková 2009).....	98
Obrázek 121- Návrh hřiště na sídlišti Zachar v Kroměříži (R.Vraníková 2009)	99
Obrázek 122- Ukázka dřevěné polyfunkční průlezky (R.Vraníková 2009).....	99
Obrázek 123- Nedostatek dětských zařízení může mít i takové následky (R.Vraníková 2009).....	99
Obrázek 124- Nahodile vysazená zeleň na sídlišti v Bystřici pod Hostýnem (R.Vraníková 2009)	100
Obrázek 125- Prázdné zatravněné plochy na sídlišti v Boskovicích (R.Vraníková 2009).....	100
Obrázek 126- Návrh zeleně před obytnými domy (T. Buganská 2009)	101
Obrázek 127- Návrh výsadby kvetoucích keřů kolem chodníku (T. Buganská 2009)	101
Obrázek 128- Zakomponování přírodního kamene v pěší zóně na sídlišti v Hulíně (R.Vraníková 2010)	102
Obrázek 129- Nová výsadba stromů na sídlišti v Hranicích (P.Hynčicová 2010)	103

Seznam grafů

Graf 1 – Poměr doručených a vyplněných dotazníků do jednotlivých domácností.....	39
Graf 2 – Celkový průměrný počet vrácených a vyplněných dotazníků	40
Graf 3 – Věková struktura obyvatel	40
Graf 4- Průměrná věková struktura obyvatel.....	41
Graf 5 – Složení občanů v jednotlivých rodinách	42
Graf 6 - Průměrné složení občanů v jednotlivých rodinách.....	42
Graf 7 – Vlastnictví automobilu	45
Graf 8 – Průměrné vlastnictví automobilů.....	46
Graf 9 – Spokojenost s rozsahem parkovacích míst.....	47
Graf 10 – Celková spokojenost s rozsahem parkovacích míst.....	47
Graf 11 – Požadavek na nová parkoviště na úkor zeleně	48
Graf 12 –Souhrnný výsledek požadavků na parkoviště na úkor zeleně	48
Graf 13 – Parkování vozidel na sídlišti	49
Graf 14 – Průměrné parkování vozidel na sídlišti.....	49
Graf 15 - Vnímání automobilů	51
Graf 16 – Celkové vnímání automobilů	51
Graf 17 – Spokojenost se stavem chodníků.....	52
Graf 18 – Průměrná spokojenost se stavem chodníků.....	52
Graf 19– Využívání rekreačních ploch.....	53
Graf 20– Celková spokojenost občanů s údržbou veřejných prostranství	54
Graf 21 – Potřeba vytvoření veřejně rekreačních ploch	54
Graf 22 – Celková potřeba vytvoření veřejně rekreační ploch	55
Graf 23 – Požadavky na vybavení veřejně rekreačních ploch	55
Graf 24 – Celkové požadavky na vybavení veřejně rekreačních ploch	56
Graf 25 –Požadavky na nová dětská hřiště.....	57
Graf 26 – Celkové vyhodnocení požadavků na nová dětská hřiště	57
Graf 27 – Preference povrchů dětských hřišť	58
Graf 28 – Souhrn preferencí povrchů dětských hřišť	58
Graf 29 - Spokojenost se stavem stávající zeleně	59
Graf 30 – Celková spokojenost se stavem stávající zeleně.....	60
Graf 31 - Požadavky na prostory pro venčení psů	61
Graf 32 – Celkové požadavky na prostory pro venčení psů	61
Graf 33 - Pocit bezpečí na sídlišti.....	62
Graf 34- Preference povrchů u pěších komunikací v jednotlivých městech.....	84

Grafy: Ing. arch. Radmila Vraníková